

1. Foredrag
Haag 20. mars 1913.

Jeg skal tale til Dem om et tema som kan være viktig for mange i vår tid, for alle dem som ikke bare streber etter å gjøre antroposofi til en teori, men som streber etter å oppta den i hjerte og sinn, slik at den blir et virkelig livsinnhold, at den blir noe som flyter inn i hele deres tilværelse som nutidsmennesker. Ikke bare for den egentlige esoteriker, men for enhver som vil oppta antroposofiske tanker i sine sjelskrefter, vil det være viktig å erfare noe om de forandringer som hele det menneskelige vesen undergår derved, at mennesket enten utfører slike øvelser som er meddelt i mitt skrift: ”Hvorledes oppnår man kunnskap om de høyere verdener”, eller som er kort fremstillet i annen del av min Åndsvidenskap ”Geheimwissenschaft”, eller også bare derved at han søker å oppta antroposofiske tanker med hjerte og sinn.

Antroposofi som drives esoterisk, eller også eksoterisk men alvorlig, fremkaller visse forandringer i hele den menneskelige organisasjon. Det kan dristig påstås at en gjennom antroposofi blir et annet menneske, en forandrer hele sin menneskelige konstitusjon. Derved at en virkelig opptar antroposofi i sitt indre, blir såvel det fysiske legeme og eterlegemet som astrallegemet og det menneskelige selv forvandlet på en bestemt måte. Og disse forandringer som skjer i de menneskelige vesensdeler under innflytelse av esoterisk eller eksoterisk, men alvorlig dreven antroposofi, skal nu omtales etter tur. Særlig vanskelig er det å tale om forandringene i det fysiske legeme, og ganske enkelt av den grunn at de i begynnelsen av det antroposofiske eller esoteriske liv ofte kan være utydelige og tilsynelatende små, selv om de nok kan være viktige og betydningsfulle. Der foregår viktige, betydningsfulle forandringer i det fysiske legeme, men utvendig er de ikke merkbare. De *kan* heller ikke være merkbare, av den enkle grunn at det fysiske er det som mennesket innenfra har minst i sin makt, og fordi der straks ville være fare på ferde, hvis esoteriske øvelser eller antroposofiske arbeide ble innrettet således at det fysiske legeme undergikk større forandringer enn mennesket fullt ut kunne være herre over. Det fysiske legemes forandringer holder seg innenfor visse grenser, men det er dog viktig at mennesket får vite noe om dette, blir klar over det. Skal man kort sammenfatte de forandringer som skjer i det fysiske legeme under de nevnte vilkår, må man si: Dette fysiske legeme blir først bevegeligere og innvendig mere levende. Bevegeligere, hva vil det si? Nå, normalt har vi for oss et menneskelegeme hvor de enkelte organer kommuniserer med hverandre, hvor de enkelte organer er forbundne med hinannen på bestemt måte. De enkelte organer virker på hinannen. Derved at mennesket lar esoterikk eller antroposofi alvorlig virke på seg, blir de enkelte organer mere selvstendige, mere uavhengige av hinannen. Alle

organer blir innbyrdes mere uavhengige. På en måte blir det fysiske legemes helhetsliv svekket og organenes egenliv styrket. Selv om denne svekkelse av helhetslivet og styrkelsen av organenes egenliv kun er uhyre liten, så må man dog si: Under innflytelse av esoterikk og antroposofi i det hele blir hjertet, hjernen, ryggmargen, ja alle organer selvstendigere, mere levende og uavhengige av hinannen, mere innvendig bevegelige. Ville jeg tale lærd, måtte jeg si: Organene går over fra en stabil til en mere labil likevekt. Det er godt å vite dette, fordi man ellers lett kunne tro at man var upasselig, syk, når man merket noe til denne nye likevektstilstand i sine organer. Man er ikke vant til å føle denne organenes bevegelighet og uavhengighet. Man merker, føler sine organer bare når de fungerer anderledes enn normalt. Nu fornemmer man - omenn først ganske svakt - denne organenes uavhengighet, og kan ta det for upasselighet, tro seg syk. Her ser De hvor man må være forsiktig, nettopp når det gjelder det fysiske legeme. Naturligvis kan denne tilstand én gang være sykelig og en annen gang bare en følge av det indre antroposofiske liv. Derfor er det nødvendig å individualisere, men det må nevnes at dette som slik oppnåes gjennom det antroposofiske liv, helt ut tilhører den normale menneskehetsutvikling. I menneskehetsutviklingens tidligere tider var de enkelte organer ennu mere avhengige av hinannen enn nu, og i fremtiden vil det bli stadig mere uavhengige. Den som bekjenner seg til antroposofi må på de forskjelligste livets og erkjennelsens områder ta på forskudd det, som den samlede menneskehetsutvikling først når opp til i fremtiden. Slik må han også finne seg i dette utviklingstrinn, hvor organene blir uavhengige av hinannen. Dette kan skje stille og fredelig. Jeg skal nevne et eksempel. De kjenner alle til at mennesker som er stedbundne, som ikke i stillings medfør reiser meget, kan ha vokset sterkt sammen med hjemmets jord. Går De på landet, til landbefolkningen, så vil De merke at befolkningen der i langt høyere grad enn bybefolkningen, som jo ofte reiser på landet, er sammenvokset med jordbunn og klima, og har vanskeligheter når de blir flyttet til et annet sted eller klima, har vanskelig for å akklimatisere seg, som det heter. Lengselen efter den jord som de er sammenvokset med, lever ofte i sjelen som en uovervinnelig hjemve. Dette skal bare vise oss hvor det for mennesket er nødvendig å tilpasse hele sin organisme til det nye sted og det nye klima, når han flytter fra sted til annet.

I vårt *normale* liv skjer der faktisk en slik tilpasning i *hele* vår organisme. *Allt* blir på en måte affisert, må delta i forandringene, når vi drar fra lavland til fjells eller når vi flytter til et fjernt sted. Hos esoterikeren eller den alvorlige antroposof er det nu påfallende, at det ikke lenger er hele organismen som deltar i disse forandringer, men at *blodsystemet* skiller seg ut, at blodsystemet skiller seg ut fra den øvrige organisme og at blodsystemet forandrer seg mest, når mennesket flytter fra et sted til et annet. Og den, som har tilegnet seg en viss følsomhet for disse ting, kan merke det på blodets pulsasjon, på hvordan

pulsen slår, når man bare ved en reise flytter til et sted fra et annet. Mens *nervesystemet* hos det menneske som ikke så å si har gjennomtrengt seg med esoterikk eller et alvorlig antroposofisk liv, tar sterk del i den nødvendige akklimatisering, vil dette være meget lite tilfelle hos den som har gjennomtrengt seg med esoterikk eller et alvorlig antroposofisk liv. Nervesystemet trer her tilbake. Gjennom det indre antroposofiske liv løses den inderlige forbindelse mellom nerve- og blodsystem, og *blodsystemet* blir på en viss måte mer følsomt for innflytelser fra klima og jordbunn. Derfor blir nervesystemet uavhengigere. Hvis De vil ha bevist en slik sak, må De søke dette bevis der hvor det på den naturligste måte er å finne, nemlig i Deres egne fornemmelser når De kommer til et fremmed sted. Hvis en forsøker å akte på seg selv, vil en finne denne okkulte kjennsgjerning bekreftet. Det er overordentlig viktig å være oppmerksom på denne kjennsgjerning, fordi dette forhold etterhånden utvikler seg til en ganske bestemt følsomhet (Empfindungsfähigkeit). Den som i sitt hjerte er antroposof, merker en fremmed bys karakter i sitt blod. Han behøver slett ikke bry seg med så meget annet: I sitt blod kan han merke hvordan de forskjellige steder på jorden skiller seg fra hinannen. -

Nervesystemet derimot skiller seg ut fra hele organismen på en annen måte. Den som på den nevnte måte gjennomtrenger seg med antroposofi, vil etterhånden merke, at han føler forskjell mellom de fire årstider, f.eks. særlig forskjellen mellom sommer og vinter på en annen måte enn almindelige nutidsmennesker. Det normale nutidsmenneske føler på sitt eget fysiske legeme vesentlig bare temperaturforskjellen. Den som på den antydende måte har gjort antroposofien til sitt sjelsinnhold, fornemmer ikke bare temperaturforskjellen, men uavhengig derav har han også en annen opplevelse i sitt nervesystem. Det er således f.eks. lettere for ham å fatte visse tanker som er bundet til den fysiske hjerne, om sommeren enn om vinteren. Ikke slik at det er umulig å fatte disse eller hine tanker om vinteren, men man kan tydelig merke at det er lettere om sommeren enn om vinteren, at det så å si flyter lettere om sommeren, enn om vinteren. Man kan også merke at tankene om vinteren lettere blir abstrakte, og om sommeren lettere billedlige, anskuelige. Det kommer derav at redskapet for det fysiske plan, nervesystemet, på en fin måte svinger med i årstidenes forandringer, i det indre svinger med mere uavhengig av hele organismen enn dette ellers er tilfellet. En vesentlig forandring i det fysiske menneskelegeme er den, at man overhodet begynner å føle sitt fysiske legeme sterkere. Dette kan anta rett betenkelige former. Det fysiske legeme føles på en måte tydeligere av sjellivet, det blir en større byrde (schwerer erträglich).

Det er overmåte vanskelig å fremstille dette slik at man kan forestille seg det ganske klart. Men forestill Dem et glass vann hvori er oppløst så meget salt at det blir en uklar veske. La nu for det normale menneske hans eter-, astrallegeme og jeg være

vesken hvori det fysiske legeme er det oppløste salt. Så lar vi vesken i glasset avkjøle. Da vil saltet langsomt skilles ut, bli fastere og tyngre ved det at det blir selvstendigere. Slik forherder det fysiske legeme seg og skiller seg ut fra det firleddede menneskelige vesen. Det skrumper, omenn i ringe grad. Dette er å ta ganske bokstavelig. Det skrumper inn på en måte. Men man må heller ikke overdrive og frykte for at mennesket gjennom den antroposofiske utvikling skal bli altfor rynket. Denne innskrumpning er en fortetning, men derved blir det fysiske legeme tyngre å bære enn før. Man føler det ubevegeligere enn før. Dertil kommer, at de andre legemer nu er blitt lettere bevegelige. Det som man før, når man var ganske frisk slett ikke følte, og som man ganske velbehagelig sa jeg til, det føler man etterpå som noe tungt, man må bære på, og som man i det hele begynner å merke tydeligere. Og særlig begynner man å merke alle slike bestanddeler som så å si fører en slags selvstendig tilværelse i det fysiske legeme.

Og her kommer vi til et spørsmål som bare i denne sammenheng kan gjøres ganske forståelig, vi kommer til spørsmålet om *kjøttkost*. Selvfølgelig skal her ikke drives noen agitasjon, bare sannheten skal sies. Siden vi her har å gjøre med det fysiske legeme, må vi gå inn på en beskrivelse av kjøtt- og plantenæringens vesen, på ernæringen overhodet. Det hele skal danne en episode ved omtalen av det antroposofiske livs innflytelse på menneskets hyller, en episode som kunne kalles det fysiske legemes erstatning, dets regenerasjon gjennom opptagelse av stoffer utenfra. Man forstår menneskets forhold til næringsmidlene når man ser på menneskets forhold til de andre naturriker, særlig planteriket. Planteriket er et levende rike. Det fører de uorganiske stoffer, de livløse stoffer opp til en viss organisasjon. For at den levende plante kan bli til, må de livløse stoffer - likesom i et levende laboratorium - bli bearbeidet inntil et visst trinn av organisasjon. Slik at vi i planten har for oss et levende vesen som bringer de livløse naturprodukter frem til en viss grad av organisasjon. Menneskets fysiske organisme er nu slik organisert at den er istand til å gjenoppta organisasjonsprosessen på det punkt hvortil planten har bragt den, og så føre den derfra videre slik, at den høyere menneskeorganisme oppstår, når mennesket organiserer videre det, som planten har organisert til et visst punkt. Tingene forholder seg nøyaktig slik at der egentlig er en fullstendig kontinuitet når mennesket plukker og spiser et eple eller et blad. Det er den fullstendigste kontinuitet. Hvis alle ting var slik ordnet, at alltid det naturligste kunne skje, så kunne man si: Det naturligste ville være at mennesket ganske enkelt fortsatte organisasjonsprosessen der hvor planten har latt den stoppe opp. Det vil si tok planteorganene slik som de finnes i naturen og organiserte dem videre i seg. Det ville være en rett, ubrutt organisasjonslinje fra den livløse substans frem til planten, frem til et visst trinn av organisasjon, og fra dette trinn videre frem til den menneskelige organisasjon. La oss nu straks ta det groveste

eksempel:

Mennesket spiser et dyr. I dyret har vi for oss et levende vesen som også fører organisasjonsprosessen videre enn planten, til et visst punkt utover planteorganisasjonen. Slik at vi kan si om dyret at det fortsetter plantens organisasjonsprosess. La oss nu anta at mennesket spiser et dyr. Da skjer følgende: Mennesket behøver nu ikke bruke de indre krefter, som det måtte bruke på planten. Hadde det måttet begynne å organisere næringsmidlet der hvor planten hadde sluttet, måtte det ha anvendt en viss mengde krefter. De blir nu unyttet når det spiser dyret, for dyret har allerede ført plantens organisasjon videre til et visst høyere punkt, og først der trenger mennesket å begynne. Vi kan altså si: Mennesket fortsetter ikke organisasjonen der hvor det *kunne* fortsette, men det lar krefter som det har i seg bli unyttet, og fortsetter organisasjonen først senere. Det lar dyret avlaste seg endel av det arbeide som det måtte utføre om det ville nyte planten. - Nu består en organismes velvære ikke deri at den yder minst mulig, men deri at den virkelig bringer alle sine krefter i virksomhet. Med de krefter som ville utvikle organisk virksomhet, dersom mennesket bare spiste planter, gjør det ved å spise et dyr omtrent det samme som om det ville si: Jeg gir avkall på å bruke min venstre arm, den surrer jeg fast slik at jeg ikke kan bruke den. Når mennesket spiser dyr, binder det på samme måte i sitt indre krefter som ellers ville bli tatt i bruk dersom han spiste planter. Det dømmer altså visse krefter til uvirksomhet. Allt det som slik blir dømt til uvirksomhet i den menneskelige organisme, bevirker samtidig at den organisasjon som ellers skulle vært virksom, blir lagt brakk, blir lammet, forherdet. Slik at mennesket dreper - eller i det minste lammer en del av sin organisme - når det spiser dyr. Denne del av sin organisme som mennesket slik forherder, bærer det siden med seg gjennom livet som et fremmedlegeme. Dette fremmedlegeme føler det ikke i det normale liv. Men når organismen blir innvendig mer bevegelig og organsystemene mere uavhengige av hinannen, slik som det skjer gjennom det antroposofiske liv, da begynner det fysiske legeme - som allerede nevnt er begynt å føles ubehagelig - da begynner det å føles ennu mere ubehagelig ved at det nu også bærer et fremmedlegeme i seg. Som sagt, her skal ikke drives agitasjon, men bare sannheten skal bli fremstillet, og vi vil også lære å kjenne andre virkninger av dyrisk føde. Vi blir nødt til å omtale dette kapittel utførligere. Slik henger det altså sammen, at fremskritt i det indre antroposofiske liv etterhånden fremkaller en slags ekkelhet ved dyrisk føde. Man behøver altså ikke forby antroposofen å spise dyrisk føde, men det sunne fremadskridende instinkt liv verger seg litt etter litt mot dyrisk næring og liker den ikke mer. Og dette er meget bedre enn om mennesket blir vegetarianer ut fra abstrakte grunnsetninger. Det beste er om antroposofien bringer mennesket til å ha kvalme og avsky for kjøttspiser, og det har med hensyn til en høyere utvikling ikke stor verdi om det på annen måte har vennet seg av

med å spise kjøtt. Man kan altså si: Dyrisk føde fremkaller i menneskets fysiske legeme en tyngde som kan føles. Dette er den okkulte virkelighet fra én side sett.

Vi skal nu også karakterisere den fra en annen side. Som et eksempel skal jeg nevne alkoholen. Også menneskets forhold til alkoholen forandres, når mennesket inderlig og levende gjennomtrenger seg med antroposofi. Alkohol er jo nemlig noe ganske besynderlig noe innen naturrikene. Den viser seg ikke bare som noe der tynger {Last-Erzeugung) den menneskelige organisme, men også som noe der fremkaller en opposisjonell kraft i denne. Hvis vi betrakter planten fører den det i sin organisasjon til et visst punkt, men vinranken går ut over dette punkt. Det som i de andre planter ene og alene samles opp i den unge kime, alle de krefter som bare samles for den unge kime og ikke gydes ut i planten forresten, det flyter hos vindruen også inn i fruktkjødet, slik at der ved den såkalte gjæring, gjennom forvandling av det som slik er flytt inn i vindruen og i druen er kommet til en høyeste spenning, at der derved blir fremkalt noe som i planten har en kraft, som i okkult henseende bare kan sammenlignes med den kraft som menneskets jeg har over blodet. Det som altså oppstår ved vingjæringen, som alltid danner seg ved alkoholgjæringen, det er i et annet naturrike det samme som må skje i mennesket for at dets jeg kan virke på blodet, Vi kjenner jo det intime forhold mellom jeg og blodet. Det kan jo rent i det ytre karakteriseres derved, at når jeget føler skam, stiger skammrødmen opp i ansiktet, og når jeget føler angst, frykt, blekner mennesket. Denne virkning fra jeget på blodet, som jo også ellers er tilstede er okkultistisk ganske lik den virkning som oppstår når planteprosessen går tilbake slik, at det som er i druens fruktkjøtt eller overhodet stammer fra planteverdenen blir omdannet til alkohol. Jeget må som sagt, okkultistisk talt, ikke kjemisk, normalt fremkalle en lignende prosess i blodet som den der skjer i planten som en tilbakeløpende organisasjonsprosess av kjemisk art, når der oppstår alkohol. Følgen er at vi gjennom alkohol fører noe inn i vår organisme, som fra den annen side virker på samme måte som jeget på blodet. Det vil si at vi i alkoholen opptar i oss et mot-jeg, et jeg som direkte kjemper imot vårt åndelige jeks handlinger. På den annen side virker alkoholen på blodet på samme måte som jeget virker på blodet. Slik at vi slipper løs en indre krig, og igrunnen dømmer alt det som utgår fra vårt jeg til avmakt, idet vi stiller alkoholen opp imot det som en motstander. Det er en okkult kjennsgjerning. *Den som ikke drikker alkohol, sikrer seg den frie mulighet til å virke på sitt blod ut fra jeget.* Den som drikker alkohol, stiller seg på samme måte som den der i den hensikt å slå ned en vegg, gir seg til å banke løs på den ene side samtidig med at han stiller opp folk som slår imot på den annen side. Ganske på samme måte blir jegets virkning på blodet eliminert ved alkoholnytelse. Den som gjør antroposofi til sitt livselement, føler derfor alkoholens arbeide i blodet direkte som en kamp mot sitt jeg, og det er

derfor bare naturlig at en virkelig åndelig utvikling kun kan gå lett for seg, når man ikke legger denne hindring i veien. Nettopp av dette eksempel ser vi hvordan det, som jo også ellers er tilstede i den forstyrrede likevekt i det fysiske legeme, for esoterikeren eller antroposofen blir synlig.

Også i mange andre henseender gjør de enkelte organer og organsystemer i den menneskelige organisme seg selvstendige, og denne selvstendigjørelse gir seg også tilkjenne deri, at ryggmarg og hjerne blir meget mere uavhengige av hverandre. Vi vil imorgen tale mere om ernæringen, om den okkulte næringsfysiologi, idag vil jeg særlig dvele ved selvstendigjørelsen.

I virkeligheten kan man ved å gjennomtrengre sin sjel med antroposofi komme til å merke denne ryggmargens uavhengighet av hjernen, derved at den fysiske organisme føles mere selvstendig. Dette kan føre til ganske ubehagelige situasjoner. Derfor er det desto viktigere at man kjenner til saken. Den som på denne måte er i utvikling, kan f.eks. – mens han forresten er ganske klar, som man kaller det - plutselig merke at han sier mange ord som det ikke egentlig var hans hensikt å si. Han går på gaten, plutselig merker han at han har uttalt et ord, kanskje et yndlingsord, som han imidlertid ville ha latt være å uttale hvis han ikke hadde gjennomgått denne ryggmargens selvstendigjørelse likeoverfor hjernen. Det som ellers blir hemmet, blir til et rent refleksfenomen ved ryggmargens selvstendigjørelse likeoverfor hjernen. Men også i selve hjernen blir enkelte avsnitt selvstendigere i forhold til andre avsnitt. Særlig blir hjernens centrale partier mere uavhengige av dens overflatepartier, som de ellers i det normale liv arbeider sammen med. Dette viser seg deri at den abstrakte tenkning for esoterikeren og den virkelige antroposof blir vanskeligere enn før, etterhånden støter på større motstand i hjernen. Å tenke billedlig, så å si forestille seg imaginativt, det blir lettere for antroposofen i utvikling enn den abstrakte tenkning. Dette er noe som særlig hos ivrige antroposof kan merkes snart og tydelig. Der kommer en tilbøyelighet til utelukkende å beskjeftige seg med antroposofi. Folk begynner nu gjerne å lese antroposofi og å tenke antroposofisk, ikke bare av den grunn at de er ivrige antroposof, men fordi det er blitt dem lettere å finne seg tilrette i mere spirituelle forestillinger. Fordi den spirituelle tenkning - for såvidt det fysiske plan angår - tar i bruk hjernens midtpartier, mens den abstrakte tenkning bruker hjerneoverflaten, derfor har så mange overivrige antroposof en viss uvilje likeoverfor abstrakt tenkning og abstrakt videnskap. Derav kommer det også at enkelte antroposof med et visst vemod merker, at den abstrakte tenkning som de før behersket ganske godt, etterhånden blir vanskeligere for dem. Slik blir de enkelte organer, ja endog enkelte organdeler mere levende og selvstendige. De kan se herav at der så å si må inntre noe nytt hos det menneske som

gjennomgår dette. Før var det naturen som uten menneskets innvirken velvillig bragte dets organer i de rette innbyrdes forbindelser, nu må det innenfra ha kraft til igjen å tvinge sine organer til innbyrdes harmoni. I enhver ordentlig antroposofisk skole (Betriebe) oppnår man denne gjenopprettelse av organers og organdeleres innbyrdes harmoni, ved stadig å betone allt det som forhøyer menneskets herredømme over de selvstendigjorte organer. Husk på hvor ofte det er blitt fremholdt, hvorfor *det* i vår litteratur spiller en så stor rolle, som mange mennesker kort og godt uttrykker slik: ”Akk, men det er da så fryktelig vanskelig”. Og når det ble sagt: ”For begynnere er dog boken ”Theosophie” egentlig altfor vanskelig”, måtte jeg ofte gi et meget eiendommelig svar ved å si: ”Nå, den måtte ikke være lettere, for om den var det, ville folk vistnok kunnet oppta en del antroposofiske sannheter, og disse ville nok også kunnet fremkalle en viss selvstendigjørelse av enkelte hjernepartier, men denne bok har fått en bestemt tankestruktur forat også de andre hjernepartier stadig skulle tvinges til å øve seg og ikke bli liggende tilbake”. Det er det eiendommelige ved en bevegelse som hviler på et okkult grunnlag, at det er nødvendig ikke bare å akte på det som i abstrakt forstand er riktig, og forkynne det på en vilkårlig måte, men det er nødvendig å forkynne det på en sunn måte, og ærlig passe på at tingen ikke av popularitetshensyn blir forkynt slik at den kan volde skade. I antroposofien kommer det ikke bare an på at visse sannheter *blir* meddelt i bøker og taler, men det kommer an på *hvordan* der blir skrevet og *hvordan* der blir talt. Desto bedre er det, om de som vil gjøre seg til bærere av en slik bevegelse, ikke av popularitetshensyn lar seg avholde fra å gjennomføre dette eller hint. Mer enn på ethvert annet område gjelder det her ærlig å bekjenne den rene sannhet. Og nettopp når man går inn på slike spørsmål som forandringen av de menneskelige hyller gjennom antroposofisk liv, først da merker man hvor nødvendig det er å legge antroposofi frem for verden på rett måte. Jeg ville ennu bare bemerke, at de foredrag som jeg vil holde, må tas som et hele, og at derfor mange betenkeligheter som kan dukke frem i sjelen under det første foredrag, senere vil kunne bli fjernet.

2. Foredrag Haag 21. mars 1913.

Virkningene av esoterikken eller også av antroposofien på eterlegemet og astrallegemet samt på jeget, står naturligvis en antroposof meget nærmere enn nettopp virkningene på det fysiske legeme. Og dog vil vi kunne legge et grunnlag for de nærmeste dager, da vi skal betrakte de åndelige ledd av den menneskelige natur ut fra dette synspunkt, når vi også stiller frem for oss, det som kan bli sagt om forandringen av det fysiske legeme. Men det må uttrykkelig bemerkes, at de forandringer jeg angir her, ikke angår de høyeste trinn av

innvielse, men at de mere angår den begynnende esoteriske eller antroposofiske utvikling, og at de allerede av den grunn er av en viss almindelig viktighet.

De vil ha hørt av foredraget igår, at menneskets fysiske legeme blir på en viss måte mere levende, mere bevegelig i seg selv under de karakteriserte innflytelser, slik at det av den grunn også kan bli på en viss måte ubehagelig følsomt. Man medopplever det mere på et vis, enn man medopplever det i det ytre eksoteriske såkalte normale menneskeliv.

Vi vil komme til å tale om forskjellen mellom vegetarisk og animalsk føde også ved de andre hyller, men med hensyn til oppbygning og organisering av det fysiske hylle er forskjellen mellom vegetarisk og animalsk ernæring overordentlig stor. Det må naturligvis stadig betones, at det ikke skal være vår oppgave å drive propaganda for den ene eller den annen ernæringsmåte, men bare å si fra, om det som er sannt og riktig på dette område. Og de kjennsgjerninger som kommer i betraktning, blir gjennom den sjelelige utvikling til erfaringer. Fremforalt fremgår det av erfaring, at vårt fysiske hylle ved animalsk ernæring har mere å bære på, mere å slepe med seg, enn ved vegetabilsk ernæring. Vi har jo igår betonet at det fysiske hylle på en måte skrumper inn, løser seg fra de høyere åndelige ledd gjennom utviklingens gang. Når det nu blir tilført animalsk næring, så viser denne animalske næring seg slik som den ble karakterisert siste gang også derved, at den blir opplevet som om et sterkt virkende fremmedstoff blir tilført den menneskelige organisme, og det lærer man å føle som *en pel* som man har drevet inn i sitt kjød, for å bruke et radikalt uttrykk.

I denne henseende opplever man så å si jordtyngden ved animalsk ernæring sterkere ved en esoterisk eller antroposofisk utvikling, enn man ellers gjør det - og man opplever fremforalt den kjennsgjerning at den animalske ernæring aktiverer det instinktive viljesliv. Viljeslivet som forløper mer ubevisst, som forløper mer i affekter og lidenskaper - det blir ansporet av den animalske ernæring. Det er derfor riktig som en ytre betraktning, når det sies at krigerske folkeslag har mere hang til kjøttspisning enn fredselskende folkeslag. Men dette behøver slett ikke å forlede noen til den tro at planteføde må berøve menneskene alt mot og all handlekraft. Vi skal se, hvordan *det* som mennesket på en viss måte taper med hensyn til aggressive lidenskaper og affekter ved at den animalske ernæring opphører - blir erstattet fra det indre, fra det sjelelige, men dette lar seg først omtale nærmere ved behandlingen av astrallegemet. For alle disse ting henger sammen med menneskets og naturrikens hele forhold til Kosmos, og man får etterhvert et slags bevis, en slags bekreftelse på det som okkultisten konstaterer med hensyn til menneskelivets sammenheng med Kosmos - selv om man ikke personlig oppnår dette gjennom et høyere klarsyn. Man får et bevis for dette, når man gjennom de mere bevegelige,

levendegjorte livsprosesser i det fysiske legeme lærer å kjenne de av jordens stoffer, som anvendes til næringsmidler - deres natur og eiendommeligheter på sitt eget legeme. Ser De, det er f.eks. interessant å sammenligne 3 slags næringsmidler med hensyn til deres kosmiske betydning.

Det er melken og alt som henger sammen med den, det er planteverdenen og alt som henger sammen med den, som blir tilberedt av den og det er den animalske ernæring. Melk, planter og dyr som næringsmiddel kan man lære å sammenligne, når man ved den antroposofiske eller esoteriske utvikling er blitt mere ømfintlig for *det* man opplever ved bruk av disse næringsmidler. Og da vil man også lettere lære å forstå det som bekrefter disse ting og som vil gå opp for én ved en sunn, fornuftig betraktning av utenverdenen.

Hvis De kunne utforske verdensaltet okkult, da ville De finne, det som er melkesubstans *på jorden*, men ikke på noen annen planet i vårt solsystem. Det som produseres på lignende vis av de levende vesener på andre planeter i vårt solsystem, det ville fremstille seg for Dem som noe ganske annet enn melk, her på jorden. Melken er noe spesifikt jordisk. Og hvis man ville ta under ett, hva melk er, så måtte man si: Enhver planets beboere har sin egen melk. Hvis noen undersøker vår jords planteverden og okkult sammenligner den med andre planeters plantesystemer - med det som lar seg sammenligne med den, måtte man si: Vistnok er det forskjellig form på planteriket på jorden og på planteriket på andre planeter i vårt solsystem, men det indre vesen hos plantene på jorden er dog ikke bare jordisk, men tilhører solsystemet som sådant, det vil si vår jords planterike er beslektet med planteriket på de andre planeter i vårt solsystem, slik at vi i plantene har noe som også finnes på andre planeter i vårt solsystem.

Hva dyreriket angår, så følger jo allerede av det som er sagt om melken, og dessuten lar det seg lett konstatere ad okkult vei, at *dette* som jordisk dyrerike er vidt forskjellig fra det som finnes på de andre planeter av noe lignende. Når man nu tar for seg så å si den *opplevelse* som melkernæring gir, da viser denne seg for okkultistens blikk eller opplevelse slik, at den betyr *det* for mennesket (vi vil holde oss til mennesket), som så å si binder det til jorden, til vår planet, den betyr det som bringer menneskeslekten på jorden til å utgjøre en felles gruppe. At menneskene utgjør noe helt eget også med hensyn til det fysiske legeme skyldes, at levende næring i dyrisk betydning tilberedes for det levende. Vi får melken som et levende næringsmiddel fra dyreriket. Og man kan si: Alt det som ved melken tilføres den menneskelige organisme, det gjør denne beredt til å være et jordvesen, bringer den sammen med de jordiske forhold, men det fengsler den ikke til jorden. Det gjør mennesket til en jordborger, men hindrer det ikke fra å være en borger tilhørende hele solsystemet. Anderledes forholder det seg med

kjøtt ernæring. Kjøttspiser, som jo stammer fra det rike som er spesifikt jordisk og ikke opptas fra den umiddelbare livsprosess hos menneske eller dyr, men som tas fra den del av dyrets substans, som allerede er oppbygget for dyret - denne kjøttspising binner mennesket spesielt til jorden, gjør det til en jordbunden skapning, slik at man må si: I den grad mennesket gjennomtrenger sin egen organisme med virkningene av kjøtt ernæring, i samme grad berøver det seg selv krefter, for idetheletatt å løsrive seg fra jorden. Det forbinder seg gjennom kjøtt ernæring i utpreget grad med jordplanet. Mens melk ernæring gjør det skikket til å tilhøre jorden som et gjennomgangstrinn i sin utvikling, fordømmer kjøtt ernæring mennesket til å gjøre oppholdet på jorden til noe blivende, til noe som det fullstendig tilpasser seg for, hvis da dette ikke blir motvirket ved noe annet. Og den beslutning å bruke melk til ernæring, betyr samtidig: Jeg vil oppholde meg på jorden, jeg vil kunne oppfylle min misjon på jorden, men ikke være der utelukkende av hensyn til jorden. Viljen til kjøtt ernæring betyr: Jordtilværelsen tiltaler meg så sterkt, at jeg gir avkall på alle himle, og helst vil jeg gå helt opp i jordtilværelsens forhold.

Ernæring fra planteriket virker slik, at den aktiverer de krefter i organismen som bringer mennesket i en slags kosmisk forbindelse med hele planetsystemet. Det som mennesket må utføre, idet plantenæringsstoffer forarbeides videre i dets egen organisme, det aktiverer krefter som finnes i hele solsystemet, slik at mennesket i sitt fysiske legeme får del i hele solsystemets krefter, gjør seg ikke fremmed for dem, river seg ikke ut av dem. Dette er noe, som sjelen virkelig i en viss henseende kan oppleve i seg, når den utvikler seg antroposofisk eller esoterisk: at ved plante ernæring opptar det noe uten jordtyngde, noe som er egenartet for solen, det vil si for det sentrale himmellegeme i hele planetsystemet. Den letthet som organismen får ved vegetabilsk ernæring, og som hever den opp over jordtyngden, den bevirker - kunne man si - at det i den menneskelige organisme utdannes en evne til å oppleve likesom et smaksinntrykk, således at organismen derved fornemmer hvorledes den med plantene på en viss måte virkelig får nytte godt av sollyset, som jo arbeider så intens i plantene.

Av det som er sagt, vil De forstå at det er av stor betydning nettopp ved den okkulte utvikling, ved en esoterisk eller antroposofisk utvikling, at man ikke så å si fengsler seg til jorden, at man ikke opptar all jordens tyngde gjennom kjøttspising, hvis denne kan unnværes av hensyn til de individuelle og arvelige forhold. Den egentlige avgjørelse vil alltid avhenge av det enkelte menneskes personlige forhold. Det vil bety en virkelig lettelse av menneskelivets hele utvikling, hvis et menneske kan avholde seg fra kjøttspising.

Derimot melder det seg allerede visse betenkeligheter, hvis et menneske ville være fanatisk vegetarianer på den måte, at det

ville unngå melk og alle melkens produkter. Nettopp ved en utvikling av sjelen henimot det åndelige, kan dette innebære visse farer, nemlig av den grunn at mennesket ved å sløyfe all bruk av melk og alt som fåes av melken meget lett kommer til bare å gå opp i en higen etter det som streber bort fra jorden, og mister lett de tråder som forbinner det med menneskenes virksomhet på jorden. Det er derfor vel verd å merke seg, at det på en viss måte er heldig, når det antroposofisk strebende menneske ikke gjør seg til fanatisk spirituell svermer ved i det fysiske legeme å skape den nevnte vanskelighet som vil bringe dette fysiske legeme vekk fra all befatning med det jordisk-menneskelige. Forat vi ikke skal bli noen særlinge som ensidig streber etter sjelelig utvikling, forat vi ikke skal bli fremmed for menneskelig følelse, menneskelig virksomhet på jorden, er det godt at vi som beboere av jorden til en viss grad tilfører oss tyngde gjennom bruken av melk og melkeprodukter i ernæringen. Og det kan endog være en systematisk skolering for et menneske, som ikke bare har anledning til å leve i de åndelige verdener til enhver tid og derved blir verdensfjern, men som ved siden herav har oppgaver å utføre på jorden - det kan være en systematisk skolering, ikke å være ensidig vegetar, men ved siden herav nyte melk og produkter av melken. Derved vil det gjøre sin organisme, sitt fysiske legeme beslektet med det jordiske, med det menneskelige, men ikke fengsle det slik til jorden, belaste det slik med jordtilværelse, som det ville bli tilfelle ved kjøtt-ernæring. Slik er det i enhver henseende interessant å se, hvordan disse ting henger sammen med kosmiske hemmeligheter, og hvordan man gjennom kjennskap til disse kosmiske hemmeligheter kan efterspore de egentlige virkninger av næringsstoffene i den menneskelige organisme.

Som mennesker, der interesserer seg for okkulte sannheter, må De alltid mere og mere bli klar over, at det som opptrer på vår jord - og til vår jordtilværelse hører jo først og fremst også vårt fysiske legeme - at det som opptrer på jorden ikke bare er avhengig av jordiske krefter og forhold, men også helt og holdent er avhengig av krefter og forhold av en vesensart som hersker utenfor jorden av kosmisk vesensart. Det er bare tilfelle på høyst forskjellig vis. Således må vi f.eks. når vi betrakter dyrisk eggehvite - la oss si - slik som den finnes i hønseegget - være klar over at denne dyriske eggehvite ikke bare er det, som kjemikeren finner ut ved hjelp av sin analyse, men at denne eggehvite i sin struktur er et resultat av kosmiske krefter. For når vi taler om eggehvite så er denne i sin oppbygning et sådant produkt av kosmiske krefter, for det er egentlig bare de kosmiske krefter som virker på denne eggehvite, efterat de først har virket på selve jorden, og kanskje i det høyeste på månen som jo følger jorden. Den kosmiske innflytelse på den dyriske eggehvite er altså en indirekte innflytelse. Kosmos's krefter virker ikke direkte på eggehviten, men indirekte. De virker først på jorden, og jorden virker igjen med sine krefter, som den har mottatt fra Kosmos, tilbake på sammenhengen av den dyriske

eggehvite. I høyden er månen delaktig heri, men bare på den måte at den først opptar kreftene fra Kosmos og virker den tilbake på den dyriske eggehvite med disse krefter, som stråler ut fra den. Den som med okkult blick er istann til å gjennomskue tingene kan se, hvordan det i den minste dyriske celle, altså også i eggehviten, virker ikke bare de fysikalske og kjemiske krefter på jorden, men hvordan den minste celle f.eks. i hønseegget er bygget opp av de krefter, som jorden først får fra Kosmos. Indirekte henger således det som vi kaller eggehvite sammen med Kosmos, men denne dyriske eggehvitesubstans ville aldri kunne dannes slik som den finnes på jorden, hvis ikke jorden var der. Direkte ut fra Kosmos kunne den ikke oppstå, den er helt og holdent et resultat av det som jorden først må motta fra Kosmos.

Anderledes forholder det seg igjen med det vi kjenner som fettsubstans, med den jordiske fettsubstans fra levende vesener, som jo også danner en del av ernæringen særlig hos de mennesker som bruker kjøttnæring. La oss se litt på dette dyriske fett. Det vi benevner fettsubstans, likegyldig om mennesket nyter den eller selv danner den i sin egen organisme, er bygget opp etter helt andre kosmiske lover enn eggehvitesubstansen. Mens de kosmiske krefter som utgår fra *Formens Anders* hierarki arbeider på eggehviten så bygges fettsubstansen opp fortrinsvis av de vesener vi benevner *Bevegelsens Ånder*. Vi kan således efterspore de åndelige virkninger, som vi finner utgår fra de forskjellige hierarkier like til inn i den substans, hvorav vårt fysiske legeme er sammensatt.

Ser De, det er viktig å berøre slike ting, fordi man først derigjennom får et begrep om hvor komplisert egentlig slikt noe er, som den ytre videnskap forestiller seg så uendelig enkelt. Intet levende vesen kunne på den ene side være gjennomtrengt av eggehvitesubstans og på den annen side med fettsubstans, hvis ikke *Formens Anders* og *Bevegelsens Ånder* virket sammen inn fra Kosmos - selv om det er indirekte. Vi kan på denne måte efterspore de åndelige virkninger, som vi finner utgår fra vesener av de forskjellige Hierarkier like til inn i den substans, hvorav vårt fysiske legeme er sammensatt. Derfor blir de opplevelser, som innfinner seg, når sjelen har gjennomgått en antroposofisk utvikling, mere differensiert, mere bevegelige, livaktige med hensyn til det man bærer i seg som eggehvite og det man bærer i sitt fysiske legeme som fett. Det er noe man lærer å føle. Det som flyter sammen til en eneste følelse, for mennesker som lever i den vanlige ytre tilværelse, det føler man da gjennomveve hinannen, nemlig det som fettet bevirker og det som eggehvitesubstansen bevirker i organismen. Idet hele den fysiske organisme blir mere bevegelig, lærer sjelen etterhvert som den utvikler seg å skjelne mellom to fornemmelser i sitt eget legeme - en følelse som inderlig gjennomtrenger oss slik at vi føler: dette binder oss sammen - dette gir oss vår skikkelse - da fornemmer vi eggehvitesubstansen i oss. Når vi føler: dette gjør oss likegyldig likeoverfor vår indre avsluttethet, dette hever

oss ut over vår form, dette gjør oss mere flegmatiske likeoverfor vår indre menneskelige følelser, hvis der altså kommer til en del flegma likeoverfor vår egen fornemmelse i denne retning, så skriver denne sistnevnte følelse seg fra en opplevelse av fettsubstansen i det fysiske legeme - og disse følelser og fornemmelser differensierer seg meget sterkt ved en antroposofisk utvikling. Den indre opplevelse med hensyn til det fysiske legeme blir således også mere komplisert. Dette vil særlig sterkt kunne iakttas, når det dreier seg om en opplevelse av stivelses eller sukkersubstansen. Sukkeret er især karakteristisk. Sukker adskiller seg jo svært sterkt fra andre substanser med hensyn til smak. Denne forskjell kan man lett iakttå i det vanlige liv, ikke bare på barn, men også eldre folk har ofte en forkjærlighet for sukker. Men differensieringen går i almindelighet ikke lenger enn til smaken. Når sjelen har gjennomgått en utvikling, opplever den det den opptar av sukkersubstans eller har i seg av sukker som noe der gir den indre fasthet som støtter den - som på en måte gjennomtrenger den med en slags naturlig egoitet. Og av hensyn til dette kan sukkeret i en viss henseende lovprises. Nettopp den som gjennomgår en sjelelig utvikling kan ofte føle at det er nødvendig for ham å spise en del sukker, fordi den sjelelige utvikling jo går ut på å bli mer og mer uselvvisk. Sjelen blir uvilkårlig mere uselvvisk gjennom en regelrett antroposofisk utvikling. Forat nu mennesket, som jo allerede i kraft av sitt fysiske legeme har en misjon å utføre på jorden, ikke skal miste så å si sin jeg-organismes sammenheng med jorden, er det likefrem heldig å skape en motvekt i det fysiske, hvor jo egoiteten har så stor betydning som i det moralske. Ved å spise sukker blir det opparbeidet, man kunne si - en slags uskyldig egoitet, som kan danne en motvekt mot den nødvendige uselvviskhet på det moralske åndelige område. Ellers ville den fristelse lett innfinne seg, at mennesket ikke bare ble uselvvisk, men at det også ble drømmende, fantastisk - og ville miste sammenhengen med en sunn uhildet dømmeevne med hensyn til jordiske forhold. En viss tilsetning av sukker til ernæringen vil bidra til å gi én muligheten å stå med begge ben på jorden tross all oppstigning i de åndelige verdener - muligheten av samtidig å tilegne seg et visst sunnt omdømme med hensyn til jordiske forhold. De ser - tingene er komplisert, men alt blir komplisert når man vil trenge inn i de virkelige hemmeligheter i livet. Således føler den som kommer videre i den antroposofiske utvikling av sin sjel av og til at nydelse av sukker vil gjøre ham godt, forat han ikke skal bli utsatt for en falsk uselvviskhet, nemlig for å miste sin personlighet. Og han opplever da nydelsen av sukker slik at han sier: Jeg opptar nu noe i meg som uvilkårlig gir meg en viss egoitet - en viss fasthet i mine høyere instinkter, uten at jeg moralsk blir trukket ned.

Som helhet betraktet kan man si at sukkeret fysisk forhøyer menneskets personlighetskarakter. Det kan man fastslå så sterkt, at man vil kunne si at de mennesker som til en viss grad er glad i

sukker har lettere for å prege sin personlighetskarakter inn i sitt fysiske legeme, enn andre som ikke bruker meget sukker. (Selvfølgelig må alt dette holdes innenfor sunne grenser). Disse ting kan endog føre til forståelse av hva man rent ytre kan iakkta.

I de land, hvor det etter statistikken blir brukt lite sukker, er menneskenes personlighetskarakter mindre utpreget enn i de land hvor det statistisk blir brukt mere sukker. Betrakter vi de land hvor menneskene opptrer mere personlig, hvor enhver så å si føler seg i seg selv - og derefter de land hvor menneskene mere er av en felles folketype - man kunne si - er mer upersonlig allerede med hensyn til ytre fysisk natur, så vil De finne at i de førstnevnte land blir det brukt meget sukker og i de sistnevnte lite sukker.

Hvis vi vil ha begreper som springer ennu mer i øynene med hensyn til denne opplevelse av næringssubstanser, så kan vi ta for oss de såkalte nydelsesmidler. Disse nydelsesmidler f.eks. kaffe og te blir jo allerede i det ytre daglige liv opplevet i en ganske sterk grad, men det som allerede et vanlig menneske opplever ved å nyte kaffe eller te - det opplever den som gjennomgår en antroposofisk utvikling i langt høyere grad. Som sagt gjelder det ikke noen agitasjon for eller imot kaffe, men en fremstilling av tingene slik som de er, og slik må det som her skal sies opptas. Kaffe virker jo oppkvikkende på den menneskelige natur allerede i det vanlige liv, likeså te - det er bare slik at den stimulering av organismen som bevirkes av kaffe og te fornemmes mere levende av den sjel som har gjennomgått en antroposofisk utvikling.

Om kaffe kan det f.eks. sies at den virker slik på den menneskelige organisme, at denne til en viss grad frigjør sitt eterlegeme fra det fysiske legeme, men slik at det fysiske legeme føles som et solid grunnlag for eterlegemet. Det er den spesielle virkning av kaffen. Fysisk legeme og eterlegeme blir altså noe adskilt ved nytelsen av kaffe, men på en sådan måte at det fysiske legeme særlig med hensyn til sine formegenskaper føles som strålende inn i eterlegemet, som et slags solid grunnlag for det som derpå oppleves gjennom eterlegemet. Dette skal absolutt ikke være noen agitasjon for kaffedrikking, for alt slikt hører jo til det fysiske plan, og et menneske som ville heve seg opp ved å bruke spesielle nærings- eller nytelsesmidler, ville gjøre seg selv til et helt uselvstendig vesen. Det er bare disse nærings- og nytelsesmidlers innflytelse som skal karakteriseres. Men fordi især den logiske, følgeriktige tenkning i høy grad er avhengig av det fysiske legemes struktur, av det fysiske legemes form, så blir rent fysisk den logiske, følgeriktige tenkning forsterket ved den eiendommelige virkning av kaffen, hvorved legemets fysiske struktur blir skarpere utformet. Ved kaffedrikking blir mennesket så å si ad fysisk vei hjulpet fremover med hensyn til logisk, følgeriktig virkelighetsmessig

tenkning. Og man kan si at det ofte ikke er så dumt å drikke kaffe nettopp for de mennesker som vil heve seg opp til det åndelige livs høyere regioner - selv om det sunnhetsmessig sett kan ha visse betenkeligheter.

Det kan av og til være berettiget å stimulere den logiske tankeevne ved hjelp av kaffen. Man kunne si, at det ville være helt naturlig om en som i sin livsstilling har til oppgave å skrive og ikke riktig kan finne den logiske fortsettelse eller overgang fra den ene setning til den annen, at han kvikket seg opp med litt kaffe, istedenfor å sitte og bite i penneskaftet. Det synes selvsagt for den som forstår å iaktta disse ting like inn i deres okkulte hemmelighetsfulle grunnlag. Når nu en slik nytelse av kaffe til visse tider kan være nødvendig på grunn av personlige, individuelle forhold, fordi vi nu engang er jordboere, så må det betones at kaffen ved siden av sine skadelige sider kan bidra meget til å gi tyngde, soliditet. Ikke så å forstå at den anbefales som et middel til å skaffe seg soliditet i sin almindelighet, men det skal påpekes at den er i stand til å forhøye soliditeten og at det ikke behøver å være noe galt i at en som utvikler seg antroposofisk og er tilbøyelig til å la sine tanker sveve ut på viddene gjør seg litt tyngre ved hjelp av kaffe.

Med te forholder det seg anderledes. Teen frembringer en lignende adskillelse mellom fysisk og eterisk natur, men det fysiske legemes struktur blir på en viss måte utkoblet. Eterlegemets flukturende natur kommer mer til sin rett. Derfor blir tankene flagrende når det drikkes te - de blir på en måte mindre egnet til å holde seg til kjennsgjerningene. Ved tedrikking anspores fantasien, omenn ofte ikke på noen sympatisk måte, og ikke i retning av sannhet og i overensstemmelse med de virkelige forhold. Derfor er det forståelig at det serveres te i selskaper, hvor det kommer an på at tankelyn glittrer, og at sprudlende åndrikkhet hersker, mens det på den annen side når tedrikking overdrives er forståelig at denne skaper en viss likegyldighet likeoverfor de fordringer og krav som stilles til et menneske med hensyn til sunn struktur av det fysiske legeme. Drømmeaktig fantasteri og et vist ubekymret nonchalant vesen, som helst overser det ytre hverdagslivs krav, blir således lett forsterket ved nytelse av te. Og for en sjel som utvikler seg i antroposofisk forstann, er tedrikking mindre ønskelig, da te lettere fører til charlataneri enn kaffe. Den sistnevnte gjør én traustere (solidere) den førstnevnte mer uvederheftig (til charlatan), selv om de ord som er brukt til å karakterisere disse ting er alt for krasse.

Alt dette er ting, som kan oppleves ved den bevegelighet som oppstår i det fysiske legeme, når mennesket gjennomgår en antroposofisk utvikling. Jeg vil bare tilføye noe, som De kan meditere over, eller De kan forsøke virkelig å oppleve disse ting, at når kaffe gir det fysiske legeme større fasthet, og te begunstiger flyktighet (charlataneri), så fremmer f.eks. sjokolade

allermest det spissborgelige, det filistrøse. Sjokoladen er den utpregede spissborgerdrikk - det oppleves umiddelbart, når det fysiske legeme blir mere bevegelig i seg selv. Sjokolade kan derfor anbefales til bruk nettopp ved folke-festligheter, og man kan dertil ganske godt forstå, at man ved familiefester, på fødselsdager etc - navnlig i bestemte kretser og ved visse festligheter nettopp drikker sjokolade. -

Når vi nu tar et overblikk over det som er sagt om disse nytelsesmidler, trer dette oss imøte på en betydningsfull måte, fordi det som oppleves, kaster sine stråler inn i det daglige såkalte normale ytre liv, i motsetning til det som oppleves likeoverfor næringsmidler - og ikke bare slik at man kan iaktta de stoffer hvorav kroppen er sammensatt og som stadig fornyes, men man iakttar også den siste gang omtalte måte hvorpå de forskjellige organer differensierer seg - blir selvstendige. Dette er uhyre betydningsfullt.

Og det må især betones, at for en okkult betraktning blir opplevelsen av det fysiske legeme med det fysiske hjerte da forståelig. Menneskets fysiske hjerte er jo et overordentlig interessant og betydningsfullt organ for den okkulte forsker. For dette fysiske menneskehjerte kan bare forstås, når man tar i betraktning hele det gjensidige forhold - også det åndelige forhold mellom solen og jorden. Allerede da den gamle Sol etter Saturntiden var en slags planetarisk forgjenger for jorden, begynte forberedelsen av det forhold som idag er tilstede mellom disse to himmellegemer: solen og jorden. Og forholdet mellom solen og jorden må oppfattes slik, at man betrakter jorden som den er idag, som helt ut ernæret av solvirkningene, som om den opptar og bearbeider disse solvirkninger i seg.

Det som jorden opptar av solkrefter i sin grunnsubstans, i sitt luft- og vannelement, i de vekslende varmestrømninger, det den opptar gjennom det lys som omstråler den, det den selv opptar i det som ikke lenger kan fornemmes fysisk som jordens andel i sfærens harmoni, det som jorden opptar av livskrefter som den mottar direkte fra solen - alt det står i forbindelse med de indre krefter som ut fra blodkretsløpet virker på det menneskelige hjerte. I grunnen virker alt dette på blodkretsløpet og derfra på hjertet. Alt det som finnes av ytre teori i denne forbindelse er grunnfalskt. Denne ytre teori gjør idag hjertet til en pumpe, som pumper blodet gjennom kroppen, slik at man måtte betrakte hjertet som det organ som regulerer blodkretsløpet. Det omvendte er tilfellet. Blodkretsløpet er det opprinnelige, og hjertet i sine bevegelser en gjenklang av det som foregår ved blodsirkulasjonen.

Blodet driver hjertet og ikke omvendt hjertet blodet. Men hele dette organiske system som beskrives slik og konsentrerer seg i hjertevirksomheten - det er ikke noe annet enn det menneskelige mikrokosmiske speilbillede av de makrokosmiske virkninger

som jorden først mottar fra solen. Det som jorden får fra solen avspeiler seg igjen i det som blodet har å gjøre med hjertet.

Anderledes forholder det seg med hjernen f.eks. Enkelte av hjernens eiendommelige forhold ble allerede nevnt siste gang. Menneskets hjerne har umiddelbart svært lite å gjøre med det som er solens innvirkning på jorden, Jeg betoner umiddelbart indirekte som det organ der fornemmer f.eks. det ytre lys, iakttar farver, opptar den dog solvirkningen, men som fornemmelser. Direkte med hensyn til sin oppbygning, sin indre bevegelighet, sitt hele indre liv har hjernen lite - neppe noe - å gjøre med solens innvirkning på jorden. Den har meget mere å gjøre med alt det som stråler inn på vår jord av det som er utenfor vårt solsystem. Denne hjerne er avhengig av hele stjernehimmelen, av de kosmiske forhold, men ikke av vårt solsystems snevrere forhold. Det vi må betegne som hjernesubstans står dog i et nært forhold til månen, men bare forsåvidt månen ikke er avhengig av solen, bare forsåvidt den har bevart en viss uavhengighet av solen. Det som foregår i vår hjerne skyldes altså virkninger som ligger utenfor de krefter som finner sitt menneskelige mikrokosmiske bilde i vårt hjerte.

Solen lever i det menneskelige hjerte, det som er utenfor solen det som finnes i Kosmos lever i den menneskelige hjerne. Mennesket er således med henblikk på begge disse organer et mikrokosmos, idet det med sitt hjerte er avhengig av og samtidig avspeiler de virkninger solen utøver på jorden, og i sin hjerne har det indre liv som direkte henger sammen med det Kosmos som befinner seg utenfor solen. Det er en overordentlig interessant og betydningsfull sammenheng.

Vår hjerne henger bare gjennom den ytre iakttagelse sammen med det som solen bevirker på jorden. Men denne ytre iakttagelse blir overvunnet under den antroposofiske utvikling. Den antroposofiske utvikling overvinner den ytre sanseverden. Derfor blir hjernen frigjort til et indre liv, som er så kosmisk at selv solen er noe alt for spesielt til at noe av solvirkning ville kunne avspeile seg i den.

Når mennesket under meditasjonen opplever en eller annen imaginasjon, så utspiller det seg i dets hjerne prosesser, som slett intet har å gjøre med solsystemet, men som motsvarer prosesser utenfor vårt solsystem. Derfor består det i virkeligheten et lignende forhold mellom hjertet og hjernen, som mellom solen og stjernehimlen, og på en viss måte viser dette seg i de opplevelser sjelen får, når den utvikler seg i antroposofisk retning, når sjelen alvorlig og med indre ro hengir seg til rene antroposofiske tanker derved at hjertet virkelig danner en slags motpol, danner en slags opposisjon - kunne man si - til stjernehimlen. Denne opposisjon gir seg uttrykk derigjennom at mennesket lærer å føle, hvordan hjerte og hjerne begynner å gå forskjellige veier, og mens det før ikke var nødvendig å gi akt på

begge hver for seg, da alt blandet seg sammen, så må det nu, når det utvikler seg antroposofisk, begynne å gi akt på dem hver for seg.

Det gir én et eiendommelig begrep om menneskets hele kosmiske stilling, når vi betrakter det fysiske hylle slik, og stiller frem for oss hvordan mennesket står her på jorden. Gjennom blodsystem og hjerte lever da i mennesket alt det som solen har å gjøre med jorden, og når det så er hengitt på indre vis til det som dets fysiske hjerne er et instrument for her på jorden, da lever det derinne verdensprosesser som utspiller seg utenfor vårt solsystem. Det blir forståelig for oss at mennesket får en helt ny opplevelse likeoverfor hjerte og hjerne.

Dets fornemmelser differensierer seg virkelig, slik at det lærer å føle alt det som er hjerneprosesser - man kunne si - i den rolige gang som natt-himlen med sine stjerner viser, og at det føler solsystemets bevegelse i sitt hjerte. Herav ser De samtidig en vei som ved et høyere innvielsestrinn blir en viktig vei, for De ser også de porter som åpner seg fra mennesket ut i Kosmos. Det menneske som ved en høyere utvikling trer ut av seg selv - slik som det er skildret selv i eksoteriske foredrag - det ser tilbake på sitt eget legeme, det lærer å kjenne fullstendig de prosesser som foregår i dets fysiske legeme, det lærer i virkeligheten å kjenne i blodsirkulasjon og hjertevirksomhet - et speilbilde av solsystemets hemmelighetsfulle krefter, og det lærer å kjenne i det som foregår i hjernen, og som det da skuer åndelig utenfra, Kosmos og dets hemmeligheter.

De ting jeg uttaler i denne siste setning, henger jo sammen med en bemerkning, som jeg lot falle engang i København og som er tatt med i min bok: "Menneskets åndelige ledelse". I den kan De lese, at i en viss henseende er til og med hjernens struktur et slags speilbilde av himmellegemenes stilling i fødselsøyeblikket på det sted på jorden hvor mennesket blir født. Det er ofte gavnlige å komme frem til slike ting påny ut fra et annet synspunkt. For derav kan De få en følelse for den okkulte videnskaps forskningsvei, og for den trangsynte kritikk som ofte øves, når en slik bemerkning fremkommer ut fra det ene eller det annet synspunkt.

Nu - man kan jo forklare så viktige kjennsgjæringer som dette om avspeiling av stjerneverdenen i den menneskelige hjerne ut fra et bestemt synspunkt, og dette kan jo forekomme én vilkårlig.

Når så andre synspunkter kommer til, støtter disse hinannen gjensidig. Og De vil bli vår ennå mange av den okkulte videnskaps strømninger - kunne jeg si - som flyter sammen og ut fra denne sammenstrømning vil derpå stadig mer og mer *det* gå opp for Dem, som De vil kunne føle som et fullt gyldig bevis - også som et ytre fornuftsbevis - for ting som kunne synes

dristige, når de tales bare ut fra ett synspunkt. Men herav vil De også kunne innse, hvor fri hele den menneskelige struktur er. Og når De nu betenker, at mennesket ved at det tar næring til seg, gjennom ernæringen, til en viss grad binder seg helt til jorden, og bare ved enkelte substanser (særlig ved plantenæring) igjen frigjør seg fra jorden - når De betenker at mennesket nettopp gjennom å ta næring til seg må gjøre seg til jordborger, så vil De nu kunne begripe menneskets tredelthet med hensyn til dets fysiske hylle. Gjennom sin hjerne er det avhengig av og tilhører det hele stjernehimlen, gjennom sitt hjerte og hva dertil hører, henger det sammen med solen, og gjennom sitt fordøyelsessystem og alt hva det hører hit i en annen mening enn den vanlige et jordvesen. Også dette kan oppleves og blir opplevet, når menneskets fysiske ytre hylle blir mere bevegelig i seg selv.

Mennesket kan nemlig gjennom det som bare opptas fra jorden i høy grad gjøre synd mot det som avspeiler seg i det gjennom de rene krefter fra Kosmos. Mennesket kan f.eks. ved at det frembringer forstyrrelser gjennom den ytre ernæring, gjøre synd mot de rene jordiske lover som jo virker i fordøyelsen, som virker videre som sollovene i hjertevirksomheten og som kosmiske lover utenfor solsystemet i hjernevirksomheten - mennesket kan til en viss grad gjennom sin ernæring gjøre stor synd mot den kosmiske virksomhet i sin hjerne, og dette kan oppleves når sjelen utvikler seg i antroposofisk retning, særlig i det øyeblikk oppvåkningen foregår.

Under søvnen inntreer det forhold at fordøyelsesvirksomheten strekker seg helt opp til hjernen, stråler opp i hjernen. I våken tilstand bearbeider tenkningens krefter hjernen, da trer hjernens fordøyelsesvirksomhet tilbake. Når tenkningen under søvnen er uvirksom, da virker fordøyelsen inn i bevisstheten, og når mennesket våkner opp og merker en etterklang av dette, da kan denne opplevelse meget lett bli et riktig barometer for den sjel som er under utvikling med hensyn til det som er sunnt eller usunt i ernæringen.

Og mennesket fornemmer dette å trekke seg ut av sin organisme og samtidig inn i hjernen som neddempende, trykkende følelser - følelser som ofte kan ta seg ut som om det hadde spist noe uriktig - eller la oss si - som små bedøvelsescentrer i hjernen. Alt dette oppleves på en egen fin måte av den sjel, som utvikler seg antroposofisk. Oppvåkningen øyeblikket er av en uhyre stor viktighet bl.a. med hensyn til iakttagelse av de sunnhetsforhold for det fysiske hylle som henger sammen med fordøyelsen. I fornemmelser som blir stadig finere og finere og som lokaliserer seg i hodet, blir mennesket vår om det gjennom sin fordøyelse stiller seg i opposisjon til de kosmiske lover utenfor vårt solsystem, eller om det er i harmoni med disse.

Her ser De i virkeligheten dette fysiske hylle i et vidunderlig

forhold til hele Kosmos, og oppvåkningsøyeblikket som et barometer for mennesket: om det gjennom sin fordøyelse stiller seg i motsetning til de kosmiske forhold - eller innretter seg i samklang med disse kosmiske forhold.

Disse betraktninger vil så etterhvert føre frem til de forandringer som foregår i det menneskelige eter- og astrallegeme under en esoterisk eller antroposofisk utvikling

3. Foredrag Haag 22. mars 1913.

De forandringer som foregår med mennesket ved en okkult eller antroposofisk utvikling med hensyn til muskelsystemet og særlig med hensyn til sansene, til sanseorganene, fører likesom over fra menneskets fysiske hylstersystem til dets eteriske system, til eterlegemet. Med hensyn til muskelsystemet må det sies, at mennesket ikke bare føler det litt etter litt bevegeligere, noe som også kunne sies om andre fysiske organer, men han føler også dette muskelsystem gjennomtrengt av en svak indre bevissthet. Det er faktisk som om bevissthetsbredte seg utover hele muskelsystemet. Og hvis man - på ingen måte unøyaktig - men noe paradoks ville tale om denne opplevelse, så kunne man si: i løpet av den esoteriske eller antroposofiske utvikling når man etterhånden til likesom drømmeaktig å føle de enkelte muskler i sitt indre, man føler alltid dette muskelsystem med seg sån, at man midt i dagsvåkenheten av og til svakt drømmer om dette muskelsystems virksomhet. Det er i hvert fall høyst interessant å feste oppmerksomheten nettopp ved denne forandring av det fysiske hylster, fordi man her har noe som i en viss henseende kan opplyse en om, at man har gjort et visst fremskritt. Når man begynner å føle de enkelte muskler slik, at man f.eks. ved å bøye og strekke dem har en svak bevissthet om hva der da skjer, har en svak medfølelse, da må man si: det foregår noe derinne i musklene. Når man drømmer om sine muskelbevegelser, da er det et bevis for at man litt etter litt føler det i det fysiske legeme innpregede eterlegeme, for det som man da føler er i virkeligheten eterlegemets krefter som er virksomme i musklene. Det er således en begynnelse til fornemmelsen av eterlegemet, når man drømmer om sine enkelte muskler, når man likesom har en drømmeaktig bevissthet om seg slik, som man finner mennesket fremstillet i anatomiske lærebøker hvor huden er trukket av og billedet kun viser mennesket i sine muskler. Ja, det er på en viss måte en sådan trekken-av-seg huden, og en drømmen om sine enkelte lemmer, som om de var en slags lemmedukker, som man stiger opp til, når man begynner å føle det eteriske vesen.

Mindre behagelig, men noe som heller ikke uteblir, er denne følelse, at knokkelsystemet likesom demrer frem i bevissthets.

Det er mindre behagelig, fordi man - når dette knokkelsystem iakttas – ved det egentlig allermost føler, at man efterhånden blir gammel. Derfor er det slett ikke behagelig med den følsomhet som opptrer overfor knokkelsystemet - noe som mennesket igrunnen ellers i det normale liv slett ikke føler, men når han begynner å utvikle seg eterisk, da begynner han å føle noe i seg som en skygge i sitt knokkelsystem. Og da får man et begrep om at det dog svarte til en viss urgammel klarsynt kraft hos menneskene, når de fremstillet skjelettet som det symbolske uttrykk for døden. De visste at man i sitt skjelett litt efter litt lærte å føle hvorledes døden nærmet seg.

Men langt betydningsfullere enn alt dette, er dog den opplevelse man har overfor sine sanseorganer under den esoteriske eller antroposofiske utvikling. Vi vet jo, at disse sanseorganer egentlig må utkobles, når mennesket gjennomgår en esoterisk utvikling, de må så å si tie. Derved føler likesom de fysiske sanseorganer seg dømt til uvirksomhet under den esoteriske utvikling, de er utkoblet. Men fordi de nu som fysiske sanseorganer er utkoblet, så inntreter efterhånden en tiltagende bevissthet om de enkelte sanseorganer, som særskilte verdener, som trenger inn i en. Man lærer å føle øynene, ørene, ja til og med varmesansen - som boret inn i en. Men det som man da lærer å føle er ikke det fysiske sanseorgan, men eterkraftene, eterlegemetets krefter som virker organiserende på sanseorganene. Så når man utkobler sansenes virksomhet, ser man likesom de sanseorganers natur stige opp, som like så mange i en innborede eteriske organisasjoner. Det er overordentlig interessant. I samme grad som man alvorlig under sin esoteriske utvikling utkobler f.eks. øyet, ikke mer reflekterer på det fysiske syn, i samme grad lærer man å kjenne noe som borer seg inn i ens organisasjon som lysorganismer, man lærer da virkelig å erkjenne at øyet er oppstått ved at den indre lyskraft har arbeidet på vår organisme. For mens man ser bort fra all virksomhet fra det fysiske øye, føler man synsfeltet gjennomtrengt av de eteriske lyskrefter, som virker organiserende på øyet. Det er en eiendommelig foreteelse dette at man gjennom øyet, når man utkobler det, lærer å kjenne lyskreftene. Alle fysikalske teorier er intet mot denne kunnskap om lysets indre natur og dens virkning, som man erfarer når man har øvet seg en tid i å utkoble øyets fysiske synskraft, og efterhånden trenger inn i og iakttar de eteriske lyskrefters indre natur, i stedet for å bruke de fysiske øyne.

Varmesansen ligger likesom på et lavere trinn. Det er jo overordentlig vanskelig virkelig å utkoble følsomheten for varme og kulde. Det lykkes best for en, når man under sin esoteriske utvikling, mens meditasjonen varer, forsøker ikke å la seg forstyrre av noen som helst varmefølelse. I dette tilfelle er det altså gunstig å foreta sin meditasjon sån, at man er omgitt nettopp av den temperatur som hverken føles som varme eller kulde, således at man ikke på noen måte irriteres av disse

fornemmelser. Lykkes det for en, da kan man - selvom det også er vanskelig å skjelve det fra den almindelige temperaturfornemmelse - da kan man litt etter litt venne seg til også å lære varme-eterens indre natur å kjenne, den i rommet gjennomstrålende varme-eter. Da først føler man seg i sin legemlighet gjennomtrengt av varme-eterens egentlige virksomhet. Når man ikke mer har den følelsesmessige fornemmelse av varmen, da lærer man å kjenne varme-eterens natur gjennom seg selv.

Ved utkoblingen av smaksansen - det vil si - naturligvis er jo smakssansen utkoblet under de esoteriske øvelser, ganske vist, men hvis det da lykkes en å fremkalle i erindringen en smaksfornemmelse, da er dermed et middel gitt til å lære naturen å kjenne hos en ennu finere eter enn lyseteren, nemlig den såkalte kjemiske eter. Det er visselig ikke ganske lett, men man kan oppleve den. Og man kan også på lignende måte lære å erkjenne livseteren, nemlig ved å utkoble luktesansen.

Eiendommelig går det med en ved utkoblingen av høresansen. Da må man riktignok bringe det derhen, at man ikke hører noe av lyd eller av støy som foregår omkring en eller i nærheten av en. Man må altså lære vilkårlig å lukke sin hørsel for det hørbare. Da trer de krefter som befinner seg i eterlegemet og som organiserte vårt høreorgan en imøte, likesom boret inn i organismen. Og man gjør da en merkelig oppdagelse. Disse ting hører i virkeligheten til de stadig høyere og høyere liggende hemmeligheter. Derfor vil det også kanskje lett kunne forståes, at ikke straks alt kan gjennomskues som kan sies med henblikk på disse opplevelser overfor sanser som høresansen. Man gjør nemlig den oppdagelse, at øret har en slik organisasjon, at man nøyaktig erkjenner: dette øre sån som vi bærer det på oss i dets vidunderlige organisasjon kunne slett ikke dannes av de krefter der som eterkrefter ombølger jorden. Lyskreftene, lysets eterkrefter, som spiller omkring jorden, henger intimt sammen med dannelsen av våre øyne, selvom også anleggene til øynene forefantens tidligere, men sån som øyet er dannet, som det nu sitter på organismen, slik henger det intimt sammen med jordens lyseterkerfter. Likeså henger vår smakssans sammen med jordens kjemiske eterkrefter, den er for en stor del dannet av dem. Vår luktesans henger sammen med jordens livseter, den er nesten utelukkende organisert av livseteren som spiller omkring jorden.

Men vårt hørselsorgan viser, når det oppleves okkultistisk innen en esoterisk utvikling, at det kun for den allerminste del har de eterkrefter som spiller omkring jorden å takke for sin tilværelse. Man kunne si: de eterkrefter som ombølger jorden har lagt den siste hånd på vårt hørselsorgan. Men dette hørselsorgan er blitt behandlet slik av disse eterkrefter som ombølger jorden, at de egentlig ikke har gjort dette hørselsorgan fullkommere, men gjort det ufullkommere, for disse - jorden ombølgende eterkrafter -

kan kun virke på øret derved at de er virksomme i luften og at de stadig har en motstann i luften. Derfor kan man - selvom det også klinger paradoks - si at en meget finere organisasjon som før var der, er på jorden blitt korrumpert i vårt hørselsorgan. Og da blir det også på dette trinn - gjennom egen opplevelse - forklarlig for den seg utviklende antroposof, at han allerede da han gjorde veien ned fra den gamle Måne til jorden - medbragte øret, medbragte hele hørselsorganet til jorden, og at dette hørselsorgan var langt mere fullkomment på den gamle Måne enn det er på jorden. Man lærer etter hånden å føle øret slik at man - man må jo ofte velge paradokse uttrykk - derved kunne bli melankolsk, fordi øret hører til de organer som i hele sin innretning, i hele sin struktur vidner om forgangne fullkommenheter. Og den som etterhånden ved selvoppdragelse tilegner seg de opplevelser som nu er antydnet, han vil forstå okkultisten - som ganske vist henter sin erkjennelse fra ennu meget dypere krefter - når han sier: På den gamle Måne hadde øret en langt større betydning for menneskene enn nu. Dengang var øret til for likesom helt å leve i den på Månen - i en viss henseende - ennu klingende sfæremusikk. Og overfor disse toner, som allerede den gang var svake i forhold til hva de var tidligere, men som dog på Månen ennu var klingende toner fra sfærenes musikk, forholdt øret seg slik at det opptok dem. På grunn av ørets daværende fullkommenhet var det så å si på den gamle Måne alltid dukket inn i musikk. Denne musikk, på den gamle Måne, meddelte seg til hele den menneskelige organisme, der gjennomtrengte ennu musikkbølgene den menneskelige organisasjon. Og på den gamle Måne var menneskets indre liv en-leven-med i hele den musikalske omgivelse, en tilpassning til hele den musikalske omgivelse. Øret var et kommunikasjonsapparat for i det indre å eftergjøre de bevegelser som utenfor tonet som sfæremusikk. Mennesket følte seg der ennu som et slags instrument som kosmos spilte på med sine krefter, og ørene var i sin daværende fullkommenhet formidlere mellom kosmos's spillere og den menneskelige organismes instrument. Således blir hørselsorganets nuværende innretning til vekker av en erindring og man forbinder en mening med, at mennesket gjennom en korrupsjon av hørselsorganet er blitt uskicket til å oppleve sfæremusikken, at han har emansipert seg, og at han kun kunne innfange denne sfæremusikk, i det som er vår nuværende musikk, men som dog kun kan utspille seg innenfor den luft som ombølger jorden.

Også overfor andre sanser dukker der opp opplevelser, men de blir stadig utydeligere og det ville ikke ha noen særlig betydning for oss å forfølge andre sanseorganers opplevelse av den enkle grunn, at det er vanskelig med almindelige menneskelige begreper å lyse inn i disse forandringer som foregår med dem ved den esoteriske utvikling. Hvilken betydning ville det f.eks. ha likeoverfor det som mennesket nu kan erfare på jorden, hvis der ble talt om sprogsansen, - jeg mener ikke sansen for tale. For dem som hørte foredragene om "Antroposofi" i Berlin, er det jo

allerede kjent, at der gis en egen sprogsans. Likesom der gis en tonesans, så gis der også en sans, som kun har et organ i det indre og ikke i det ytre for iakttagelsen av selve det talte ord. Denne sans er blitt ennu mere korrumpert, den er blitt det i den grad, at det nu kun er en svak etterklang igjen av det som denne sprogsans var f.eks. på den gamle Måne. Der tjente det, som nu er blitt til sprogsans, som nu er blitt til forståelse av ordet hos våre medmennesker - til bevisst å føle seg inn i hele omgivelsen med imaginativ bevissthet, for likesom å omkretse den gamle Måne. Hvilke bevegelser man gjorde, hvordan man fant seg tilrette, det dikterte sprogsansen på den gamle Måne. Først etterhånden lærer man å kjenne denne sprogsansens opplevelsesart, hvis man litt etter litt tilegner seg en følelse for vokalenes og konsonantenes indre verdi, sån som disse vokalers og konsonanters indre verdi føles i de mantriske settninger. Men det er dog alt kun en svak etterklang, som jordmennesket i sin almindelighet kan heve seg opp til på dette område, likeoverfor det som sprogsansen engang var.

De ser hvorledes mennesket litt efter litt lever seg inn i det å iaktta sitt eterlegeme, hvorledes det han likesom viser fra seg under sin okkulte utvikling, nemlig de fysiske sansers virksomhet, erstattes ham på den annen side, ved at den fører ham inn i iakttagelsen av det eteriske legeme. Men det er det eiendommelige: denne iakttagelse av eterlegemet, den føler vi når vi opplever den, som om den ikke riktig tilhørte oss, men som om den utenfra ble boret inn i oss. Vi føler lyslegemene som innborret i oss. Vi føler noe som en på jorden ikke hørbar musikalsk bevegelse innborret i oss gjennom øret. Varme-eteren føler vi dog ikke som noe som er boret inn i oss, men som noe der gjennomtrenger oss. Og for den utkoblede smak osv. lærer vi å føle den kjemiske eters virksomhet som arbeider i oss.

Men litt efter litt begynner mennesket også mer direkte å iaktta sitt eterlegeme. Den mest påfallende forandring som foregår med eterlegemet og som for mange føles høyst usympatisk, og som ikke engang erkjennes som en forandring i eterlegemet, men som dog er det - den består deri at den esoteriske eller antroposofiske utvikling ganske tydelig lar en merke, så å si i sitt eget legeme, hvorledes hukommelseevnen avtar en del. Det som man i almindelighet har som hukommelse vil nesten alltid lide under en nedsettelse ved en esoterisk utvikling. Navnlig opphører den hukommelse å være sterk virksom, som man kan betegne som den mekaniske hukommelse, som nettopp er sterkest utdannet i barne- og ungdomsårene, og som man nærmest mener, når man taler om hukommelse. Og ganske mange esoterikere ville måtte beklage seg over at hukommelsen er blitt så dårlig. For det er noe man merker temmelig snart. Men likesom man aldri kan ta skade på sitt fysiske legeme, tross for at det blir bevegeligere, når man slår inn på den riktige antroposofiske utvikling, så kan man heller ikke i lengden ta skade av det som skjer med hukommelsen. Man må

kun strebe efter å gjøre det riktige.

Efter hvert som det ytre legeme blir bevegeligere, som organene i det indre blir uavhengigere, slik at man har vanskeligere for å bringe dem i harmoni enn før - så må man med hensyn til den fysiske organisasjon gjøre seg sterk i det indre. Og det gjør man gjennom de seks øvelser, som jeg har skildret i annen del av min: "Åndsvidenskap". Den som gjennomfører disse på rette måte, vil se at han får en så sterk tilvekst av indre krefter for å holde det bevegeligere fysiske legeme i orden, at det helt dekker den kraft han taper gjennom den esoteriske utvikling. Med hensyn til hukommelsen må vi jo også der gjøre det riktige. Den hukommelse som er for det ytre liv går nu engang tapt, men vi behøver ikke å ta noen skade av den grunn, hvis vi med omhu arbeider for å utvikle en dypere interesse for alt det som angår oss i livet, tar mere del i det, enn hva vi tidligere har vært vant til å gjøre. Vi må begynne å tilegne oss interesse for de ting som har betydning for oss - navnlig en følelsesmessig interesse. Tidligere har vi utviklet en mer mekanisk hukommelse, og den mekaniske hukommelse arbeider også tildels ganske sikkert, selv da når man vil merke seg de ting, man ellers ikke har noen forkjærlighet for, men det opphører. Man vil nemlig komme til å merke, at når man gjennomgår en esoterisk eller antroposogisk utvikling, at man da lett glemmer tingene. De ting man ikke har noen følelsesmessig interesse for, som man ikke kan holde av, som man så å si sjelelig ikke er vokset sammen med, de forsvinner meget lett for hukommelsen. Det som man derimot er sjelelig vokset sammen med det sitter desto bedre. Man må derfor likefrem systematisk forsøke å bevirke denne sjelelige sammenvoksen.

Man kan gjøre følgende erfaring: La oss anta at vi har en eller annen person som i sin ungdom, og førenn han har begitt seg inn i antroposofien, når han har lest en roman, f.eks. ikke har kunnet glemme denne roman, han har kunnet fortelle om den gang på gang. Senere i livet - efter at han er trådt inn i den antroposofiske utvikling, leser han også en roman, men nu er det som om alt det han har lest er blåst bort, han har meget vanskelig for å huske så meget av den at han kan gjengi den. Men hvis han med en sån bok gjør det slik, at han leser den en gang igjennom og så umiddelbart derefter forsøker å repetere den så å si i ånden, og ikke kun å repetere den, men gjenta for seg fortellingen i bakvendt orden, så at man begynner med romanens sluttkapittel og går mot dens begynnelse. Ja, hvis man gjør seg det besvær å gjennomgå særlige enkeltheter nok engang, ja hvis man sogar tar et stykke papir og på det nedskriver korte tanker og man f.eks. forsøker å forelegge seg det spørsmål: fra hvilken side kan du særlig interessere deg for denne gjenstand - da vil man se at man på denne måte utvikler en helt annen slags hukommelse. Det er ikke den samme hukommelse. Man merker ganske tydelig forskjellen, når man betjener seg av den. Når man betjener seg av den menneskelige

hukommelse, da er det så at tingene trer inn i sjelen som erindringer. Hvis man på den måte som nu er skildret, systematisk utvikler en hukommelse som esoteriker eller antroposof, da er det som om de ting man har gjennomlevet på denne måte var blitt stående i tiden. Man lærer likesom å skue tilbake i tiden, og det er virkelig som om man ville se på det betraktede, ja man vil bemerke at tingene blir mere og mere billedaktige, at hukommelsen blir mere og mere imaginativ. Har man nu gjort det slik som det er skildret - la oss si med en bok - da behøver man, når det atter er nødvendig å fremstille det for sjelen, kun på en eller annen måte å slå på det som dermed henger sammen, så vil man likesom skue hen til det tidspunkt, da man var beskjeftiget med boken - man vil skue seg selv lesende. Erindringen kommer ikke - det er hele billedet som dukker frem. Man vil da kunne bemerke at mens man før kun har lest i boken, så stiger nu faktisk tingene frem. Man skuer dem som i en tidsbestemt fjernhet, hukommelsen blir en anskuelse av bilder som står i en tidsbestemt fjernhet. Dette er nemlig allerede den allerførste begynnelse - vistnok den allerelementæreste - til det, efterhånden å kunne lære å lese i Akasjakronikken. Hukommelsen erstattes med det å lære og lese i fortiden. Og det kan ofte hende den som en tid har gjennomgått en viss esoterisk utvikling, at han nesten helt mister sin hukommelse, men det skader ham ikke, fordi han ser tingene i tilbakeskuen. For så vidt som de var forbundet med ham selv ser han dem ganske tydelig. Jeg sier dere her noe, som hvis det ble sagt til en som står utenfor antroposofien kun ville le av det, og bare kunne le av det, fordi han slett ikke er istand til å forbinde noe begrep med det som esoterikeren sier ham: at han ikke har noen hukommelse mer og allikevel meget vel vet hva som har gått for seg, fordi han har skuet det i fortiden. Da vil den annen si: men du har jo en ganske fortreffelig hukommelse, fordi han ikke har noe begrep om den forvandling som egentlig er foregått. Og dette er nettopp noe som har sin årsak i det eteriske legemes forvandling.

I almindelighet er denne forvandling av hukommelsen dog også forbundet med noe annet, den er forbundet med at der på en viss måte opptrer en ny bedømmelse av vårt indre menneske. Vi kan nemlig ikke tilegne oss dette tilbakeskuende blikk uten samtidig også å komme til å innta et standpunkt til det, vi da har opplevet. Således vil den som i en senere tid ser tilbake på noe som han har behandlet - som det vi nevnte om boken - når han ser seg selv deri, likesom selvfølgelig måtte gjøre seg opp en mening om hvorvidt det var klokt eller dumt, at han nettopp dengang beskjeftiget seg med det. Og som noe ganske nødvendig forbinder det seg med dette tilbakeblikk en annen opplevelse, nemlig en slags selvbedømmelse. Man må på en måte ta stilling til sin fortid. Likeoverfor det ene vil man gjøre seg bebreidelser, likeoverfor noe annet som er lykket for en - vil man være glad, kort sagt: man vil ikke kunne annet enn å bedømme den fortid som man således skuer tilbake på. Man blir således i

virkeligheten en skarp bedømmer av seg selv, nemlig med hensyn til det liv som er foregått. Man føler så å si det i eterlegemet som er blitt mere levende i seg. Eterlegemet som jo har hele fortiden i seg fra tilbakeblikket etter døden, man føler dette eterlegeme som noe der er innesluttet i en selv, som noe der lever i en og utgjør ens verdi. Ja, der foregår en slik forandring med eterlegemet, at man ofte føler trang til et sånt tilbakeblikk, at man ser tilbake på dette eller hint for på ganske naturlig måte å lære å bedømme sitt eget verd som menneske. Mens man ellers lever og ikke iakttar det, så blir eterlegemet nu likesom iakttatt i det tilbakeskuende blikk på ens eget liv. Ens eget liv vil etterhånden gi en noe å bestille når man gjennomgår en esoterisk utvikling. Det er noe man stiler mot, at det esoteriske liv skaffer en noe å bestille, at man er nødt til mere inngående å betrakte sine fortrinn og sine feil, sine villfarelser og sine ufullkommenheter.

Men også noe dypereliggende som er bundet til eterlegemet blir mere merkbar, noe som før også har vært merkbar, men ikke i den grad. Det er temperamentet. Og på eterlegemets forandring beror den tiltagende følsomhet, den tiltagende sensitivitet overfor ens eget temperament hos den seg alvorlig utviklende antroposof eller esoteriker. La oss betrakte en melankoliker. Hvir han ikke er blitt esoteriker, ikke er kommet til antroposofien, så går han gjennom verden sån, at så mangt og meget gjør ham gretten og utfordrer hans ugunstige kritikk, at tingene berører ham slik at de fremkaller hans sympati og antipati sterkere enn f.eks. hos flegmatikeren: slik en melankoliker med alle hans egenskaper fra hin grad hvor han er et motbydelig menneske, gretten, avvisende mot alle, foraktende og hatende - og inntil den grad hvor han kun er litt mere sensitiv overfor iakttagelsen av verden, der gis jo alle mellomtrinn og nyanser, når en sån melankoliker inntreer i en esoterisk eller antroposofisk utvikling, da blir temperamentet for ham et vesentlig grunnlag til å føle eterlegemet. Systemet for de krefter som bevirker melankolien blir følsomme for ham, i seg selv tydelig fornembare, og mens han tidligere blott har rettet utilfredsheten mot de ytre inntrykk i verden, begynner han nu å vende denne utilfredshet mot seg selv. Det er meget nødvendig at selverkjennelsen omhyggelig øves under en esoterisk utvikling, og at den seg esoterisk utviklende gis meddelelse om at han øver denne selverkjennelse, som muliggjør å ta en sån forandring som melankoliker med den rette sinnsro. Som verden tidligere var ham imot, blir han nu motbydelig for seg selv, begynner å kritisere seg selv så man ser hvorledes han føler at alt er uriktig hos ham. Man kan nu bedømme disse ting riktig, når man ser det man kaller temperament på riktig måte i mennesket. Det som gjør et menneske til melankoliker er jo det at det melankolske temperament er det fremherskende hos ham, for igrunnen har et hvert menneske alle fire temperamentet i sin sjel. En melankoliker er i visse ting også flegmatisk, i andre ting sangvinsk og atter i andre ting kolerisk. Det som gjør ham til det

han er, det er at det melankolske er særlig fremtredende overfor det koleriske, det sangvinske og det flegmatiske. Og en flegmatiker er ikke en som ikke har noen av de andre temperamentene, men kun det flegmatiske, men hos ham er det flegmatiske det fremherskende, mens de andre temperamentene holder seg mer i bakgrunnen eller sogar i sjelens undergrunn. Og så er det også med de øvrige temperamentene.

Som nu eterlegemets forandringer hos den utpregede melankoliker opptrer slik at han så å si vender melankolien mot seg selv, så opptrer der også forandringer og nye følelser overfor de andre temperamentsegenskaper. Men gjennom en viselig selverkjennelse kan det i en esoterisk utvikling bli bragt derhen, at de skader som muligens anrettes gjennom det fremherskende temperament, de begynner man å føle i høy grad at man kan utbedre ved at man bevirker forandringer også med de andre temperamentene, slik at disse holder den hovedsakeligste forandring i det fremherskende temperament i likevekt. Men dette forutsetter at man erkjenner hvordan forandringene med de andre temperamentene opptrer. Antar vi at en flegmatiker blir esoteriker - men det vil være vanskelig å bringe ham til det, men la oss anta at det lykkes å gjøre det og at han blir en virkelig god esoteriker. Det er slett ikke umulig å oppnå det, fordi flegmatikeren til tider, når han mottar sterke inntrykk, er maktløs overfor visse inntrykk, så at nettopp det flegmatiske temperamentet mangel på gang - når det ikke er altfor sterkt angrepet av materialisme - på ingen måte er dårlige forutsetninger for en esoterisk utvikling. Det må kun så å si tre edlere for dagen enn i den groteske betydning, hvori man ofte ene og alene ser det flegmatiske temperament. Når en sådan flegmatiker blir esoteriker, da forandrer det flegmatiske temperament seg på en eiendommelig måte. Flegmatikeren har da en meget sterk tilbøyelighet til riktig grundig å iaktta seg selv, og det gjør ham så å si minst ondt å iaktta seg selv på denne måte. Derfor er også det flegmatiske temperament en ikke dårlig forutsetning for en esoterisk utvikling - når den kan inntre - fordi han da er meget vel skikket til en viss rolig selviakttagelse. Som melankoliker opphisses han ikke så lett av alt det som han iakttar i seg selv, og når han da gjør selviakttagelser, går de derved som regel dypere enn melankolikerens, som overalt holdes tilbake av ergrelsen over seg selv. Når derfor flegmatikeren kommer til en sjeleutvikling, da er han så å si den beste elev for en alvorlig antroposofisk utvikling. Nu har imidlertid ethvert menneske alle temperamentene i seg, og - som sagt - melankoliker f.eks. er kun melankoliker fordi det melankolske temperament er det fremherskende hos ham. Men det flegmatiske temperament er også i ham. Man kan alltid hos melankoliker finne sider, hvor han viser seg som flegmatiker i dette eller hint. Når melankoliker blir esoteriker og man på en eller annen måte kan lede ham, må man forsøke å henlede hans sinn på de ting overfor hvilke han før var flegmatiker. Han vil på den ene side

til å begynne med ganske vist gå skarpt tilrette med seg selv, så at der alltid kommer selvbebreidelser. Man må forsøke å vekke hans interesse for ting som han tidligere ikke har interessert seg for. Lykkes det, da paralyserer man på en viss måte de skader som fremkalles ved melankolien.

En egenartet esoteriker blir sangvinikeren, som jo i det ytre liv karakteriseres ved, at han gjerne farer fra det ene inntrykk til det annet og ikke gjerne holder fast ved et inntrykk. Han forandrer seg nemlig ganske eiendommelig gjennom eterlegemets forvandling. I det øyeblikk han selv forsøker å bli en esoteriker eller hvor en annen vil forsøke å bibringe ham esoterik, vil han bli en flegmatiker overfor sitt eget indre. Det sangvinske temperament er således under visse omstendigheter det minst gode materiale for den esoteriske utvikling. Når sangvinikeren kommer til det esoteriske eller til det antroposofiske liv - og han kommer meget ofte til det, fordi han jo interesserer seg for alt mulig, og således vil han også om ikke så intensivt engang komme til å interessere seg for antroposofi og esoterik, men han holder som regel ikke lenge ut. Da kommer han til en slags selviakttagelse, men han opptar det alt med stor likegyldighet, han skuer ikke gjerne inn i seg selv. Dette eller hint ved det esoteriske interesserer ham jo, men interessen stikker ikke særlig dypt. Han oppdager alleslags interessante egenskaper hos seg selv, og han er også straks tilfreds med dem og taler meget gjerne om disse sine interessante egenskaper - men han glemmer dog snart hele saken, også det som han har iaktatt hos seg selv. Og blandt dem som trer hen til det esoteriske ut fra en øyeblikkets interesse og som snart løper fra det igjen, er fortrinnsvis de sangvinske naturer. Vi vil i neste foredrag forsøke å klargjøre oss det som jeg idag forklarer i ord ved å tegne eterlegemet på tavlen, vi vil da også der inntegne de forandringer som foregår i eterlegemet gjennom den antroposofiske eller esoteriske utvikling.

Med det koleriske temperament er det igjen anderledes. Kolerikeren vil det omtrent ikke eller kun i de aller sjeldneste tilfeller lykkes å gjøre til en esoteriker. Når det koleriske temperament er særlig utpreget hos ham som personlighet vil han vise all esoterik fra seg, det er noe som særlig kjennetegner ham. Han vil ikke vite noe av det. Og dog kan det hende at nettopp kolerikeren gjennom de karmiske livsforhold også engang blir bragt til det esoteriske, da vil han ha vanskelig for å bevirke forandringer nettopp i sitt eterlegeme, for dette eterlegeme viser seg hos kolerikeren som særlig tett og meget vanskelig å influere. Hos melankolikeren er eterlegemet sån (undskyld den triviale sammenligning, men nettopp det jeg vil si blir anskueliggjort ved den), at det likesom virker som en gummiball som luften er presset ut av: når man trykker den inn så forblir fordypningen der forholdsvis lenge. Hos kolerikeren er eterlegemet som en gummiball som luften er presset inn i, som er helt fylt av luft. Hvis man vil gjøre en fordypning, så ikke

alene holder den ikke, men den trenger den til og med ganske ettertrykkelig tilbake. Kolerikerens eterlegeme er altså mere knudret, mindre eftergivende og derfor er det også meget vanskelig for kolerikeren å forandre sitt eterlegeme, han kommer likesom ikke til, og det er også grunnen til at han på forhånd støter den esoteriske utvikling tilbake, da jo den nettopp forandrer eterlegemet. Men hvis livets alvor eller ett eller annet møter kolerikeren, eller hvis han har en svak melankolsk klang i sitt temperament, men allikevel i seg selv er koleriker, da kan det hende at det nettopp ved den melankolske undertone kan bevirkes, at kolerikeren bringer det koleriske i sitt vesen sån til utvikling, at han nu med veldig kraft arbeider på den motstand som eterlegemet frembyr. Og hvis det da lykkes ham allikevel å fremkalle forandringer i eterlegemet, da fremkaller han derved en ganske særlig egenskap. Han blir mer enn andre skikket til gjennom sin esoteriske utvikling å fremstille ordentlig, saklig og dypt ytre kjennsgjæringer i deres opprinnelige og historiske sammenheng. Og den som har sans for god historieskrivning - hvilket forøvrig ikke er en særlig utpreget dyd hos esoterikere, men den som har den, han vil nettopp hos den koleriske esoteriker finne de instinktive anlegg dertil, og vite at nettopp han vil kunne bli en utmerket historieskriver eller forteller, som forstår å skildre tingene riktig. Et menneske som f.eks. Tacitus var i begynnelsen av en sån instinktiv esoterisk utvikling. Derav også hans vidunderlige og uforlignelige fremstilling. Og den der som esoteriker leser Tacitus, vet at denne eiendommelige historieskrivningsart hitrører fra et kolerisk temperaments ganske særlige innarbeidelse i eterlegemet. Men dette trer ganske særlig frem, når vi har en fremstiller som har gjennomgått en esoterisk utvikling. Selv om også den ytre verden har vanskelig for å tro det, så er det dog tilfellet med *Homer*. Homers plastiske, storslagne fremstilling har han å takke det koleriske temperament for, som er innarbeidet i hans eterlegeme. Og således kunne der på dette område påvises meget som ville bekrefte av det ytre liv, at kolerikeren når han har gjennomgått en esoterisk utvikling egner seg ganske særlig til på en indre måte å fremstille verden i dens virkelighet, i dens årsaksmessige sammenheng. Når kolerikeren gjennomgår en esoterisk utvikling, da er disse hans fremstillinger sådanne at de allerede i deres ytre struktur bærer karakter av sannhet og sannferdighet.

Vi ser således at i eterlegemets forandringer kommer så å si det menneskelige liv ganske særlig til uttrykk, og at det blir langt mere iakttagelig i sin nuværende skikkelse i denne inkarnasjon, enn det ellers er tilfellet. Videre blir temperamentene tydeligere fornembare i den esoteriske utvikling. Og ved den sanne selverkjennelse er hensyntagen til temperamentene av ganske særlig betydning.

Om disse ting vil vi da tale videre i neste foredrag.

4. Foredrag
Haag 23. mars 1913.

Jo mere menneskets eterlegeme forandrer seg under innflytelse av den esoteriske utvikling desto mere får mennesket det, som man ville kalle tidsfølelse. Under uttrykket "tidsfølelse" må forstås en følelse for, at man er istand til å leve med i kjennsgjerningenes og tildragelsenes rekkefølge i tiden. I almindelighet er jo mennesket i det ytre liv uten noen sådan særpreget tidsfølelse. Jeg har allerede antydnet, hvorledes denne tidsfølelse allerede oppstår derved, at der inntreffer forandringer i det fysiske legeme, idet man gjennom en esoterisk eller antroposofisk utvikling blir følsommere likeoverfor sommeren og vinteren, men gjennom forandringer i eterlegemet blir denne medopplevelse av tildragelsenes rekkefølge meget mere levende, mere følbare. Og den, som en tid lang med alvor har forsøkt å fremme sin sjeleutvikling, han vil kunne iaktta en tydelig forskjell først og fremst mellom de forskjellige årstider, ja selv mellom deler av årstidene, han vil litt efter litt lære å oppleve i sitt indre den store forskjell mellom sommer og vinter, mellom vår og sommer og høst, ja han vil kunne føle meget mindre deler av årets forløp. Tiden vil, eftersom den skrider frem, på en måte bli noe levende. - Man merker litt efter litt at man i tidens forløp iakttar differensiert liv. - Således som de enkelte organer i det fysiske legeme viser seg differensiert, det vil si viser seg i det indre mere levende og mere uavhengig av hverandre, således blir også deler av den fortløpende tidsfølge på en måte mere selvstendigere likeoverfor hinannen, mere uavhengige av hinannen. - Og dette står i forbindelse med at man ved å utvikle sitt eget eterlegeme lever med i den ytre eters liv, som overalt omgir oss. Det er jo ikke bare luften, som omgir oss, også eteren omgir oss overalt, men denne eter lever et virkelig liv i tiden. - Den oss omgivende eter er på en måte et slags levende vesen, som lever forskjellig i tidens rekkefølge, på samme måte som mennesket også lever forskjellig i de forskjellige livsaldre. - Og man lærer å leve med i den ytre eters fremadskridende liv. - Og således får man mere og mere en følelse for hvorledes derute livseterens liv er, når våren kommer, når det nærmer seg til sommeren, når sommeren er kommet til sitt høydepunkt og når den nærmer seg slutten, når høsten nærmer seg og når den er der. Man lærer å leve med i dette ytre forløp, man lærer å gjøre tydelig forskjell mellom dette sommervårliv, sommerhøstliv og det egentlige vinterliv . -

Denne forskjell blir mere og mere tydelig følbare, så at man tilsist virkelig kan si: Jorden lever med sin eter et selvstendig liv og man svømmer formelig i dette eterens skiftende liv, når man lever med i tiden. - Når det er høysommer så føler man på det tydeligste hvorledes man med sitt eterlegeme på en måte er henvist på seg selv, hvorledes man lever sammen med jorden et egenartet liv og således at jorden da mindre står i forbindelse

med vårt indre, som sagt, man er da likesom henvist på seg selv, og man begynner da å få et begrep om, hva der menes når okkultisten sier: sommeren er egentlig jordens sovetid. - Vi kommer da til en kjennsgjerning, som på grunn av den ytre maya, som overalt omgir mennesket, blir bedømt på en helt falsk måte. -

I det ytre av maya ledede liv sammenligner mennesket gjerne våren med morgenen, sommeren med middagen og høsten med aftenen. - En sådan sammenligning (sammenstilling) er uriktig, for i virkeligheten stiller ikke saken seg således. - I realiteten må vi, når vi vil sammenligne det ytre jordforløp med noe i oss, si at vår, sommer, høst i denne rekkefølge er jordens sovetid, og høst, vinter, vår er jordens våkne tid. - Og når vi taler om jordens ånd, så må vi forestille oss at for den halvkule, hvor der er sommer, jordens ånd om sommeren så å si er i den tilstand, som vi som mennesker er under søvnen. - Sammenligningen er naturligvis ikke helt riktig: mennesket veksler absolutt med søvn og våken tilstand, hos jorden er det så at søvn og våken tilstand fortrekker fra den ene til den annen halvkule, så at jordens ånd igrunnen aldri helt sover, men at den, når den sover på den ene halvkule, da er i våken tilstand på den annen. - Men dette behøver vi jo ikke ta hensyn til. - Vi vil betrakte hvorledes mennesket lever sammen med jordens liv. - Da kommer jo egentlig bare den ene halvkule i betraktning. Vi må da forestille oss at jordens ånd om sommeren på en måte selv skiller seg fra sitt fysiske legeme, som altså er jorden selv og at denne jordens ånd i forholdet til sitt fysiske jordlegeme om sommeren lever det samme liv, som mennesket lever under søvnen i forhold til sitt fysiske legeme. - Under søvnen ligger det fysiske legeme og eterlegemet i sengen, de fører et rent vegetativt liv. -

For det okkulte blikk viser det seg at det i det sovende menneskelegeme utvikler seg noe likesom en fin vegetasjon, likesom en fremsprudlen av det rent vegetative liv, og at under den våkne tilstand blir der oppbrukt krefter, som atter blir erstattet av dette vegetative liv, mennesket har altså under søvnen sin egentlige sommertid. - Og om mennesket, når det med sitt astrallegeme og Jeg er utenfor sitt fysiske legeme, ville se hen på livet hos dette fysiske legeme, så ville det se dette sovende liv hos det fysiske legeme - spirende og voksende aldeles som plantelivet om våren og sommeren på jorden. - Man ville kunne bemerke et vegetativt spirende og voksende sommerliv under søvnen i sitt fysiske legeme. -

Men derigjennom, at den av oss bebodde del av jorden under sommeren har sin sovetid, derved er mennesket med sitt eterlegeme på en måte henvist til seg selv, og følgen derav er, at det menneske, som har en esoterisk utvikling og overhodet har tilegnet seg sådanne ferdigheter, om sommeren er istand til bedre og tydeligere å kunne iaktta sitt eget eterlegeme enn om vinteren. - Det iakttar så å si eterlegemets selvstendighet og i

vår tid fortrinnsvis selvstendigheten hos hodets eteriske del, den eteriske del som ligger til grunn for hjernen. - Man lærer på en eiendommelig måte å føle at man litt etter litt tilegner seg, når man lever med i jordeterens liv om sommeren, en indre fornemmelse for denne særskilte del av det menneskelige eterlegeme, som ligger til grunn for hodet, og man har da en annen indre opplevelse om våren enn om sommeren eller høsten. - Man føler ganske tydelig forskjellen mellom disse indre opplevelser, så at man nu virkelig kan tale om forskjellige slags liv, at man gjenopplever i løpet av sommertiden nu tydelig fra hinannen differensierte liv, akkurat som man taler om differensierte lemmer hos det fysiske legeme. - Anderledes er det indre liv, som utfolder seg om våren, enn det som utfolder seg om sommeren eller høsten. - Når man taler om eterlegemet, så må man egentlig foreta en sontring, som vi idag vil gjøre. Vi vil skille ut en særskilt eterdel, nemlig den som ligger til grunn for hodet.

Dette er det, som jeg vil skissere for Dem med et par streker. Når man skissemessig vil forestille seg mennesket, så kan vi forestille oss, at dette eterlegeme, som vi nettopp har talt om, blir følt så - oppadtil vistnok mindre og mindre, idet det taper seg i det ubestemte - som om det går med tiden. - Og man lærer litt etter litt å føle aldeles tydelig, at åndelige vesener har skapende arbeidet med på denne del av vårt eterlegeme, som i de forskjellige tider fra vår til høst så å si avløser hinannen, man merker at på vårt eterlegemes hjernedel har tidene arbeidet, så at vår eterhjerne i en viss henseende er blitt et meget komplisert organ. - Det er likesom blitt føyet sammen av forskjellige åndelige vesener, som har utfoldet sine evner i påhinannen følgende tider. - Man får nu et innblikk i en meget betydningsfull lære og man lærer å fornemme denne lære som en sannhet, - den lære som særlig ble pleiet i Zarathustra-skolene. - Denne lære forteller oss, at den menneskelige hjernes eterdel er blitt skapt ut av det åndelige kosmos av åndelige vesener, som man kalte Amschaspands. - Og disse Amschaspands de virker således, at de likesom har herredømmet, og selv nu utfører de sin herskergjerning på den måte, at den ene avløser den annen, den ene hersker i den tidlige vår, den andre om våren osv. til den sjette og syvende. - Syv, henholdsvis seks sådanne åndelige vesener virker i tiden, idet de avløser hverandre, de er skapende ånder, som derved at de avløser hverandre, idet når den ene har utført sin gjerning, den annen griper inn, de frembringer en så komplisert organisasjon som eterlegemet er, særlig den menneskelige hjernes organisasjon. - Inn i vår hjerne virker altså seks til syv seg avløsende åndelige vesener, og menneskets hjerne vil man først da kunne forstå, når man sier seg selv: Se her virker ett åndelig vesen, som man særlig kan merke om våren. Det stråler ut sine krefter, som først og fremst er eterkrefter, så kommer senere på våren et annet åndelig vesen, og dette stråler igjen sine krefter ut osv. (Tegning)

Her stråler altså denne annen ånd sine eterkrefter inn i det samme rom. Så kommer igjen en tredje ånd som stråler sine eterkrefter inn og den menneskelige hjernes eterdel dannes på den måte, at i det samme rom åndelige vesener, som avløser hinannen, i de påfølgende tider sender sine eterkrefter inn i den.

Nu må vi være klar over, at vi bare kan spore hva der finnes i vår hjerne av slektskap med disse ånder, som nu utfolder sine eterkrefter utenfor oss. - For okkultismen lærer oss, at det, som jeg nettopp har beskrevet, det foregikk allerede i den gamle månetid, og vi må derfor ikke tro, at de ånder, som f.eks. regjerer sommeren, idag ennå virker på oss som skapende krefter. - De anlegg, som under den gamle månetid virkelig er strålet inn fra disse ånder, de har mennesket bragt med over i jordlivet, men fordi det således bærer dem i seg i sitt eget eterlegeme, så sporer det ennå den dag i dag, om enn disse åndelige vesener ikke har noen umiddelbar innflytelse på vår hjernes eterlegeme, dog slektskapet med dem, og dette er det som man føler om sommeren. - Man sporer tidlig om våren de første av disse ånder, som nu har andre oppgaver derute i eteren, men man føler, at det, som man bærer i seg, stammer fra dem, nemlig det, som man har mottatt fra den gamle måne, man føler seg i denne tid i slekt med dem. - Dette er den store oppdagelse, som mennesket kan gjøre i løpet av sin esoteriske utvikling, at det i tidens løp opplever en avglans av åndelige virksomme vesener, som idag har helt andre oppgaver enn tidligere, men som i tidligere tider arbeidet med på å skape vårt eget vesen. -

Da jorden ble dannet har den fysiske hjerne oppstått som et avtrykk av det, som allerede hadde dannet seg som et slags eterisk urbillede under den gamle månetid - under innflytelse av disse åndelige kosmiske krefter. - Jeg har tegnet denne del av vårt eterlegeme oventil åpen, fordi det virkelig føles således. - Det blir følt således at så snart man iakttar dette hos seg selv, man virkelig får denne følelse: på dette sted åpner der seg ut mot åndelige verdener, her står du i sammenheng med åndelige verdener, som alltid er over deg. - Det er ennå en annen fornemmelse som man i det esoteriske liv utvikler likeoverfor denne del av eterlegemet. - Det er ikke lett å komme til forståelse angående disse ting, men jeg håper dog, at når jeg gjør meg møye med å uttale disse ting tydelig, at vi dog vil kunne forstå hverandre. - Det forholder seg så, som om man virkelig, så snart man begynner å føle eterlegemet, føler seg svømmende i tidens strøm. -

Men for denne hodets eterdel er det så at man likesom føler, at man tar tiden med seg, man ikke alene svømmer, men man tar

den strømmende tid med seg. - Det er virkelig så at man fra tidligere tider bærer meget i seg i denne hodets eterdel, man bærer jo hele den gamle månetid med seg derinne, for det vesentligste, som er oppstått derinne, det er oppstått under den gamle månetid, og den gamle månetids strøm bærer man med seg i hjernens eterlegeme. - Og når man begynner å føle som allerede angitt, så er det likesom en erindring fra den gamle månetid. Den som gjør seg et begrep om de indre opplevelser, som vi igår oppregnet som temperamentsopplevelser, han kan også forstå det, når det sies, at okkultister, som har lært å føle hodets eterdel og som nu konsentrerer sin oppmerksomhet på denne hodets eterdel, da alltid under denne konsentrasjon føler en melankolsk stemning, man føler det som om en melankolsk stemning blir gydt inn i hodet. - Og ut av denne melankolske stemning utvikler der seg litt etter litt i den indre opplevelse en forståelse for sådanne ting, som fortelles under den okkulte beskrivelse av den gamle måne. -

Den esoteriske utvikling må selvsagt gå meget videre, når man virkelig vil beskrive de enkelte forhold på månen, men De vil kunne se, hvorledes de ting begynner, som fører til en sådan beskrivelse. - De ser, at meget i mennesket selv dukker opp, som man kan kalle hodets melankoli, og i denne stemning utvikler seg litt etter litt en skuen, man kunne si en erindringsskuen inn i en urfjern fortid, inn i den gamle månetid. - Og det ville være ønskelig om De av slike skildringer, som de nys nevnte, ville komme til forståelse av hvorledes egentlig den esoteriske utvikling skrider frem, hvorledes man går ut fra en bestemt opplevelse, hvorledes man lærer å erkjenne denne opplevelse, (i dette tilfelle f.eks. som en erindring fra en urfjern fortid, hvorfra man har tatt tidens strøm med inn i nutiden), og så lærer å rulle opp det, som man engang har gjennomlevet. - Lær å forstå av dette, at okkultisten slett ikke taler om drømmerier, når han angir den konstruksjon av verdensaltet, som går tilbake til måne - sol - og saturntiden, men at man, om man er tålmodig ved forklaringen om, hvorledes disse ting kan finnes, kan få et begrep om, hvorledes man litt etter litt kan leve seg inn i de veldig store verdensbilleder, som vistnok tilhører en urfjern fortid, men som i det nuværende liv atter kan manes frem. Vi må bare komme derhen, at f.eks. forbigangne tiders billeder, som likesom ligger sammenviklet i oss, oppleves og blir bragt til utfoldelse. -

Anderledes opplever man eterlegemet, den del av eterlegemet, som tilhører menneskets midtre parti. - Utadtil taper følelsen seg, innad føles den omtrent således, at man kan si: det, som her i midten er tegnet som et slags egg, det føles adskilt fra det annet. - Når man utsondrer denne midtre del av eterlegemet som en særskilt opplevelse, da må man si: Den som gjennom en esoterisk utvikling kommer derhen, at han også fornemmer hos seg det differensierte liv hos denne midtre del av mennesket, han har da følelsen av, at han i denne del av eterlegemet svømmer i

tidens strøm. - Og i denne del av eterlegemet blir tydelig følt, hvorledes man lever med i tidsrekkefølgen for jordens differensierte eterliv. -

Den som er kommet videre i sin esoteriske utvikling, føler nettopp i denne del hvorledes andre ånder virker på ham under den tidlige vår enn hva er tilfellet under høysommeren eller høsten. - Det er en slags medopplevelse, en slags svømning med tiden. - Herved sonderer denne del seg ut fra de andre, og vi har, når vi kan følge med i sådanne ting, for denne eterlegemet midtre del en følelse, som svinger mellom flegmatisk og sangvinsk stemning. - Den antar de mangfoldigste nyanser mellom flegmatisk og sangvinsk stemning. - Det er f.eks. om våren mere en slags villighet i eterlegemet til å gå med tidens strøm (i det fysiske legeme får dette et helt annet uttrykk), mot høsten er det mere en slags vegring, en motstand mot tidens strøm. -

En tredje del av eterlegemet fornemmes så, at vi føler det løpende ut i det ubestemte nedentil, at det forsvinner inn i jorden, men at det samtidig brer seg ut. - Dette er eterlegemet tre deler, som man kan fornemme sondret fra hinannen. Men her er fremstillet den indre følelse, den indre opplevelse av eterlegemet, for den klarsynte ville dette ikke fremstille seg slik, når han betrakter et annet menneskes eterlegeme, det er her tale om den indre opplevelse av eterlegemet. - Denne opplevelse blir dessuten i vesentlig grad modifisert derved, at der finnes ennu en fjerde del av eterlegemet, som tydelig er avgrenset av en slags eggform, som mennesket opptar i seg. - Man får av de forskjellige fornemmelser, som man har i disse forskjellige deler av eterlegemet, litt efter litt sådanne fornemmelser, at man får følelsen av, at det indre inntrykk av eterlegemet er, at det har en ytre form.

Og så får eterlegemet farve og man får det inntrykk, som om det i den øvre del av eterlegemet var en slags blå eller blåfiolett aura. - Den del, som motsvarer hodet, den er blålig eller - alt efter som vedkommende menneske er - blåfiolett, men går nedadtil over i det grønnlige. - Den midtre del har en tydelig gul-rød farve (hvis man da fornemmer farven) og den nedre del har en tydelig rødlig farve, som også kan være dyp rød, men som kan stråle ut, ofte meget langt. - Men de krefter, som virker i disse fire deler, er forskjellige, så at det, man har som indre fornemmelser, ikke nøye svarer til virkeligheten, når man nemlig klarsynt betrakter det utenfra, så ser man, at de krefter, som er i denne ytre aura, virker sammentrykkende på den øvre del, og man får, når man ser på det utenfra, det inntrykk, som om hodets eterdel helt var overensstemmende med hodets form, bare en smule større. -

Den midtre del likeså. Men jo lenger man kommer nedover, jo mindre er dette tilfellet. - Men gjennom at kreftene virker på

hinannen, får man det inntrykk, når man ser på eterlegemet utenfra, som om det var en slags grunnform for det fysiske legeme, men at det til en viss grad rager ut over det fysiske legeme. - Nedadtil taper følelsen seg litt etter litt for at det fysiske legeme og eterlegemet stemmer overens. -

De må således holde fast ved, at den indre opplevelse av eterlegemet er noe annet enn det, som eterlegemet er for det klarsynte blikk. - Dette må strengt fastholdes. - Når De videre i den esoteriske utvikling lærer å akte på stemningen, det vil si de grunnstemninger, som eterlegemet har som anlegg, og som igår er blitt karakterisert, så viser det seg, at stemningen for den nederste del av eterlegemet føles som koleriske. - De enkelte temperamentet kommer således tilsyne i eterlegemets forskjellige deler. - Eterlegemets øverste del er stemt melankolsk, den midtre del i vekseltilstand: flegmatisk-sangvinsk, og den nedre del er kolerisk stemt. - Og jeg ber Dem akte på, at denne beskrivelse gjelder *for eterlegemet*. - Den som ikke tar hensyn til dette, vil meget lett, når han tar tingene på en ytre måte, gjøre seg skyldig i feiltagelser. - Men den, som tar hensyn til dette, vil i høyeste grad bli forbauset over hvorledes det som her er anført, står i nøye overensstemmelse med iakttagelser fra livet, - man behøver engang bare å studere en koleriker, - det er i høyeste grad interessant. -

Ifølge det som her er blitt sagt, må hos kolerikeren den nedre del av eterlegemet i særlig grad være utviklet, den vil stikke frem over de andre deler. - Derved blir et menneske en koleriker. De andre deler er naturligvis også utviklet, men den nedre del vil i særlig grad tre frem. - Når nu den nedre del av eterlegemet er særlig utviklet som eterlegeme og har sine sterke krefter der, da inntreder det, at det fysiske legeme kommer noe til kort i disse partier, at det fysiske legeme kan komme til å vise en viss ufullkommen utvikling i det parti, som underligger denne del av eterlegemet. - Derav følger at f.eks. hos typiske kolerikere, som i livet opptrer som sådanne, vil den anatomiske undersøkelse av visse organer, som motsvarer denne del av eterlegemet, vise at de kommer noe til kort. Les nu den anatomiske undersøkelse av en Napoleon, og De vil bli forbauset over hva De da erfarer. Når man begynner å studere disse skjulte sider ved menneskenaturen, da vil man først lære å forstå dette i virkeligheten. -

De kan nu komme med følgende spørsmål: Hvorledes stemmer det, som ble sagt igår, overens med det, som sies idag? - Det stemmer helt overens. - Det ble igår talt om temperamentene. - De er betinget av eterlegemets krefter. Det er virkelig så at eterlegemets liv står i forhold til tiden som dets enkelte deler står i forhold til rommet. - Det fysiske legeme blir i seg selv mere levende i det romlige, idet det differensierer sine lemmer i tiden, det vil si, idet tiden i sitt forløp blir medopplevet i de selvstendige deler og lemmer. - Hos melankolikeren er det

tilfellet, at han alltid bærer med seg noe, som han har opplevet i tiden, altså noe forbiganget. - Den som er istand til å studere eterlegemet hos melankolikeren han finner, at i dette eterlegeme svinger der noe efter av det, som det har levet med i - i forgangne tider. Jeg mener nu ikke det, som jeg nylig nevnte i forbindelse med den menneskelige hjerne og som henfører seg til urfjerne tider, men det som man i almindelighet kaller melankoli, da stimuleres f. eks. hodets eterliv i en bestemt tid, la oss si i ungdommen, og dette blir så sterkt påvirket, at man i senere livsaldre som melankoliker bærer med seg disse eterstrømninger, som har preget seg inn i ungdommen, mens hos ikke-melankolikeren disse svingninger har opphørt å vibrere. - Hos flegmatikeren og sangvinikerens har vi en slags svømning med tiden, forskjellen er bare den, at vi hos flegmatikerens har likesom en fullstendig og jevn svømning med tidens strøm, mens vi hos sangvinikerens har en veksling mellom en hurtigere og en langsommere opplevelse likeoverfor den ytre forbiflytende tidens strøm. - Det eiendommelige ved kolerikerens er, at han stemmer seg imot tiden, som rykker inn på ham og som likesom flyter til oss fra fremtiden. - Kolerikerens viser på en viss måte tiden fra seg og blir snart ferdig med de vibrasjoner, som tiden fremkaller i hans eterlegeme. Derfor bærer melankolikerens de fleste eftersvingninger av det i fortiden opplevde i seg. Kolerikerens bærer de færreste eftersvingninger i seg av det, som han har opplevet i fortiden. - Ta den temmelig groteske sammenligning med den med luft fylte ball, som ble sammenlignet med kolerikerens eterlegeme, så kan De også anvende denne sammenligning i dette tilfelle. - Ballen lar seg vanskelig påvirke av de på hinannen følgende tildragelser, den støter tildragelsene fra seg, og lar derfor ikke tildragelsene, således som de virker i tidens strøm, sterkt svinge efter. - Derfor bærer han ikke disse svingninger lenge i seg. - Melankolikerens, som lar tildragelsene virke meget dypt inn i eterlegemet må lenge bære på de svingninger, som han tar med seg; fra et forgangent tidsforløp inn i fremtiden. -

Det er bra om man for overhodet å få en forståelse av eterlegemet og fysisk legeme å tilegne seg den forestilling, at det fysiske legeme er et romligt legeme og at eterlegeme fortrinnsvis er et tidsvesen. - Man forstår slett ikke eterlegemet, når man bare ser på det som et romligt vesen. - Og en sådan tegning, som den vi har her, er egentlig bare et bilde i rommet av eterlegemets liv, som flyter avsted på tidens strøm, og stadig står i vekselvirkning med tiden. - Fordi eterlegemets liv er fortløpende i tiden, er et liv *i tiden*, derfor opplever vi tiden med vårt eterlegeme, det vil si, vi opplever tildragelsenes ytre forløp i tiden. -

Også en annen strøm av tildragelser i tiden opplever man, når man gjennomgår en okkult utvikling. - I det vanlige liv blir denne strøm av tildragelser lite bemerket, men den merkes, når sjelen får en høyere utvikling. Det er dagens forløp. - For på en

viss måte virker også, om enn med svakere krefter, årsforløpets ånder inn i dagens forløp. - Det er jo den samme sol som betinger års- og dagsforløpet. Den som har gjennomgått en esoterisk utvikling vil snart finne ut av, at det består en sådan forbindelse mellom eterlegemet og det, som foregår i den ytre eter, at han så å si vil måtte stille seg anderledes likeoverfor morgnens ånder enn likeoverfor middagene- og aftenens ånder. - Morgnens ånder beliver oss så, at vi i vårt eterlegeme føler oss mere stimulert til en virksomhet, som mere går i retning av å bruke forstanden, fornuften, som lar oss lettere tenke over det, som er opplevet, som mere i erindringen kan bearbeide det, som er iaktatt, med dømmekraften. - Nærmer vi oss middagstiden tar disse dømmekrefter litt etter litt av, man føler hvorledes viljens impulser arbeider i det indre. - Omennskjønt man henimot middagstiden begynner å bli mindre arbeidsdyktig med hensyn på de ytre arbeidskrefter enn om morgnen, så arbeider dog de indre viljeskrefter mere. - Og når man så nærmer seg aftenen, da kommer de produktive krefter, alt det, som henger sammen med fantasien. - Således adskiller også de åndelige vesener seg med hensyn til deres oppgaver - som sender sine krefter inn i jordens livseter-forhold. -

Vær overbevisst om, at jo mere man overvinner vår tids materialistiske anskuelsesmåte, vil man mere og mere lære å ta hensyn til det menneskelige eterlegemes tilpassning til tidsforløpet. - Det vil komme den tid, da man vil finne det i høyeste grad merkelig, når man i skolen om morgnen tar for seg et pensum, som setter store fordringer til fantasien. - Man vil i fremtiden finne det likeså merkverdig som man idag ville finne det urimelig, om noen ville trekke på seg en pels i august måned eller kle seg i en tynn dragt om vinteren. - Disse ting ligger oss vistnok ennu temmelig fjernt, men de vil rykke inn på oss hurtigere enn menneskene tror det. - Det vil komme en tid, i hvilken man vil innse (- det vil vistnok være en forskjell under sommer- og vintertiden), at det vil være helt urimelig å innrette skoletimene anderledes, enn at man forlegger noen timer til morgnen, derpå har fri midt på dagen meget lenge og så innretter noen timer om aftenen. - Kanskje vil mange som er vant med den nuværende tidsinndeling, finne dette upraktisk, men man vil engang finne dette praktisk, da det motsvarer menneskenaturens fordringer. Man vil legge matematikk-timene om morgnen, litteratur-lesning om aftenen. - Vi lever nu i en tid da forståelsen for disse ting helt har gått tapt på grunn av den materialistiske verdensanskuelse, som nu er på høydepunktet. - Det kan derfor hende, at det, som nå ansees for det allernaturligste, når man tar hensyn til den hele menneskenatur, blir ansett for å være det dummeste av alt. -

En annen følge av den esoteriske utvikling vil være, at man om vinteren vil føle mere og mere, at man så å si ikke danner et fast hele med sitt indre eterlegeme, slik som tilfellet er om sommeren, men at man mere kommer i forbindelse med den

umiddelbare jordens ånd. - Forskjellen blir følt så at man om sommeren sier til seg selv: Nu lever du med de ånder, som fra urgamle tider har arbeidet på deg, hvis arbeide du bærer i deg, mens jordens umiddelbare livsånd nu om sommeren er deg mere fjern. - Om vinteren vil de indre svingninger tie, som man bærer i seg fra gamle tider navnlig i hodet, man vil føle seg forbundet med jordens ånd, man vil lære å forstå, at jordens ånd våker om vinteren. - Den sover om sommeren og våker om vinteren. - Jordens ånd ser om sommeren det spirende planteliv komme aldeles så, som det sovende menneske ser de vegetative krefter i sitt eget legeme skyte frem. - Om vinteren trer de tilbake, sådan som disse vegetative krefter i menneskelegemet trer tilbake under den våkne tilstand. - Jordens ånd våker om vinteren, jorden er likesom forenet med den våkne ånd, som mennesket i våken tilstand er forenet med sin våkne ånd. Når man gjennom et esoterisk liv skaffer seg en fornemmelse av dette, så vil følgen bli at man lærer å føle, at man om sommeren må tenke, må arbeide for å få tanker, at man ikke har inspirasjoner. - Disse kommer innenfra, fra det uavhengige eterlegeme. Om vinteren inspireres man lettere med tanker enn om sommeren, så at den menneskelige tenkning om vinteren mere ytrer seg som inspirasjon enn om sommeren. - Altså nettopp den i særlig mening menneskelige tenkning arbeider lettere om vinteren, så at den likesom kommer av seg selv. Naturligvis kombinerer disse forhold seg på forskjellig måte. Disse forhold er også individuelle for de enkelte mennesker, så at, når et menneske mere har anlegg for å ha tanker, som angår det oversanselige, så kan dette krysse seg med, hva her er sagt. Når nemlig om sommeren det inntreer en mulighet for lettere å vende tankene mot det oversanselige, så kan det motsatte inntre. - Men for opplevelsen av eterlegemet gjelder det, som her er sagt. -

Nettopp dette samliv med det ytre etervesen, det opptrer tydeligere jo mere mennesket skrider frem på den esoteriske vei. Og når man overhodet vil utvikle sitt eterlegeme på riktig måte, så må man - (som man først må undertrykke den sanselige iakttagelse) - litt efter litt også sjalte ut tenkningen, man må navnlig sjalte ut den abstrakte tenkning og litt efter litt gå over til den konkrete, den billedlige tenkning, man må gå over fra tenkning til tanker og så også la disse tanker falle. -

Når man nu således har fremstillet en tom bevissthet, når man har latt tankene falle, således som De vil finne det beskrevet i annen del av min "Videnskapen om det skjulte", da føler man hvorledes ens egen tenkning svinner bort, likesom hvorledes alt det smelter, som man hittil har frembragt med egne anstrengelser som sin tenkning, men i stedet føler man seg merkelig belivet av tanker, som likesom strømmer inn i en fra ukjente verdener. Dette er en overgang i det menneskelige sjeleliv, som man kunne karakterisere (- jeg ber Dem ikke misforstå uttrykket) - således: Menneske holder opp å være klok, og man begynner å bli vis. - Dette er noe, hvormed man

forbinder et helt bestemt begrep. Klokskap; som man har tilegnet seg ved dømmekraft og som er et jordisk gode, det svinner bort. Man kommer i den indre forfatning til at man heller ikke mere vurderer den særlig høyt, for man føler at der litt efter litt lyser opp i en - en fra guderne skjenket visdom. - Jeg ber Dem ikke å misforstå dette uttrykk, for denne opplevelse bringer det med seg, at dette uttrykk kan anvendes uten noen ubeskjedenhet, at det kan anvendes på en ydmyk og beskjeden måte. - Likeoverfor en av guderne skjenket visdom blir mennesket mere og mere ydmyk. Man er egentlig bare stolt og hovmodig over den klokskap og såkalte fornuftighet, som man selv har opparbeidet men såsnart man har hatt denne opplevelse, da føler man det, som om denne visdom, som er skjenket fra guderne, strømmer inn i eterlegemet og utfyller det. Det er en viktig erfaring, man på denne måte får, - for man får denne erfaring på en eiendommelig vis. - Man får den så, at man føler livet svinne og flyte bort med tidens strøm. Visdommens strøm er derimot noe som kommer en imøte, og som - idet man svømmer med tiden - er en strømming som kommer fra motsatt hold og flyter inn i en, og denne innstrømming føler man så, at man merker - (dette er billedlig uttrykt) - strømminger, i tiden forløpende strømminger, som kommer inn gjennom hodet og gyter seg inn i legemet og blir oppfanget av legemet. -

Litt efter litt blir nu det, som jeg nettopp har sagt, til en helt bestemt opplevelse. - Man føler seg ikke mere i rommet, for man lærer å føle eterlegemet, som er et tidsvesen, man lærer å bevege seg fremad i tiden, og man lærer å møte de åndelige vesener, som kommer en i møte fra den annen side av verden, som kommer en imøte fra fremtiden og skjenker oss visdom. - Men man kan bare få denne følelse av, at man mottar denne visdom, ifall man har innrettet den esoteriske eller okkulte utvikling så, at man på en eiendommelig måte har lært seg en viss sjeleholdning likeoverfor alle fremtidige tildragelser, det vil si, at man har øvet seg i saktmodighet og ro likeoverfor det, som fremtiden bringer oss, det vil si, det, som opplevelsene uopphørlig bringer oss. - Når vi møter våre opplevelser med sterke sympatier og antipatier, når vi ennå ikke har lært å ta vårt karma alvorlig, d.v.s. ikke har lært å bære vår karma med sindig ro, da kan vi ikke ha den eiendommelige fornemmelse av, at visdommen strømmer inn i oss, - for bare når vi tar imot våre opplevelser med sindig ro kan denne visdom komme til vår bevissthet, den visdom som lysende strømmer inn i vårt vesen. -

Et ganske bestemt punkt i den esoteriske opplevelse blir karakterisert ved den nettopp skildrede fornemmelse, det punkt, som vi stiler henimot og som vi bare kan oppleve, når vi lar enhver opplevelse komme til oss med hengivelsesfull takknemlighet og med sindig ro. - Dette blir mulig når den forandring av vårt eterlegeme, som foregår ved en riktig esoterisk utvikling er inntrådt og som ved siden av andre fordringer også stiller denne til oss, nemlig at vi tilegner oss en

rolig holdning og en riktig forståelse av vår karma, så at vi ikke med sympati og antipati vil tvinge frem det, som skal komme, eller at vi stemmer oss imot det, som hender oss, men at vi lærer å bære vår karma i opplevelsens avmålte strøm. Dette at vi lærer å bære vår karma hører med til en esoterisk utvikling og dette setter oss i stand til å forvandle vårt eterlegeme slik, at det litt etter litt lærer oss å fornemme det oss omgivende eterliv. -

5. Foredrag

Haag 24. mars 1913

Det vil komme an på at vi opptar denne foredragscyklus nettopp på riktig måte, det vil si, betrakter den som en forklaring på hendelser som mennesket gjennomgår som forandringer i seg selv under sin esoteriske utvikling - eller la oss si - ved den utvikling som antroposofien virker på ham, slik at det, som blir skildret, absolutt er å anse som noe som *virkelig* kan oppleves under utviklingen. Naturligvis kan kun særlige opplevelser, nærmest typiske opplevelser forklares. Ved disse særlige opplevelser vil en også kunne få en forestilling om meget annet, som en i utviklingens løp kan iaktta. Igår talte vi hovedsaklig om at mennesket tilegner seg en finere følsomhet for hva der foregår i den ytre livseter eller i det hele tatt i eteren.

Disse opplevelser er sammenknyttet med mange slags andre, og en opplevelse, som en ganske særlig kan legge merke til, er den vi har likeoverfor vår dømmekraft. Som menneske står vi jo i verden slik, at vi på en viss måte bedømmer de ting, som møter oss, at vi gjør oss forestillinger om tingene, at vi finner det ene riktig, det annet ikke riktig. Hvorledes et menneske er istand til å bedømme tingene, derav avhenger jo det, som en i almindelighet kaller klokskap, dyktighet, dømmekraft. Denne klokskap, denne dyktighet, denne dømmekraft blir etterhånden i utviklingens løp noe, som stiller seg i et annet lys. Igår ble dette jo allerede antydnet litt. En finner stadig mer og mer at nettopp denne klokskap, denne dyktighet ikke er av den allerviktigste betydning for det høyere, det spirituelle livs egentlige anliggender, om enn en må bringe med seg fra sitt utgangspunkt, fra det fysiske plan, så meget som mulig, når en vil betre veien til de høyere verdener. Og så kommer en tilslutt derhen, at en til en høyere utvikling føler at en først og fremst behøver noe ganske bestemt noe, som lett kan synes nyttemennesket utålelig, og at da allikevel, når en står inne i denne høyere utvikling, dette tystner i verdi. En må altså på en viss måte sette alt inn på - her på det fysiske plan - først og fremst å utvikle en sunn, en for kjennsgjeringene fyldestgjørende dømmekraft, men en må være klar over at når en befinner seg i de høyere verdener har denne dømmekraft *ikke* den samme verdi som her nede på det

fysiske plan. Hvis en vil ha sunne høyere sanser, må en gå ut fra en sunn dømmekraft, men for en høyere skuen må denne sunne dømmekraft forvandles i sunn skuen. Selv om vi utvikler oss aldri så meget her, er vi nu alltid mennesker på det fysiske plan og her har vi den oppgave å utvikle vår dømmekraft sunnt. Derfor må vi omhyggelig passe på at vi itide lærer ikke å blande sammen livet i høyere verdener og livet på det fysiske plan. Den som umiddelbart vil anvende på det fysiske plan, hva han opplever i de høyere verdener, han blir lett en svermer, et *unyttig* menneske. Vi må venne oss til å kunne leve helt i den høyere verden og så igjen når vi trer ut av denne tilstand, så meget som mulig å holde oss til det, som er det rette for det fysiske plan. Og denne dobbeltstilling som det åndelige og fysiske livs egen dobbeltstilling fordrer, den må vi gjennomføre omhyggelig og samvittighetsfullt. Et riktig forhold til verden på dette område venner vi oss til ved, at vi såvidt mulig ikke blander inn i dagliglivet, det som engang tilhører den høyere verden, at vi i den hverdagslige omgang blander inn så lite som mulig av det som en så lett kan være fristet til: å si noe slikt som at en ikke kan fordra ens aura, hvis ett eller annet hos et menneske er en usympatisk, det er bedre at en i denne henseende forblir som menneske blandt andre mennesker på det fysiske plan og såvidt mulig er sparsom i det vanlige liv med uttrykk, som jo har sin fulle riktighet i forhold til det høyere liv. En skulle omhyggelig avholde seg fra å blande inn i dagliglivet ord, begreper, forestillinger som tilhører det høyere liv. Det kunne kanskje synes å være en pedantisk fordring likeoverfor dem som - vi kan si - ut fra en viss begeistring for det åndelige liv finner at det er nødvendig å gjennomtrengte hele tilværelsen med dette åndelige liv. Og dog er det - hva kanskje kunne synes pedantisk for det vanlige liv i almindelighet - en *viktig* oppdragelsesgrunnsetning for de høyere verdener. La oss oversette, hvis det skulle synes oss naturligere å betegne det almindelige liv med ord fra det høyere liv, la oss oversette det med det mest brukbare sprog for det fysiske liv. Det må atter og atter betones, at disse ting ikke er likegyldige, men betydningsfulle og virksomme. Når en forutsetter dette, da kan en også tale frimodig om hvorledes den vanlige dømmekraft taper i verdi, med hensyn til livet i de høyere verdener, hvorledes en på en viss måte lærer å føle, at den måte hvorpå en tidligere var klok nu må opphøre. Og så merker en igjen (- det er en erfaring en mere og mere gjør -) sin avhengighet av jordens eteriske liv, nemlig av tiden. Hvor ofte treffer vi ikke nettopp i vår tid, mennesker - la oss si - av en bestemt yngre alder som vil nærme seg alt i verden, gjøre seg opp sin mening og tro. Ja, når en bare har tilegnet seg en viss evne til å dømme, så kan en si sitt ja eller nei, så kan en filosofere over alt mulig. - Denne tro at en kan filosofere over alt mulig rives grundig ut av sjelen ved en esoterisk utvikling, for da merker en at ens dommer egentlig har noe vesensaktig, som fremfor alt trenger modning. En lærer å erkjenne, hvorledes en ganske enkelt må leve med visse forestillinger en tid - som en har opptatt i seg slik at ens eget eterlegeme kan komme i

samklang med disse, hvis en vil komme til en oppfatning, som en selv kan være enig i. En merker at en må vente, før en kommer til en sikker dom. Først da merker en den hele og fulle betydning av ordet: å la modnes det som er sjeleinnhold. Og en blir i bunn og grunn stadig mere og mere beskjedne. Med dette å bli beskjedne er det vistnok en særegen sak, fordi en ikke alltid kan skjelve mellom å *måtte* dømme og å *kunne* vente på modning, for å ha en mening om en eller annen sak, for nettopp i disse ting lar en seg i høy grad skuffe, fordi det egentlig ikke gis noe riktigere enn livet selv, som kan forklare tingene for en. På spørsmål om en eller annen verdenshemmelighet, en eller annen verdenslov kan - la oss si - en filosof bli stillet overfor *en*, som til en viss grad er esoterisk utviklet: når en filosof kun kan felle sin filosofiske dom, vil han ha den tro i seg, at han må ha rett i en eller annen sak, og en vil forstå at han må ha denne tro, den annen vil meget godt vite: med *den* dømmekraft som filosofen kan prestere, kan det overhodet ikke dømmes i spørsmålet. For han vet at han har opptatt i seg fra svunne tider de forestillinger, som filosofen brygger sammen til en dom, at han lar dem modne i seg og at dette først har gitt ham en mulighet for å ha en mening om tingen, han vet at han har levet med saken og at han derved har gjort seg moden til denne dom, som han nu feller på et høyere modenhets trinn. Men en forståelse mellom begge er egentlig umulig, kan i mange tilfeller slett ikke umiddelbart hitføres, kun da kan den hitføres, når det i filosofen dukker opp en følelse for nødvendigheten av modningen av et visst sjeleinnhold, før en tør tilstå seg en mening om det. Meninger, anskuelser - det lærer en stadig mere og mere å erkjenne - må *tilkjempes*. For dette tilegner en seg en dyp, intensiv fornemmelse, som i det vesentlige henger sammen med eterlegemets utvikling, og det kommer av at en får denne indre tidsfølelse. Ja, en merker litt etter litt at en viss motsetning kommer opp i sjelen mellom den måte hvorpå en tidligere har dømt og nu dømmer i den samme sak - efterat en har nådd en viss modenhet, og en merker hvorledes det som en tidligere har kunnet dømme og det som en nu dømmer står mot hinannen som to makter, og en merker da i seg en viss indre tidsbevegelse, en merker hvorledes det tidligere må bli overvunnet gjennom det senere. Dette er demringen i bevisstheten av en viss følelse for tiden, og som viser seg ved tilstedeværelsen av indre kamp, som kun opptrer ved det *senere* - kommer i et visst motsetningsforhold til det tidligere. Dette er absolutt nødvendig å tilegne seg som en indre følelse av tid, som en indre tidsfornemmelse, for det må vi holde fast, at vi kun lærer å erfare det eteriske, hvis vi tilegner oss et indre tidsbegrep. Videre blir det en viss opplevelse at vi alltid har den følelse: det *tidligere* stammer fra oss selv i vår dom, i vår erkjennelse, det *senere* er likesom flytt inn i oss, er likesom strømmet imot oss, er blitt gitt oss. Stadig trer den følelse tydeligere frem av det - som allerede ble omtalt igår - at den kløkt, som stammer fra en selv, må bli avløst av en visdom som erverves ved en viss hengivenhet for den strøm som flyter mot en fra fremtiden. Å

føle seg *fylt* med tanker i motsetning til tidligere da en *opplevet* i bevisstheten at en *laget* tankene, det betegner fremskrittet. Idet en stadig mere og mere lærer å føle: en lager ikke mere tanker, men tankene tenkes i en, idet en har denne følelse - har en et tegn på, at eterlegemet litt etter litt utvikler i seg den nødvendige indre følelse av tid. Alt tidligere vil ha en bismak av selvlagethet, alt det som er oppnådd ved modning vil ha en bismak av at det fortærer det, en selv har laget. Og så forvandler en litt etter litt sitt indre ved en ganske merkelig opplevelse, en kommer stadig mere og mere til bevisstheten om at ens egen tenkning, ens egen tankeformning må undertrykkes, fordi den er mindreverdige, og at *det* å gi seg hen til de tanker, som strømmer imot en fra kosmos, er det egentlige verdifulle. Egenlivet mister så å si en av sine deler - det er overordentlig viktig - det mister den del, som vi fortrinnsvis kaller selvtenkningen, og tilbake) blir bare selvfølelsen, selvfølelse og selvvillien. Men også disse blir gjenstand for forandring samtidig med tenkningen. En *lager* ikke mere tanker, men de tenkes i sjelens indre. Med følelsen av at tankene har egenkraft gjennom hvilken de tenkes - oppstår en viss sammenflyten av følelse og vilje. Følelsen - kunne en si - blir stadig mere og mere aktiv og viljen blir stadig mere og mere følelsesbetonet. Følelse og vilje blir mere beslektet med hverandre, enn de før var det på det fysiske plan. En kan da ikke mere gripe en viljesimpuls uten at en utvikler en følelse ved det. Noe av det en gjør skaffer en en bitter følelse -- annet en opphøyet følelse. Samtidig med viljesytringene merker en i seg en følelsesmessig dommer over ens egne viljesimpulser. Ved følelsen som kun oppstår for nydelsens skyld opplever en etterhånden at disse tjener en på en måte til bebreidelse, følelser derimot som blir slik følt at en sier til seg selv: som menneskesjel må en avgi skueplass for slike følelser, en må oppleve dem inderlig ellers ville de ikke være der i verdensaltet, slike følelser finner en litt etter litt mere tilfredsstillende enn andre. Det skal straks anføres et særlig eksempel, et radikalt eksempel, for at det som menes kan komme riktig tydelig frem.

En eller annen - det skal ikke hermed profaneres noe, men tingen blir bare uttrykt radikalt - en eller annen kunne ha særlig glede av et godt måltid, av en god rett mat. Når han opplever denne glede, så skjer det noe med ham - det er ganske utvilsomt - men i verdensaltet, i kosmos skjer det ikke stor forandring om den enkelte har denne glede ved et godt måltid eller ikke, det spiller ikke stor rolle for det hele verdensliv. Men hvis en eller annen tar frem Johannesevangeliet og leser i det bare tre linjer, så betyr det uhyre meget for hele verdensaltet, for hvis f.eks. ingen menneskesjeler på jorden ville lese Johannesevangeliet, ville hele jordmisjonen ikke kunne bli oppfylt: av vår deltagelse i slike ting utstråler spirituelt de krefter som tilfører jorden stadig nytt liv i motsetning til det som avdør i den. En må tilegne seg en forskjell i opplevelsen mellom det, som bare er egoistisk følelse og det, hvor vi kun avgir skueplass for opplevelsen av den følelse, som er nødvendig for

verdenstilværelsen. I visse tilfeller kan dette gjøre et menneske utvendig sett meget lite, men når han - ikke for å ha en personlig nydelse, men med en utviklet sjel vet at anledningen gis i hans følelse, at denne følelse, som er viktig for verdenstilværelsen, overhode er tilstede, derved gjør han overordentlig meget.

Så underlig det synes skal dertil følgende sies: Det var engang en gresk filosof ved navn Plato. Fra ham stammer skrifter. Sålenge en lever på det fysiske plan med sin sjel leser en disse skrifter for å la seg belære av dem. En slik ytre belæring har sin betydning for det fysiske plan og det er jo bra, når en bruker alt mulig for å skaffe seg kunnskap på det fysiske plan, for ellers blir en nemlig dum. De ting, som blir ydet på det fysiske plan er der for at en skal lære av dem. Men når sjelen har utviklet seg esoterisk, da tar *den* - la oss si - Plato og leser ham - påny - ut fra en *annen* forutsetning: nemlig fordi Plato med sine frembringelser kun da har hatt en mening i jordtilværelsen, når det, han har frembragt, også blir opplevet i sjelen, og en leser da ikke bare for å bli belært, men en leser fordi noe derved blir *skapt*. Således må en tilegne seg noe for sin følelse, som en kan oppfatte som forskjell mellom egoistisk følelse, som går mere i retning av nydelse og uegoistisk følelse som fremtrer for en som en indre spirituell forpliktelse. Dette kan sogar rekke like inn i det ytre liv og i den ytre livsanskuelse, og her kommer vi til å tale om et punkt som - kunne en si - fra den enkelte opplevelse lyser inn i den sosiale opplevelse. Når den, som er kjent med esoterikkens hemmeligheter betrakter den ytre verdensgang: hvorledes så mange mennesker øder den fritid de har, istedenfor å foredle sine følelser i tilknytning til det, som kommer til jordtilværelsen fra den åndelige skapen, den som har gjennomgått en esoterisk utvikling måtte gråte over menneskehetens sløvhet - som går forbi det som er der, istedetfor å la det strømme gjennom menneskelig følelse og menneskelig fornemmelse. Og særlig på dette område må det gjøres oppmerksom på at der hvor denne opplevelse begynner, vil nu opptre en viss finere egoisme i menneskenaturen.

Vi skal i neste foredrag høre hvorledes denne finere egoisme er tatt opp for å overvinne seg selv, men den opptrer absolutt først som en finere egoisme og en vil kunne erfare på seg selv under den esoteriske utvikling at en slags høyere nydelsestrang opptrer, en nydelsestrang for åndelige ting, åndelige anliggender. Og så grotesk det kan lyde, så er det dog sant: den som gjennomgår en esoterisk utvikling, han sier til seg selv på et bestemt tidspunkt, hvis han ikke vil la denne bevissthet komme til hovmot og forfengeligheit, sier han til seg selv: Det som er tilstede på jorden som åndelig skapning, må kunne nytes av meg, det er der forat jeg skal kunne nyte det. Slik *skal* det være. - Og nu utvikles etterhvert en bestemt trang til slike åndelige nytelser. Esoterikken vil således i denne henseende ikke virke skadelig i verden, for en kan være sikker på at når det opptrer en slik nydelsestrang til menneskehetens åndelige frembringelser

vil denne ikke være til skade. Men samtidig med dette opptrer også noe annet. En føler litt etter litt at ens eget eterlegeme på en måte våkner derved at en føler sin egen tenkning som noe mindreverdige, at en føler tankene strømme inn i en fra kosmos, fra et av Gud gjennomtrengt kosmos. En føler stadig mer og mer, hvorledes vilje og følelse stiger opp fra en selv, egoitet begynner en egentlig først å føle i vilje og følelse når en føler seg forbunnet med hele verden, når en føler seg gjennomstrømmet av visdommens gaver. Og så er denne opplevelse forbunnet med en annen: en begynner å oppleve denne følelsens og viljens indre virksomhet gjennomvirket med indre sympati og antipati. Overfor dette blir følelsen stadig finere og finere. Når du gjør det eller det er det en skam, fordi du dog har et visst kvantum visdom i deg. - Ved noe annet kan en føle det slik: det er verdig å gjøre det, fordi en føler dette kvantum av visdom. I følelsen vil det naturnødvendig innfinne seg en opplevelse av selvkontroll. En bitter følelse vil komme over en, når en føler en vilje stige opp, som tvinger en til å gjøre dette eller hint, som ikke synes rettferdiggjort ved den visdom, som en er blitt delaktig i. Denne bitre følelse gir seg tydeligst tilkjenne likeoverfor det som en har uttalt. Og hos den som utvikler seg antroposofisk er det bra ikke å være uoppmerksom på, hvorledes nettopp hele det indre følelsesliv i denne henseende kan forfines. Mens mennesket i det ytre (exoteriske) liv, når han har uttalt ordet, når han har sagt dette eller hint, er ferdig med det, innfinner det seg, for den som har gjennomgått en antroposofisk utvikling, en tydelig efterfølelse nettopp overfor det talte: noe som er en indre skam, når han har uttalt noe uriktig i moralsk eller intellektuel henseende, noe som en slags takknemlighet - ikke tilfredshet med seg selv - når det har lyktes ham å uttale noe, som den tilkjempede visdom kan si ja til. Og - for dette får en også en fin fornemmelse - en føler at noe dukker opp som indre selvtilfredshet, selvbehagelighet, når en har sagt noe riktig, og så lar en dette være tegn på at en ennå bærer i seg megen forfengelighet som ingenting duger for menneskehetens utvikling. En lærer å skjelne mellom den følelse av tilfredshet, når en har sagt noe, som en kan stå ved og den selvbehagelighet som ikke duger. En må forsøke ikke å la denne følelse komme frem, men bare utvikle fornemmelsen av skam når en har sagt noe uriktig og umoralsk og av takknemlighet for visdommen som er blitt en tildel og som en ikke kan gjøre krav på som sitt eget, men som verdensaltet har skjenket en, når det lykkes for en å si noe som passer inn i den (visdommen). - Litt etter litt fornemmer en det også slik overfor sin egen tenkning. Det er jo sagt før, en må vedbli å være et menneske på det fysiske plan, en må altså ved siden av at en ikke tillegger den selvlagede tanke altfor megen verdi dog forme denne tanke. Men denne selvtenkning forvandler seg nu også og nøyaktig slik at en stiller den under den nettopp karakteriserte selvkontroll. Overfor en tanke om hvilken en kan si seg selv: Du har formet den og den er tilpasset visdommen, - overfor denne tanke utvikler en en følelse av takknemlighet for visdommen, en

tanke, som stiger opp som en uriktig, uskjønn, umoralsk tanke, den fører til en viss indre skamfølelse og en får den fornemmelse: Slik kan du ennå være, er det ennu mulig at du har så megen egoitet til å tenke slik, i betraktning av hva det allerede er strømmet inn i deg som visdom. - Det er uhyre viktig å føle den slags selvkontroll i sitt indre. Denne selvkontroll har også den eiendommelighet, at den aldri blir gitt en av den kritiske forstand, men alltid opptrer i følelsen, i fornemmelsen. La oss akte vel på: Den som bare er klok, bare har dømmekraft, bare er kritisk med hensyn til det ytre liv, han kan aldri komme til det som det handler om, for det må komme opp i *følelsen*. Når det dukker opp i følelsen, når en har tilkjempet seg denne følelse, så er det en følelse, som stiger opp fra det indre, man identifiserer seg med denne skamfølelse eller takknemlighetsfølelse og en fornemmer sitt selv forbunnet med denne følelse. Hvis jeg skulle tegne opp skjematisk hva en da opplever, så måtte jeg si, det er hvorledes en følte visdommen strømme inn i en ovenfra, følte den komme

imot en ovenfra, foran i hodet strømmer den inn og fyller en ovenfra og nedover. Derimot fornemmer en hvorledes noe som skam strømmer imot fra ens eget legeme og at en identifiserer *seg selv* med denne følelse, og det som er der som visdom må betegnes som noe som er gitt en utenfra, og en fornemmer i seg en region, hvor dette møtes, dette som nu er *jeget*, denne følelse og denne innstrømmende visdom, som er skjenket en.

Denne region hvor begge disse kommer sammen kan en oppleve i det indre. Føler en dette så er *det* den eteriske verdens riktige indre opplevelse, en opplever hvorledes tankene trenger inn fra den ytre eteriske verden, — for det er visdommen som strømmer imot en fra den ytre eteriske verden, det som da trenger inn og blir fornemmet av begge disse følelser, det er den riktig oppfattede eteriske verden, — og når vi føler den slik, stiger vi opp til de høyere vesener, som kun kan komme ned til et eterlegeme og ikke til et fysisk menneskelegeme. Denne eteriske verden kan en også på en viss måte oppleve uriktig. Den eteriske verden mellom tenkning og følelse blir riktig opplevet, slik som nettopp er vist. Opplevelsen er altså en rent indre sjelelig begivenhet. Den elementære eller eterverdenen kan bli uriktig opplevet, hvis en opplever den på grensen mellom åndedrettet og vårt eget eterlegeme. Hvis en gjør fortidlige eller helt uriktige åndedrettsøvelser, blir en litt etter litt vidne til sin egen åndedrettsprosess. (Mens en ellers ånder uten å iakttå det) kan en med den åndedrettsprosess, som før er nevnt, tilegne seg et åndedrett, som likesom. fornemmer seg selv. Og til denne

fornemmen kan komme en viss iakttagelse av den eteriske verden. Ved alle åndedrettsprosesser kan en tilegne seg en erfaring, en iakttagelse om eteriske prosesser, som er virkelige i den ytre verden, som tilhører de laveste, ytre fysiske prosesser og hvis en opplever dem for tidlig, kan de aldri gi riktig begrep om den sanne åndelige verden. Fra et bestemt tidspunkt for den esoteriske øvelse kan det sikkert også inntre en mere regulert åndedrettsprosess, men det må gjøres på riktig måte. Slik som det er blitt skildret kan vi bli istand til å iaktta den eteriske verden på grensen mellom tenkning og følelse og der bare fastholde det som vi der lærer å kjenne derved at vi også lærer å kjenne de grovere eteriske prosesser, som utspilles på grensen mellom den eteriske verden og vår åndedrettsprosess. For saken er den at det gis en verden av virkelig høyere åndelighet, den vi når opp til ved prosessen mellom visdommen og følelsen, som er blitt beskrevet, ved den trenger vi opp til de gjerninger, som vesener av de høyere hierarkier utfører i den eteriske verden. Men det fins et stort antall av alle mulige gode, dårlige, motbydelige, avskyelige og skadelige elementærvesener, som, hvis vi lærer dem å kjenne i utide, trenger seg på oss som om de skulle tilhøre en virkelig verdifull åndelig verden, mens de ikke er noe annet enn på en viss måte den åndelige verdens laveste avfallsvesener. Den som vil trenge inn i den åndelige verden må også gjøre seg bekjent med disse vesener, men det er ikke bra å lære dem først å kjenne. Det eiendommelige er at hvis en først lærer disse vesener å kjenne uten å gå den indre opplevelses vanskelige vei, da får en en forkjærlighet for disse vesener, en uhyre forkjærlighet for disse vesener, og da vil det vise seg at den som på uriktig måte, navnlig ved slik fysisk trening, som en kan kalle en forandring av åndedrettsprosessen, lever seg slik inn i den åndelige verden, at han beskriver bestemte ting fra disse åndelige verdener slik som de viser seg for ham. Og han beskriver dem slik at mange mennesker opptar det som noe overordentlig vakkert, mens det for dem som har iaktatt det i indre opplevelse kan være avskyelig og ekkelt. Disse ting er helt mulige ved opplevelsen av den åndelige verden. Her behøver det ikke å være tale om andre prosesser, som mennesket kan foreta seg som trening og gjennom hvilke han kan komme inn i onde verdener, fordi det er almindelig "Usus", skikk (bruk), i verden, når en forkynner okkultisme ikke å tale om det som mennesket i den åndelige verden lærer å kjenne som avskum av denne åndelige verden. Det er ikke nødvendig at en trer åndelig inn i denne verden, derfor er det heller ikke "Usus" å tale om de metoder som går inn under åndedrettsprosessen. Hvis den ikke blir drevet på riktig måte kan ganske visst åndedrettsprosessen helt føre ut i avfallsvesen, som en riktignok skal lære å kjenne, men ikke først, fordi de avtvinger en slags forkjærlighet, som en nettopp *ikke* skal ha. En vil først få et riktig objektivt standpunkt til deres verdi, når en fra den annen side er trengt inn i den åndelige verden.

Når en nu begynner å føle, at det strømmer likesom ut fra en

selv, skamfølelse og takknemlighetsfølelse som *motfølelse* til visdommen, når dette likesom støtes opp fra ens egen organisme, da gjør en derved igjen det første elementære bekjentskap med noe, som så igjen siden må læres å kjenne i den fremadskridende okkulte utvikling. Vi har igår gjort oppmerksom på at ved den gradvise opplevelse av det eteriske, blir vi kjent med, det som er virksomt i vårt hjerneeterlegeme som Zarathustra-lærens Amschaspands. For å begripe det kan vi også si: Vi lærer der først å få et begrep om de virkende erkeengelvesener, om det som disse Archangeloi har å gjøre i oss. - Ved det som da trenges tilbake, som da ut fra oss selv trenger opp i følelsen av takknemlighet og skam, det som har personlighetskarakter, fordi det kommer fra oss selv, ved det får vi det første elementære, sanne begrep om det, som en kaller Archai eller urkrefter, for hva urkreftene virker i oss det opplever vi nettopp slik på den mest elementære måte. Mens en så å si i sitt hode, når en begynner å oppleve eterisk først opplever Archangeloi - en kunne si - skyggeaktig i sine virksomheter, i sine eteriske virkninger, så opplever en i det, som visdommen støter på og som gir et tilbakeslag, de med noe viljesmessig, men ikke helt viljesmessig, gjennomstrømmende urkrefter, som er trengt inn i en og som virker med i den menneskelige personlighet. Når en lærer å føle slik får en litt etter litt et begrep om hva okkultisten mener, når han sier: På den urgamle legemliggjørelse av vår jord, på den gamle Saturn, har urkreftene eller personlighetens ånder så å si levet på *sitt* mennesketrinn. Dengang var disse urkrefter eller personlighetens ånder mennesker. De har utviklet seg videre. Idet de har utviklet seg videre har de fått evnen til å virke ut fra det oversanselige. Og i vår nuværende tid, i vår jordtid, hvorledes utfolder de denne evne, som de har tilegnet seg, idet de har fortsatt sin utvikling helt til jorden? De har ervervet seg den evne ut fra det oversanselige å arbeide på vår legemlighet, vårt hylster slik at de skaper krefter i vårt eterlegeme, som åpenbares slik, som det er blitt beskrevet. De har ført disse krefter inn i oss, og når vi idag føler: Vi er slik organisert at vi kan utvikle i oss de karakteriserte følelser - takknemlighet og skam som en indre naturlig foreteelse - (det kan bli til opplevelse i oss) - så må vi si: at dette *kan* bli til indre opplevelse, at vårt eterlegeme kan pulsere slik at det reagerer overfor visdommen, deri har urkreftene skjenket krefter, engang ved vår jords videre legemliggjørelse vil mennesket selv på samme måte nå frem til å prege inn i andre vesner, som vil stå under ham, inn i dens indre slike evner for et tilsvarende hylster.

En oppnår litt etter litt ved indre opplevelser, det en skal vite om de høyere verdener, det blir ervervet derved at vi stiger opp, at vi går over fra den fysiske opplevelse til den eteriske. For å tydeliggjøre disse ting må ennu anføres at på den gamle Saturn var jo - som De vet - varmen så å si den tetteste fysiske tilstand, den eneste fysiske tilstand, som den nærmest var kommet til i den midtre saturntid. De kan lese efter i "Geheimwissenschaft"

at det som den gang var tilstede som saturnvirkninger i det fysiske, det var varme- og kuldestrømninger. Fysisk-sjelelig kan vi også gjøre krav på disse varme- og kuldestrømninger når vi sier: Det strømmet varme, men dette var strømmende takknemlighet fra personlighetens ånder, eller det strømmet kulde, som strømmet i en annen retning - var strømmende skamfølelse hos personlighetens ånder. Hva vi etterhvert må tilegne oss er at den fysiske virken forbinner seg for oss med den moralske virken, for jo lengere vi når inn i de høyere verdener, desto mer forenes disse ting, den fysiske hendelse, som ikke mere er en fysisk hendelse, og den moralske, som så med naturlovenes makt strømmer gjennom verden. Alt det som nu er blitt karakterisert som noe, som opptrer i den indre opplevelse ved det forandrede eterlegeme, det bevirker enno noe annet i den menneskelige sjel. Det bevirker at denne menneskelige sjel litt etter litt begynner å føle ubehag ved at en overhode *er* dette enkelte menneske, dette enkelte personlige menneske. Det er viktig at en også lærer seg til å akte på det, og det er godt når en gjør seg til grunnsetning i det hele tatt å akte på det. Jo mindre en nemlig på dette trinn av den esoteriske utvikling har tilegnet seg av interesse for det, som angår menneskene i almindelighet, av interesse for det alment menneskelige, desto mere forstyrrende føler en det, når en trenger videre fremover. En sjel som er blitt uten interesse for det alment menneskelige og som allikevel ville gjennomgå en esoterisk utvikling, ville mer og mer føle seg selv som en byrde. En sjel f.eks. som formår å gå igjennom verden uten medlidenhet og uten å glede seg *med*, det som kan glede eller gjøre en annen sjel ondt, en slik sjel, som ikke så lett kan dukke ned i andres sjeler, som ikke riktig kan hensette seg i andre menneskers sjeler, de føler seg selv som en slags byrde, når de skrider videre i den esoteriske utvikling, som en tung vekt sleper en seg selv med, når en tiltross for at en forblir likegyldig overfor menneskelig lidelse og menneskelig glede, allikevel gjennomgår en antroposofisk utvikling, og en kan være sikker på at den antroposofiske utvikling blir ytre og forstandsmessig, at en opptar antroposofi slik som en lærer en kokebok eller en ytre videnskap, hvor en *ikke* føler seg som byrde, når en tiltross for sin utvikling ikke kan utfolde et medfølende hjerte for all menneskelig lidelse og all menneskelig glede. Derfor er det godt, når en utvider sine menneskelige interesser under sin antroposofisk-okkulte utvikling, og intet er egentlig værre enn når en ved den esoteriske utviklings fremgang ikke forsøker å tilegne seg forståelse for enhver art av menneskelig følelse og fornemmelse og for menneskelivet. Det må stadig igjen betones, og det rokker selvsagt ikke ved den grunnsetning, at en ikke kan gå kritikkløs forbi all urett som skjer i verden, for det ville være urett overfor verden, men noe annet betinger det: Mens en før sin esoteriske utvikling kunne ha en viss glede ved å dadle en eller annen menneskefeil, så opphører denne glede ved å dadle et menneske egentlig helt i løpet av den esoteriske utvikling. Hvem kjenner ikke spotteren i det ytre liv, dem som så gjerne

kan avlevere en ganske treffende kritikk over andres feil. Ikke for at nettopp en treffende kritikk over menneskelige feil skulle opphøre, at en under alle omstendigheter skulle banlyse - la oss si - et slikt arbeide som Erasmus fra Rotterdam har utført med sin bok: "Das Lob der Narrheit". Nei, det kan være ganske berettiget å være skarp overfor feil, som skjer i verden, men den som gjennomgår en esoterisk utvikling, for ham er det slik, at hver dadel som han uttaler eller omsetter i virkning, må berede ham smerte - mere og mere smerte. Lidelsen over å måtte dadle det er noe som kan brukes som barometer for den esoteriske utvikling. Jo mere en ennu kan føle glede, når en må dadle eller en må finne verden latterlig, desto mindre er en virkelig moden til å gå videre, og en må etterhvert utvikle en slags følelse for at det mer og stadig mer utvikles et liv i en, som lar en betrakte verdens dårskaper og feil med spottende eller tårefylte Øyne, med våte eller tørre øyne. Denne indre ordning, dette å bli selvstendig så å si ved det, som før var blandet sammen, det hører også til den forandring, som det menneskelige eterlegeme opplever. -

6. Foredrag

Haag 25. mars 1913

Vi har betraktet forandringene ved menneskets fysiske legeme og eterlegeme, forsåvidt som mennesket opplever dem under en esoterisk utvikling, som det forsøker å gjennomgå. Vil vi forsøke å uttrykke grunnkarakteren ved disse forandringer så kan vi si: Mennesket føler i utviklingens løp sitt fysiske legeme og sitt eterlegeme alltid mere og mere *i sitt indre* ("innerlich"). Overfor det fysiske legeme har vi kunnet betone at de enkelte organer føles alltid mere og mere selvstendige, jo lengere man trenger frem, at de på en måte blir mere uavhengige av hverandre. Det fysiske legeme - kunne man si - føles mere levende i sine enkelte dele (in sich). Om eterlegemet har vi betonet at det ikke bare føles mere levende, men at det overhodet blir mere følsomt, at det gjennomtrenges av en slags bevissthet, for det begynner å føle *med* forløpet av de ytre tildragelser på en fin måte. Vi har betonet at mennesket i løpet av sin esoteriske utvikling, blir alltid mere følsomt overfor forløpet av vår, sommer, høst og vinter, hvorledes dette forløp blir noe ganske utpreget for ham, så disse påhinannenfølgende årstider ("Zeittatsachen") skiller seg skarpere (mehr) fra hverandre, enn tilfellet er under livets almindelige forløp, - at de skiller seg *ut* fra hverandre, differensierer seg. Vi kan altså si at mennesket begynner likesom å medoppleve fenomenene i den ytre eter. Dette er den første begynnelse til virkelig å bli fri overfor sitt legemlige vesen. Alltid mere og mere uavhengig av sitt eget legeme blir man ved at man begynner virkelig å medoppleve sine omgivelser. Man vil likesom selv oppleve vår, sommer, høst og vinter i sitt indre, men derved at man lever i det ytre, opphører man å leve i det, som utgjør ens eget legemlige vesen. Nu betonte vi jo igår at alt dette er forbundet med at man

blir følsommere for dette sitt eget legemlige vesen. Idet man blir uavhengigere av sitt eget legeme, merker man etterhånden dette legeme så å si som en slags kalamitet, man merker at alt det, som bare angår dette legeme, blir til en slags bebreidelse mot en. Og der er allerede oppnådd overordentlig meget for en høyere utvikling, når man begynner, i sådanne forestillinger og fornemmelser som de, der ble forklart igår, ikke mere å kunne være ganske enig med sin egen menneskelige personlighet, og når man opplever dette i stadig høyere grad, er der alt vunnet meget for den høyere, spirituelle opplevelse.

Nu vil jeg idag forsøke på en måte å gjøre et sprang i våre betraktninger, som vi hittil har anstillet mere innenfra utad og føre dem videre på den måte at jeg først forsøker å skildre ut fra det standpunkt at vi tenker oss - at mennesket med sitt astrallegeme og sitt jeg allerede er blitt uavhengig av sitt fysiske legeme og eterlegeme. Mellomtilstandene skal vi omtale i de nærmeste dager. Altså, jeg vil så å si for å lette forståelsen oppstille den hypotese at mennesket midt i sin søvn opplever det moment, da det blir klarsynt utenfor sitt legeme, og at det kan skue tilbake på sitt fysiske- og eterlegeme. -

Vi har hittil bare gjort et par skritt videre fra denne tilstand og er kommet så vidt at vi på en måte er gått ut av oss selv og har lært å oppleve *med* års- og dagstider, nu vil vi straks feste vårt blikk på den tilstand, som ville inntre, når vi hadde det fysiske legeme og eterlegemet på den ene side og løftet ut av dem jeget og astrallegemet, slik som det er under søvnen, og vi antar at vi kunne skue tilbake på det fysiske legeme og eterlegemet, som vi har fortalt. Da ville det, som vi da ser tilbake på, vise seg for oss i et helt annet lys, enn det viser seg for oss i det almindelige liv og den almindelige bevissthet. I det almindelige liv ser vi gjennom den dagligdagse iakttagelse eller gjennom den ytre fysiske videnskap - på vårt materielle legeme, og ser deri med en viss rett de jordiske skapningers krone i fysisk henseende. Vi inndeler disse jordiske skapninger slik at vi taler om et mineralrike, et planterike, et dyrerike og menneskeriket, og vi *ser* alle de forskjellige fortrinn, som er strødd ut over de forskjellige dyregrupper, likesom forenet i denne den fysiske skapnings krone, i det menneskelige legeme. Vi skal nok se at dette har en viss berettigelse for den ytre fysiske betraktning, der skal heller ikke gjennom foredraget idag skapes den tro at der med det, som i første rekke kan vise seg for den tilbakeskuende betraktning av det fysiske legeme og eterlegemet, hvis man plutselig ble klarsynt under søvnen, - der skal ikke skapes *den* tro at der dermed er anstillet en definitiv betraktning over det fysiske legeme, vi skal bare så å si fastholde et moment ("ein Augenblick") av det klarsynte tilbakeblikk. I et slikt øyeblikk kan der vise seg følgende. Vi ser til å begynne med tilbake, ser så å si vårt eterlegeme, som viser seg for oss som en organisert tåkedannelse, en tåkedannelse med mangfoldige strømninger, som vi senere vil beskrive mere nøyaktig - en kunstferdig

tåkedannelse, som imidlertid er i uavlatelig bevegelse, som ingensteds er i ro - og så ser vi på det, som hviler i dette eterlegeme, nemlig vårt fysiske legeme. Nu husker De jo at vi har sagt: Ens egen tenkning må være satt ut av funksjon. Altså: egne tanker gjør vi oss ikke om det, vi her ser. Det er fremfor alt en grunnfordring for dette klarsynte blikk at vi helt og holdent lar oss inspirere så å si av de verdenstanker, som strømmer inn i oss. Det vi ser der, det betrakter vi, men det virker fremfor alt på vår følelse, på følelse og vilje virker det. Vår tenkning, den viser seg for oss på en måte som om vi hadde mistet den, - hvis vi da virkelig har oppnådd det, som der tales om, vår egen tenkning, mener jeg. Og så skuer vi med følelsen, som fremdeles tilhører oss, tilbake på det, som hviler i tåkedannelsen som vårt fysiske redskap i denne alltid bevegelige tåkedannelse, som utgjør vårt eterlegeme. Da får vi først og fremst et totalinntrykk. Dette totalinntrykk er av den art, at det som vi der får se, stemmer oss uendelig sørgmodig, forferdelig sørgmodig. Og man må si, denne sjelestemning, denne fryktelige sørgmodighet, den er ikke avhengig av den ene eller andre menneskelige individualitet, men den er ganske almenmenneskelig. Der kan ikke gives det menneske, som på den skildrete måte utenfra skuer tilbake på sitt fysiske legeme, som det hviler i eterlegemet, - og som ikke helt igjennom gripes av en uendelig sørgmodighet. - Alt dette, som jeg nu skildrer av inntrykk, preger seg først og fremst ut i følelsen, ikke i tanken. Uendelig sørgmodighet, en helt melankolsk stemning kommer over oss, når vi nu ser opp til verdenstankene, som strømmer inn i oss. Disse tanker, som ikke er våre egne, men de skapende tanker, som virksomme gjennomstrømmer verden, de belyser så å si denne vår fysiske legemes form, og de sier oss gjennom hele den måte, de belyser den på - de sier oss hva det egentlig er vi ser her. De sier til oss: Alt dette, som vi ser her, det er den siste dekadente rest av en svunnen herlighet, som engang eksisterte. Og gjennom det, som disse tanker sier oss, får vi det inntrykk: Det vi her har for oss i vårt fysiske legeme, det er som noe, som engang var veldig og herlig, men er skrumpet sammen og fortørket, og som nu - skrumpet inn til en ganske liten form - viser oss sin fordums vidt utbredte herlighet. Som en siste, inn i det fysiske forherdet erindring om en urfjern herlighet viser det seg for oss, som hviler der i vårt eterlegeme. *Der* viser de seg for oss, våre enkelte fysiske organer, som nutildags så å si hører til vårt fordøyelsessystem, til vårt blodomløp og vårt åndedrettssystem. Vi ser på dem utenfra, vi betrakter dem åndelig, og se, da viser de seg for oss sådan at vi sier til oss selv: Alt dette, som vi har for oss der i vårt fysiske legeme, det er resultater av en innskrumpningsprosess, fortørrede produkter av levende vesener, som engang har eksistert, levende vesener, som levet i herlige omgivelser, og som nu er skrumpet inn og visnet. Og i det liv, som de nu har i seg, denne lunge, dette hjerte, denne lever og de andre organer, deri er bare den siste dekadente rest av et opprinnelig veldig indre liv. Og under denne klarsynte betraktning former disse organer seg litt efter litt til det, de

engang var. Likesom en tanke, som vi bare ganske svakt kan minnes, vokser opp til det, som den engang var, når vi anstrenger oss for å hente frem av vår hukommelse, således vokser det, som vi f.eks. bærer i oss i form av lunge, og som først viser seg for oss som en siste erindring om en urfjern prakt og herlighet, således vokser det. Men vi føler: det går tilbake på noe, likesom en tanke i øyeblikket går tilbake på en fjern erindring, som så utfolder seg til det, som den engang var. I vår betraktning vokser lungen seg ut til imaginasjonen av det, som okkultisten engang har kjendt som et stående symbol, og som han også ennu - i vår tid kjenner som symbol på menneskeskikkelsen, til imaginasjonen av *ørnen*. Og vi får den følelse: Denne lunge var engang et vesen - som ikke må sammenlignes med nutidens ørn, som tilhører dyreriket, for den representerer på den annen side også bare et dekadent utviklingsprodukt av et fordums veldig vesen, som man i okkultismen betegner som *ørnen*. Okkultisten blir som i en kosmisk erindring til *ørnen*, som engang eksisterte. - Og når vi i vårt tilbakeblikk vender oss til vårt hjerte, da føler vi at det likeledes tar seg ut som en visnet rest, som et fortørket, innskrunpet utviklingsprodukt, som en gammel erindring om en svunnen herlighet -: da føler vi hvorledes vi føres tilbake til urfjerne tider, til en urfjern fortid, til et vesen, som okkultisten betegner som *løven* -. Og videre, organene i underlivet, de viser seg for oss som en erindring om det, som i okkultismen kalles *tyren*, et eldgammelt levende vesen, som engang eksisterte i herlige omgivelser, som i utviklingens løp er visnet og skrunpet sammen, og som i vår tid fremtrer som organene i underlivet.

Således ville jeg skjematisk tegne det, som engang var, og som vi kommer til, når vi klarsynt betrakter disse våre legemlige organer. Vi vil bare tegne det skjematisk: tyr, løve, ørn over hverandre. Således ser vi noe, som har levet i en urgammel fortid som tre herlige levende vesener. Jeg vil bare forminske dette litt og bare tegne skjematisk.

Omkring disse hovedorganer kan vi også skue de andre organer i det, som de var tidligere i den fjerne fortid, og vi får på denne måte for vårt klarsynte blikk noe, som lar seg sammenligne med nesten alle former av jordens dyrerike. - Når vi nu ennu engang vender blikket tilbake på dette fysiske legeme, som hviler i vårt eterlegeme, og ser på det, som man i anatomen kaller nervesystemet, ja da viser dette nervesystem seg også som et innskrunpet, fortørket produkt. Men det, som i vår tid som nervesystemet er føyet inn i vårt fysiske legeme, det viser seg for det tilbakeskuende klarsynte blikk innføyet i vårt eterlegeme som en sum av vidunderlige plantevesener, som på den

mangfoldigste vis bukter seg gjennom disse vesener, som vi må kalle dyrelignende, så vi ser grupperinger av plantevesener, som går igjennom det hele til alle kanter. Hele nervesystemet oppløser seg i en mengde urtids-plantevesener, så der virkelig viser seg for oss noe sådant som et mektig, vidt utbredt plantevesen, og boende deri de dyrelignende vesener, som vi nettopp har talt om. Som sagt, jeg skildrer det, som viser seg for det klarsynte blikk, som nettopp er blitt karakterisert som blivende *til* likesom under søvnen, det vil si: idet man utenfra betrakter det i eterlegemet hvilende fysiske legeme. - Når man har alt dette for seg, da sier man til seg selv (det vil si: man sier det, fordi verdenstankene på en måte forteller en det og forklarer en det, man har for seg) - da sier man til seg selv: Alt hva du som menneske bærer i deg, det er de sammenskrumpede og visnede rester av det, som nu går opp for deg i det klarsyn som i en kosmisk erindring. - Og nu gjelder det at man like til dette punkt kan utvikle det hele sådan at man stadig øver selvkontroll, stadig øver selverkjennelse. Selverkjennelsen bringer en derhen, at man nu følelsmessig kan tenke seg om: Du er utenfor ditt fysiske legeme. Det som har vist seg for deg som fysisk legeme, hvilende i eterlegemet, har for ditt blikk forvandlet seg til det, som der nettopp taltes om. Og det, som du nu ser, eksisterer ikke i nutiden, det måtte eksistere i en lengst forgangen urtid, forat det, som utgjør ditt fysiske legeme der nede, kunne bli til. Forat dette innskrumpete produkt kunne bli til, måtte engang det eksistere, som du nu ser for deg gjennom ditt klarsynte blikk. - Det fysiske legeme gjør først og fremst dette sørgelige inntrykk, fordi man erkjenner det som noe, der er blitt *til* som det siste henvisnende utviklingsprodukt av en fordums herlighet, som nu er gått opp for det klarsynte blikk.

Har man nu bragt selvbesindelsen tilstrekkelig langt, inntil dette punkt (eg. grad) av utviklingen, da blir man vår at man i dette astrallegeme, som man nu har utenfor det fysiske legeme og eterlegemet, slett ikke *kan* annet - (vær så snill, ikke å misforstå det, jeg skildrer kjennsgjæringer, og De skal nok se, hvorledes disse kjennsgjæringer dog alltid oppløser seg - om man så ville si - til ære for den visdomsfulde verdensstyrer, man må nettopp først lære kjennsgjærningene å kjenne, og det vil nok i de nærmeste dager bli oppklart hva det her dreier seg om) - jeg sa, man kan slett ikke annet, sådan som man da *er* i sitt astrallegeme, enn erkjenne seg for en absolutt egoist, for et vesen, som ikke kjenner noe annet enn seg selv alene, - og man lærer å erkjenne at man har grunn nok til å være sørgmodig. For man føler nu en trang til å vite, *hvorfor* dette er skjedd, hvorfor alt dette er skrumpet inn. Og nu gjelder det: Ja, hvem er skyld i denne sammenskrumping? Hvem har gjort den skikkelse, som du klarsynt har for deg, dette vidunderlige plantevesen med de dyrelignende fullkomne skikkelser innenfor sitt vesen, - hvem har fått *det* til å skrumpe inn til den rest, vi har i vårt nuværende fysiske legeme? - Nu toner det ut fra en selv som en indre inspirasjon: Det har du selv gjort, du selv: Og at du overhodet er

blitt til det, som du er idag, det har du den omstendighet å takke for, at du har hatt kraft til å gjennomsyre hele denne herlighet med ditt eget vesen. At ditt vesen som gift er dryppet inn i denne gamle herlighet, det har bragt denne gamle herlighet til å skrumpe inn til det, som den nu er! - Altså, det er en selv, og muligheten av å være et *selv*, sådan som man er, har man å takke *den* omstendighet for at man med sitt eget vesen har senket dødsspiren inn i hele denne herlighet og impregnert den, så den visnet hen og skrumpet inn. Det er, som om De stikker et hull i et mektig tre, som vokser i herlig skjønnhet og underholder mangfoldige dyr, som bare kan nære seg av dette tre, - som om De stikker et hull i det på et bestemt punkt, så det tørker inn fra dette punkt, visner og skrumper inn og blir ganske litet, og med treet dør alle de vesener, som underholdes av det, - sådan forekommer det Dem, som er skjedd med *det*, som her utbreder seg for det klarsynte blikk, og som der er skrumpet inn til menneskets fysiske legeme. - Det er et veldig inntrykk, det gjør, dette moment av den klarsynte betraktning. - Og mere og mere føler mennesket i sitt astrallegeme trang til å vite hvorledes dette er skjedd. - I dette moment viser der seg for ham blandt de dyrelignende urvesener, som han her iakttar, så å si i bakgrunnen av haven, snoende seg slik - jeg tegner skjematisk - viser virkelig Lucifer seg i en underskjønn skikkelse. Her gjør man først bekjendskap med Lucifer gjennom en klarsynt betraktning, og nu vet man: Å ja, så var det med de krefter, som i nutiden er skrumpet sammen i det fysiske menneskelegeme, på den tid, da Lucifer viste seg innen hele dette vesen, som nu trer klarsynt frem for deg.

Og nu vet mennesket at han i hin urfjerne, lengst forgangne tid, da alt dette var virkelighet, det som viser seg for det klarsynte blikk - at han da følte seg selv levende innenfor alt dette, han var der inne, det var hans rike, og i dette rike trakk Lucifer ham til seg. Mennesket forbandt seg med Lucifer, og følgen derav var at de høyere hierarkiernes vesener trengte etter ham i kraftstrømninger, som omtrent kunne tegnes i en sådan linje, og trengte mennesket, som forbandt seg med Lucifer, inn i disse regioner og ut fortil. (nach vorne heraus) - (Alt dette viser seg for den klarsynte betraktning). Området her (a) fikk åpninger, disse åpninger er i sammenskrumpningen blitt til våre nuværende sanseorganer. Gjennom disse åpninger er mennesket, som tidligere levet i dette område, blitt trengt ut, fordi han forbandt seg med Lucifer. Og idet mennesket er blitt trengt utenfor, lever han nu i verden utenfor denne formasjon, og den skrumpet inn og er hans fysiske legeme. Altså, forat De kan få en skjematisk anskuelse av det, så forestill Dem, at det nuværende fysiske legeme blir større og større, at alle organer

tiltar i størrelse, og at alle organer - fordøyelses-, blodomløpets- og åndedrettsorganene, idet de tiltar i størrelse, blir likesom til mektige, dyrelignende levende vesener, og nerveorganene blir til plantevesener, i dette mektige område ("Gebilde") tenker De Dem mennesket som hersker. På den ene side viser nu Lucifer seg, mennesket blir tiltrukket av Lucifer, derved trenger så de høyere hierarkiers vesener etter og trenger mennesket ut. Og ved at mennesket er trengt ut derav, skrumper litt etter litt hele denne formasjon inn til *det* trange rom, som et menneskelegeme inntar i vår tid, og mennesket er med sin bevissthet, med hele sin dagsbevissthet, utenfor sitt legeme. For det har bevirket, at mennesket ikke vet om det, som er inneni det, og som det tidligere visste om, men at det vet om det, som er utenfor. Det er blitt jaget ut gjennom de åpninger, som nu er våre sanser, og er nu i sanseverdenen, og det, hvori det var i den urfjerne fortid, det er nu skrumpet inn, det utgjør hans indre. -

Nu har jeg gitt Dem en forestilling om hvorledes mennesket gjennom klarsynt betraktning kommer til det, som man kaller *Paradiset*. På den måte ble i virkeligheten den menneskelige forestilling i mysterieskolene ført hen til *Paradiset*. Hvor var *Paradiset*? spør menneskene. *Paradiset* var i en verden, som riktignok i vår tid ikke mere finnes i sanseverdenen. *Paradiset* er skrumpet sammen, det har bare mangfoldiggjort seg, for *Paradiset* har som sin siste erindringsrest efterlatt seg menneskelegemets fysiske indre, det er bare det, at mennesket er jaget ut derfra, han lever ikke i sitt indre. Dette indre kan han først lære å kjenne ad klarsynt vei på den måte vi har sett. Mennesket vet om tingene utenfor, han vet om det, som står for hans øyne, og er omkring hans øren. Ellers visste han, hva der er *inneni*, men dette "inneni" var stort, det var *Paradiset*. Forsøk nu å få en forestilling om, at mennesket derved at det er et vesen, som utbreder sin bevissthet over den ytre sanseverden, faktisk har sammentrengt den verden, han bodde i, før han trådte inn i sanseverdenen, til de visne og innskrunpete rester i det indre av sitt legeme. - Så betjente de vesener, som først støttest mennesket ut her (a),(- som der også er henvist til ovenfor, mangler dessverre i tegningen i den tyske tekst) - også vedble å virke, så betjente de seg av Ahriman og andre ånder, hvis virksomhet de vendte til det gode, og satte lemmene, hender og føtter, på det, og her ansiktet, som de formet, idet de ga muligheten for, at mennesket ved hjelp av hender og føtter og ved hjelp av det, som går inn i det indre gjennom sanseorganene, betjente seg av det innskrunpete *Paradis*. -

Vi har således sett opptre for vårt åndelige blikk det inntil det kjempemessige forstørrede fysiske menneskelegeme, som i sin nuværende tilstand altså utgjør en innskrunpet rest av det, som engang var *Paradiset*. Når vi betrakter dette, da kan vi igjen i noen grad få en forestilling om hvorledes klarsynt betraktning egentlig rykker frem. Vi har sett hvorledes mennesket først blir mere og mere sensitiv overfor sitt fysiske legeme og

eterlegemet. Nu har vi likesom gjort et sprang over en avgrunn og sett etter, hvilke inntrykk der opptrer, når mennesket helt utenfra ser tilbake på sitt fysiske legeme, som det hviler i eterlegemet. Jeg har sagt at eterlegemet er noe, som er i indre bevegelse, når man utenfra ser tilbake på dette eterlegeme, er egentlig ingenting deri stillestående, ingenting er i ro, alt er i stadig bevegelse. Der skjer uavlatelig noe, men jo mere man lærer gjennom åndelig trening å se på det, som skjer der, desto mere forstørres også likesom hele bildet av det som skjer, og alt får sin betydning. Som det fysiske legeme på en måte blir til den betydningsfulle Paradisets have, således blir også det, som foregår i eterlegemet til betydningsfulle fenomener. Man kunne jo nu engang anstille det forsøk, typisk å fortelle hva man *ser* for kjennsgjæringer og prosesser, når man ser på eterlegemet og ser bort fra det fysiske legeme. Det fysiske legeme som jeg har beskrevet det for Dem, kunne man virkelig bare se klarsynt, når man plutselig våknet opp til klarsynt bevissthet i den allerdybeste søvn. Da ville det fysiske legeme utvide seg til denne formasjon, som ble forklart for Dem. Men eterlegemet er på en måte allerede lettere å se, det kan sees allerede ved at man forsøker i en viss forstand å gripe det øyeblikk, da man sovner inn, gripe det sådan at man ikke straks sovner inn i det ubevisste, men at man vedblir å være bevisst en tid, efterat man med sitt astrallegeme og jeg har forlatt det fysiske legeme og eterlegemet. Da ser man så hovedsakelig hen på dette eterlegeme, ser formelig disse bevegelige kjennsgjæringer i eterlegemet som ganske levende drømmer. Da ser man seg som ved en dyp avgrunn adskilt fra det, som foregår i eterlegemet, men man ser nu alt som foregår ikke i rommet, men i tiden. Man må altså, når man alt er ute av sitt eterlegeme, fornemme disse opplevelser, disse bevegede opplevelser i eterlegemet, som om man ennu en gang smuttet derinn med sin bevissthet.

Altså man må ha denne fornemmelse av at man er skilt fra sitt eterlegeme ved en avgrunn, der likesom er utfylt med eter, med den almindelige verdenseter, som om man var hinsides eterlegemets bredd, og der foregikk mangfoldige ting. Eftersom man her har å gjøre med fenomener, som alle foregår i tiden, føler man seg altså likesom en vandrer, som går henimot sitt eget eterlegeme. I virkeligheten forlater man det mere og mere, men i den klarsynte bevissthet går man henimot det. Man føler det, som om der, idet man nærmer seg til dette sitt eget eterlegeme, kommer en noe imøte, som støter en tilbake. Som til en åndelig klippe kommer man. Så er det, som om man ble sluppet inn i noe. Man var først utenfor, så er det, som om man ble sluppet inn i noe, som om man først hadde vært utenfor og så var innenfor, men ikke sådan, som man er innenfor om dagen. Alt avhenger av at man er utenfor med sitt astrallegeme og jeg - og bare ser inn, det vil si: bare er innenfor med sin bevissthet. Og nu merker man hva som foregår der inne. - Her er også på en viss måte alt forvandlet, som det fysiske legeme forvandlet seg til Paradiset, men det, som skjer her, trenger dog meget nærmere

sammen med de nuværende prosesser hos mennesket. La oss bare tenke på hva søvnen egentlig betyr, hva det betyr dette "å være utenfor det fysiske legeme og eterlegemet". For vi har forutsatt at den klarsynte evne i dette øyeblikk ble fremkalt ved at mennesket plutselig ble klarsynt under søvnen eller vedble å være bevisst klarsynt under innsovningen. La oss tenke på hva søvnen er: Det, som gjennomtrenger det fysiske legeme og eterlegemet med bevissthet, er utenfor, der inne går der nu for seg så å si bare vegetative prosesser, foregår alt det, som igjen erstatter de krefter, som er forbrukt i dagens løp. Ja, det iakttar vi, vi iakttar hvorledes *de* krefter, som er forbrukt navnlig i hjernen, erstattes ut ifra det fysiske, men ikke på den måte at vi ser hjernen som anatomen ville se den, men vi ser hvorledes mennesket fra den fysiske verden, det som vi betjener oss av for vår bevissthet, når vi er våkne om dagen, - hvorledes dette menneske ligger likesom fortryllet inne i en borg, - ganske visst forlatt av oss, men tydelig visende at det er vårt redskap. Som vår hjerne ligger innenfor hjerneskallen som et sinnbillede, således viser vårt menneskevesen på jorden seg for oss som et fortryllet vesen, som lever i en borg. Vi møter vårt menneskelige vesen som et vesen der likesom er fanget, innesluttet bak klippemurer. Sinnbilledet, så å si det - aller igjen sammenskrumpete sinnbillede derpå er vår hjerneskalle. Utenfra viser det seg for oss som den lille hjerneskalle. Men ser vi på de eteriske krefter, som ligger tilgrunn, så viser virkelig det, som er jordmenneske, seg som værende der inne i hjerneskallen, som fanget i denne borg. Og så strømmer der opp fra den øvrige organisme de krefter, som underholder dette menneske, som egentlig er inne i hjerneskallen i et mektig slott. Dit opp strømmer kreftene. Først og fremst strømmer den kraft opp, som kommer fra det i organismen utbredte redskap for det astrale menneskelegeme, der strømmer opp alt det, som gløder gjennom nervestrengene og styrker mennesket. Alt dette strømmer sammen i det jordiske hjernemenneske, det fremtrer for en som det mektige sverd, som mennesket har smidd seg på jorden. - Dernest trenger blodets krefter heropp. Disse blodets krefter, - det føler man etterhånden, det lærer man å erkjenne - de viser seg for en som det, som egentlig har såret hjernemennesket, som ligger der i hjerneskallens trylleslott. Som den blodige lanse er de krefter, som strømmer opp i eterlegemet til det jordiske menneske, som ligger i hjernens trylleslott. - Og så vinner man *en* erkjennelse. Denne ene erkjennelse er, at man kan iaktta alt det, som får strømme opp til de edleste dele av hjernen. *Det* har man jo før slett ingen anelse om.

Ja, ser De, her kommer jeg ut ifra et annet synspunkt tilbake til det, som jeg alt har berørt i disse dager. Mennesket kan nemlig spise så meget det vil av føde fra dyreriket: for en viss del av dets hjerne er alt det ubrukbart, er alt det bare ballast. Andre organer kan muligens få næring derved, men i hjernen finnes der noe, hvorfra eterlegemet straks støter alt tilbake, som kommer fra dyreriket. Ja, endog alt det, som kommer fra planteriket,

støter eterlegemet tilbake fra en del av hjernen, fra en edel liten del av hjernen, - og bare den mineralske ekstrakt lar det gjelde i en liten, edel del av hjernen, og der fører det denne mineralske ekstrakt sammen med de edleste innstrålinger gjennom sansorganene. Det edleste av lyset, det edleste av tonen, det edleste av varmen kommer her i berøring med de edleste produkter av mineralriket, for av forbindelsen mellom de edleste sansinntrykk og de edleste mineralske produkter ernærer den edleste del av menneskehjernen seg. Fra denne den edleste del av den menneskelige hjerne utskiller eterlegemet *alt*, som kommer fra plante- og dyreriket. - Så trenger jo også alle de ting opp, som mennesket har fått til næring, hjernen har også mindre edle deler. De holder måltid på alt det, som strømmer opp og som organismen nettopp ernærer seg av. Kun den edleste del av hjernen må næres av den skjønneste forbindelse av sansfølelser og den edleste, rensede mineralske ekstrakt. Her lærer man å erkjenne en vidunderlig kosmisk sammenheng mellom mennesket og hele det øvrige kosmos, her ser man så å si på et sted i mennesket, hvor man betrakter den prosess ("wo sich vor einen abspielt"), at menneskets tenkning med det - astrallegemet tjenende-nervesystem som redskap smier sverdet for den menneskelige styrke på jorden, der gjør man bekjentskap med alt det, som er blandet sammen med blodet, og som på en viss måte bidrar til å drepe nettopp det edleste i hjernen. Og stadig opprettholdes dette det edleste i hjernen av forbindelsen mellom de fineste sansfølelser og de edleste produkter av mineralriket. Og så strømmer de produkter, som har utviklet seg videre nedover i det indre (og stammer fra) plante- og dyreriket - de strømmer til hjernen under søvnen, da tenkningen ikke beskjefter seg med hjernen.

Således er det – når man trenger inn i sitt eget eterlegeme, - som om man kom til en avgrunn, og over denne avgrunn kunne ("wurde") se i eterlegemet hva dette foretar seg, og da viser alt seg i mektige bilder, som fremstiller hva der foregår med det åndelige menneske under søvnen. Dette jeg og astrallegemet, dette åndelige menneske, som gjemmer seg ("untertaucht") i borgen, som dannes av det, som nettopp bare symbolsk viser seg i hjerneskallen, hvor mennesket ligger og sover, såret av blodet, mennesket, hvorpå man ser, at tanker er hans styrke, - det, som må la seg ernære av alt det, som trenger opp av naturrikene, og som i sine edleste dele må betjenes med det aller fineste, som det nettopp ble karakterisert, - alt dette, bragt i bilder, ga *Gralssagnet*. Og sagnet om den hellige Gral forteller oss om hin underspise, som er tilberedt av de fineste virkninger av sansinntrykkene og av de fineste virkninger av de mineralske ekstrakter, som er kallet til å ernære menneskets edleste del gjennom hele hans liv, som han tilbringer det fysiske her på jorden, for av alt annet ville den bli drept. Denne himmelske føde er det, som er i den hellige Gral. Og det som ellers skjer, det som trenger opp fra de øvrige riker, det finner vi fremstillet, når vi går tilbake til den opprinnelige beskrivelse av

Gralssagnet. Hvor vi føres frem til et måltid, hvor der først disket opp med en hind (hjortekolle). Oppstigningen i hjernen, hvor Gralen alltid svever, det vil si: karret, som inneholder den edleste næring for den menneskelige heros, som ligger i hjernens borg, og som alt annet ville drepe, — alt dette skildres for oss. — Og best er det egentlig ikke fremstillet hos Wolfram, men best er det på ytre, esoterisk måte fremstillet hos Christian av Troyes tross den profanasjon, som også der alt er inntrådt (— best nemlig, fordi nesten alle og enhver kan erkjenne — når de er gjort oppmerksom på det — hvorledes dette Gralssagn er en okkult opplevelse, som hvert menneske hver aften kan oppleve påny). Og Chr. av Troyes har tilstrekkelig sørget for gjennom mange antydninger å gi det eksoterisk, som han mener, for han påberoper seg jo sin lærer og venn, som levet i Elsass, og som ga ham det egentlig esoteriske, som han så bragte i eksoteriske former. Det skjedde i den tid, da det var nødvendig på grunn av den overgang, som der er hentydet til i mitt skrift: "Mennesket og menneskehetens åndelige ledelse". Kort tid i forveien, i 1180, ble Gralssagnet gjort eksoterisk. — Denslags ting forekommer ennå i vår tid i den ytre verden som fantasteri, fordi så ofte bare *det* synes den virkelige, som ligger utenfor mennesket. At mennesket viser seg å være skapningens krone i en ennå meget høyere betydning, det erkjenner han nettopp *da*, når han ser sitt fysiske legeme i den opprinnelige herlige storhet, og sitt eterlegeme sådan, som det fra det indre arbeider på det fysiske legeme for atter å vekke til live det, som er drept og lammet av det stikk, som jeg omtalte som kommer fra blodet. Det arbeider eterlegemet på for straks å vekke det til live igjen, så godt det lar seg gjøre, det holder det oppe gjennom menneskets levetid, tiltross for at det alt er dødsdømt fra fødselen av. Eterlegemet holder det oppe ved at det fra en liten del av den menneskelige organisme kaster ut alt det, som kommer fra dyre— og planteriket, bare tar den edleste mineralske ekstrakt og fører den sammen med de edleste inntrykk fra den ytre sanseverden. Når man virkelig føler dette dypt nok, lar det virkelig denne edleste del i den menneskelige organisme fremtre for en som den mangfoldiggjorte hellige Gral. — Og jeg ville ved disse to antydninger idag vise, hvor typisk imaginasjonen opptrer, hvorledes betraktningen av det fysiske legeme for det virkelige klarsyn litt etter litt går over i imaginasjon. Og til de største imaginasjoner som man kan oppleve, hører - iallfal for jordtiden - Paradisimagnasjonen og Gralsimagnasjonen.

7. Foredrag
Haag, 26. mars 1913

Igår forsøkte jeg å henvise til to legender, til paradislegenden og gralslegenden, forsøkte å gjøre oppmerksom på, hvorledes begge disse legender egentlig fremstiller okkulte imaginasjoner, som virkelig kan oppleves, når et dertil svarende øyeblikk

inntreffer. Når mennesket uavhengig av sitt fysiske og eteriske legeme - som han ubevisst er under søvnen - iakttar bevisst klarsynt og lar seg anspore av sitt fysiske legeme til iakttagelsen, da fremgår paradislegenden, når han lar seg anspore av sitt eteriske legeme, da fremgår gralslegenden. Nu må det gjøres oppmerksom på at slike legender jo på en viss måte gis som diktninger eller som religiøse legender og på en viss måte i en bestemt tidsalder gjøres tilgjengelige for menneskeheten. Den første opprinnelse til slike legender, som da i form av diktninger eller i form av religiøse skrifter trer oss imøte i menneskehetens fysiske utviklingshistorie, utgår nettopp fra mysteriene, i hvilke deres innhold først er blitt fastslått gjennom klarsynte iakttagelser. Og ved avfatningen av slike legender er det spesielt nødvendig at den aller største omhu anvendes på nettopp å treffe det innhold og den tone som er særlig avpasset for den tidsalder og det folk som slike legender gis til.

I de foredrag som er blitt holdt, har vi nemlig utredet hvorledes mennesket gjennom antroposofisk-okkult utvikling undergår visse forandringer i sitt fysiske legeme, og i sitt eterlegeme. Astrallegemet og selvet må vi ennå betrakte nøyere og så med noen ord komme tilbake til det fysiske- og eterlegemet. Så ser vi at mennesket, når det lar denne selvutvikling få vokse frem i seg for å komme videre ved opptagelsen av spirituelle visdoms og sannhetsskatter, at det da derved fremkaller forandringer i leddene i sin åndelige og fysiske organisasjon.

Nu vet vi av de fremstillinger som er blitt gitt ut fra akashakronikken for de forskjelligste utviklingsområder, at også i løpet av den ganske normale historiske menneskehetsutvikling undergår disse forskjellige ledd av menneskenaturen så å si naturmessig en forandring, vi vet at i den urgamle indiske tid, den første kulturperiode som fulgte etter den store atlantiske katastrofe, kom i betraktning det som foregikk i det menneskelige eterlegeme, vi vet at derefter under den urpersiske kulturperiode kom forandringene i det menneskelige astrallegeme i betraktning, under den egyptisk-kaldeiske tid forandringene i den menneskelige fornemmelsessjel og under den gresk-latinske tid forandringene i den menneskelige forstands- eller gemytssjel. I vår tid kommer særlig forandringene i den menneskelige bevissthetssjel i betraktning. Og nu er det viktig, at når det blir gitt en eller annen tidsalder - la oss si den tidsalder, hvori forstands- eller gemytssjelen undergår en særlig forandring, hvor kjennsgjeringene innen denne forstands- eller gemytssjel er særlig viktige, - når det i en slik tidsalder blir gitt en legende, at den da blir gitt slik at der blir tatt ganske særlig hensyn til denne tidsalder, at man innen de mysteriesteder, hvorfra hine legender flyter ut sier til seg selv: Legenden må være slik beskaffen at de forandringer som foregår i vår tidsalder i den menneskelige forstands- eller gemytssjel, er veibnet nettopp *mot* mulige skadelige innflytelser fra denne legende, og at de er ganske særlig egnet for de gunstige

innflytelser fra denne legende.

Altså, det kan ikke dreie seg om at vedkommende medlem av et mysterium, hvem den oppgave tilfaller å meddele verden en slik legende, så å si bare følger sin innerste impuls, men han må følge det som hans tidsalder dikterer ham. Nettopp når vi anstiller betraktninger som hører til i denne retning, vil vi bedre forstå de forandringer som især foregår med det menneskelige astrallegeme, når mennesket gjennomgår en esoterisk-okkult utvikling.

Dette astrallegeme, det lever jo avsondret hos esoterikeren eller hos den som gjennomgår en alvorlig antroposofisk utvikling, som gjør antroposofi til sitt livsinnhold, men hos det almindelige menneske lever det ikke så løsnet, så selvstendig, som hos det menneske som holder på med sin utvikling. Dette astrallegeme blir på en viss måte selvstendig, skiller seg ut hos den som gjennomgår en utvikling. Det går ikke ubevisst over i en slags søvntilstand, men det blir selvstendig, skiller seg ut, gjennomgår så å si på en annen måte det som mennesket ellers gjennomgår i søvntilstanden. Derved kommer dette astrallegeme i den tilstand som er overensstemmende med det. Hos det almindelige menneske som lever ute i den eksoteriske verden, er dette astrallegeme forbundet med de andre legemer. De andre legemer utøver sin tilsvarende innflytelse på det. Da kommer den enkelte fremtredende egenskap hos et slikt menneskelig ledd ikke i betraktning. Men når dette astrallegeme blir revet ut, da gjør det sine eiendommeligheter gjeldende. Og hva er så astrallegemets eiendommeligheter? Jeg har kanskje til forferdelse for mangen en som sitter her, alt henvist til denne eiendommelighet. Denne eiendommelighet ved det menneskelige astrallegeme på jorden er nemlig egoismen. Og når astrallegemet, bortsett fra de øvrige innflytelser som kommer til fra de andre ledd i menneskenaturen, gjør sin mest ur-egne egenskap gjeldende, så er denne nettopp egoismen; det at det streber utelukkende å være i seg og hos seg. Det tilkommer astrallegemet. Og for astrallegemet som sådant ville det være slett og slemt, det ville fremstille en ufullkommenhet i det, hvis det ikke kunne gjennomtrengte seg med egoismens kraft, hvis det ikke kunne si til seg selv: Jeg vil i grunnen bare oppnå alt gjennom meg selv, alt som jeg arbeider, vil jeg forarbeide i meg, vil ene og alene anvende all omhu på meg selv. Det er den riktige stemning for astrallegemet. Når vi tar denne i betraktning, så vil vi forstå, hvorledes esoterisk utvikling nettopp i denne retning kan fremkalle enkelte farer. Gjennom en esoterisk utvikling, da denne nødvendigvis må frigjøre astrallegemet noe, kan f.eks. slike mennesker som - la oss si - uten hensyn til alt det som sann antroposofi vil gi - stille seg på basis av en ikke helt alvorlig antroposofi, nettopp slike mennesker kan i løpet av sin esoteriske utvikling særlig stikke frem denne egenskap ved astrallegemet. Den iakttagelse kan nettopp gjøres i mange antroposofiske og okkulte selskaper, at mens uselvishet, almen

menneskekjærlighet nok blir preket og gjentatt som en moralsk grunnsetning, så blomstrer nettopp egoismen gjennom den naturlige løsgjørelse av astrallegemet. For sjeleiakttakeren har det forøvrig noe på den ene side absolutt berettiget, på den annen side noe betenkelig ved seg, når almen menneskekjærlighet likefrem blir gjort til en ofte uttalt grunnsetning - vel å merke jeg sier ikke til grunnsetning, men til en ofte *uttalt* grunnsetning, - for under visse forutsetninger i sjelelivet sier mennesket helst og hyppigst det som han har minst av, som han merker at det skorter mest på hos ham, og vi kan ofte bemerke at grunnsetninger betones mest der, hvor de mangler mest.

Almen menneskekjærlighet burde jo forøvrig i menneskehetsutviklingen bli noe som fullstendig behersker sjelene, lever i sjelene som noe selvfølgelig, og som man har den følelse overfor: Du skal ikke så ofte ta det forfengelig, du skal ikke for ofte overflødig føre det i munnen. Nettopp slik som jo overalt kjent bud sier: Du skal ikke ta din Guds navn forfengelig....., så kunne det bli et bud for ekte, sann menneskelighet og humanitet: Du må ikke for ofte forfengelig uttale kravet om den almene menneskekjærlighet, som skal utgjøre det grunnleggende livstrekk i din sjel, for hvis det å tie om mange ting er et meget bedre oppdragelsesmiddel enn å tale, så gjelder det særlig for slike ting at tausheten og det å dyrke det stille i hjertet, er et meget, meget bedre middel til å utvikle vedkommende egenskap enn å uttale det mange ganger. Nu har foreløbig det at man hevder denne eksoteriske grunnsetning ikke noe å gjøre med det som nettopp er sagt om astrallegemets mest uregne egenskap: egoismen, streben etter å være i seg, ved seg, gjennom seg.

Nå spørres det, hvordan det da er mulig å se denne, som det først synes oss - la oss rolig bruke uttrykket - avskyelige egenskap ved astrallegemet, at det ville være en absolutt egoist, i et riktig lys? La oss en gang gå frem slik at vi går ut fra enkle kjennsgjæringer i livet. Det finnes tilfelle, hvor egoismen utvider seg allerede i det almindelige liv, og hvor vi på en måte må anse det som en nødvendig innretning i livet at egoismen utvider seg. Betrakt f.eks. grunntrekket i mangelen en moderkjærlighet og forsøk å forstå hvorledes egoismen der utvider seg fra moren over på barnet. Man tør si: Jo mere man trenger inn i mindre dannede folkemasser og iakttar - man kunne si - den løveart, hvormed mødrene forsvare sine barn, desto mere merker man, hvordan angrepet på hennes barn for moren betyr et angrep på henne selv. Hennes selv er utvidet til barnet, og det er så at moren ikke ville føle en attack på et av sine egne lemmer mere enn en attack på sitt barn. For det som hun føler i sitt selv, overfører hun på barnet, og vi kan ikke finne noe bedre for innretningen av verden enn om egoismen på en slik måte overførtes fra et vesen på de andre, og det ene vesen så å si regnet det annet med til seg og nettopp derfor utvidet sin

egoisme til dette vesen. Vi ser altså at egoismen opphører å utvikle sine skyggesider, når vesenet utvider seg, når vesenet flytter sin følelse og tanke over i et annet vesen og betrakter dette som hørende til seg. Derved at mødrene på den ene side utvider sin egoisme til barnet, gjør de til gjengjeld også krav på barnet som sin eiendom, de regner det også til gjengjeld absolutt til seg, de gjør det slik som astrallegemet gjør: Alt som står sammenheng med meg, gjennom meg, til meg, med meg, osv.

Vi kunne selv i triviellere tilfelle, enn moderkjærligheten er, se ennu noe lignende. La oss forestille oss et menneske som har hus og gård og mark og arbeider der, la oss anta at dette menneske hadde - nå kall det gjerne for meg den "skruen", - han hadde den "skruen" å elske hus og gård og mark og sine arbeidere slik som sitt eget legeme, han betraktet saken så å si slik at hans legeme fortsetter seg, og at han elsker hus og gård og mark og sine folk med hverandre slik som mangen en dame under visse forutsetninger elsker sin kjole, slik som det der hører til hennes eget legeme. Da utvider det egne vesen seg på en måte utover omgivelsen. Hvis nu vedkommende menneskes omsorg utstrekker seg sånn til denne omgivelse, at han vokter alt det som det her er tale om slik og avverger en hver attack - som om det gjaldt hans eget legeme, da - må man si - er den kjennsgjerning at hele denne sfære blir omspent av hans egoisme, noe overordentlig gavnlig for saken.

I sine tilfeller kan det som man kaller kjærlighet, være meget selvisk. Man kan bare se på livet, man kan prøve å undersøke hvor ofte det som man kaller å elske, er selvisk. Men en egoisme som er utvidet ut over personen, kan også være meget uselvisk, det vil si, det som hører til den, kan den i uhyre grad beskytte og hegne og verne om. Nettopp av en slik ting skal vi lære at livet ikke lar seg inngjerde av begreper. Vi taler om egoisme og altruisme, og man kan lage meget skjønne systemer med slike begreper som egoisme og altruisme. Kjennsgjerningene lar slike systemer smuldre hen, for hvis egoismen utvider sin interesse for omgivelsen slik, at den betrakter denne som hørende til seg selv og hegner og verner slik om den, da blir egoismen til uselviskhet, og hvis altruismen blir slik at den vil lykksaliggjøre hele verden bare med det som den synes om, hvis den av all makt vil påtvinge hele verden sine tanker og fornemmelser og vil gå over til den grunnsetning: "Og vil du ikke være broren min, så vil jeg slå inn skallen din" ("Und willst du nicht mein Bruder sein, dann schlag ich dir den Schädel ein"), da kan selv altruismen bli meget selvisk. Med begreper kan man ikke inngjerde virkeligheten, som lever i krefter og i kjennsgjerninger, og en stor del av det som stiller seg imot menneskehetsfremskrittet, ligger deri at den tro - om igjen og om igjen oppstår i umodne hoder og i umodne ånder at virkeligheten på sett og vis lar seg proppe inn i begreper.

Astrallegemet lar seg karakterisere derved at det er en egoist.

Følgen derav er at enhver utvikling som frigjør astrallegemet, må regne med at menneskets interesser utvider seg, stadig blir videre og videre. Ja, hvis vårt astrallegeme på den rette måten skal løse seg fra de øvrige ledd i menneskenaturen, da må vårt astrallegemes interesse gå over hele jorden og jordmenneskeheten. Menneskehetens interesser på jorden må i virkeligheten bli våre interesser, det må bli slutt med at interessen på noen slags måte bare knytter seg til noe personlig, alt som angår mennesket, ikke bare i vår tid, men hva der noensinne i hele jordutviklingen har angått mennesket, må vekke vår dypeste interesse, vi må komme derhen ikke bare å betrakte dem som er blodsbeslektet med oss, ikke bare det som henger sammen med oss gjennom hus og gård og mark som en fortsettelse av vårt eget, men å gjøre alt som utgjør jordutviklingen til vårt anliggende.

Når vi i vårt astrallegeme har interesse for alle jordens anliggender, når alle jordens anliggender er våre egne anliggender, da tør vi overlate oss til vårt astrallegemes egoitet. Men *det* er *nødvendig* at menneskehetens interesser på jorden blir våre interesser. Betrakt nu fra dette synspunkt de to legender som jeg har talt om igår! Når de blir gitt til en menneskehet, da blir de gitt under det synspunkt at mennesket må heves opp fra enhver enkelt-interesse til den almene jord-interesse. Paradislegenden fører mennesket umiddelbart hen til hint utgangspunkt for jordutviklingen, hvor mennesket ennu ikke hadde betrått den første inkarnasjon, eller hvor han nettopp betrer den, hvor Lucifer trer hen til ham, hvor han ennu står foran felles-utviklingen, hvor han faktisk kan ta alle menneskehets-interesser inn i sitt eget bryst. Den største oppdragelseslegende som kan tenkes, det største oppdragelsesproblem som kan tenkes, ligger i paradisfortellingen, i den fortelling som hever mennesket opp til hele menneskehetens synspunkt, som også preger inn i hvert menneskes bryst en interesse, som kan tale der. Når paradislegendens bilder, slik som vi forsøkte å begripe dem, trenger inn i menneskesjelen, så virker dette slik at astrallegemet gjennomtrenger seg med det, og at astrallegemet under innflytelse av dette menneskevesen, hvis synskrets er utvidet over hele jorden, også tør gjøre alt det som nu trer inn i dets sfære, til *sin* interesse. Det har oppdraget seg til å turde betrakte jordens interesser som *sine* interesser. Forsøk nu, for fullt alvor og med full verdighet å betrakte hva det egentlig ligger for en universell pedagogisk kraft i en slik legende, for en spirituell impuls det ligger i en slik legende.

På samme måte er det med gralslegenden. Mens paradislegenden så å si er gitt for jordens menneskehet, for såvidt denne menneskehet vender seg tilbake mot utspringet, mot utgangspunktet for jordutviklingen, mens paradislegenden altså er gitt for å heve seg opp på hele menneskehetsutviklingens horisont, - er gralslegenden gitt for at den skal senke seg ned i

astrallegemets dypeste indre, i dette astrallegemes mest uregne interesser, fordi det nu en gang, når det kun overlates til seg selv, blir en egoist, - som kun betrakter dette astrallegemes mest uregne interesser. Man kan egentlig, når det dreier seg om astrallegemets interesser, bare forville seg i to retninger. Disse to retninger er retningen mot Amfortas og, før Amfortas kommer til fullstendig frelse, mot Parzival. Midt imellom ligger menneskets riktige utvikling, for så vidt hans astrallegeme kommer i betraktning. Dette astrallegeme streber altså etter å utvikle egoismens krefter i seg. Men når det bringer personlige interesser inn i denne egoisme, da tæres det opp, mens det skulle utvide seg over hele jorden, blir det så å si sammenskrumpet til den enkelte personlighet. Det må ikke være sånn. For når *det* skjer, blir gjennom virkningen av personligheten, som finner sitt jeg-uttrykk i blodet, hele den menneskelige personlighet såret, - man forviller seg mot Amfortas-siden. Amfortas's grunnfeil består deri at han i den sfære, hvor astrallegemet skulle ha ervervet seg den berettigelse å være egoist, at han bærer opp i denne det som ennå kan være i mennesket av personlige begjær og ønsker. I det øyeblikk er det uhellsvangert, når man tar personlige interesser med i den sfære, hvor astrallegemet skulle løsgjøre seg fra de personlige interesser, da er man den sårede Amfortas.

Men også den andre villfarelse kan føre til ulykke, og det er bare da den ikke fører til ulykke, når det vesen som er utsatt for denne ulykke, er dukket ned i slik uskyld som Parzival. Parzival ser gjentatte ganger den hellige gral bli båret forbi. Han begår på en viss måte en urett. Hver gang den hellige gral blir båret forbi, har han det spørsmål på lebene, for hvem denne spise egentlig skulle være, men han spør ikke, og tilsist er måltidet ferdig, uten at han har spurt. Derfor må han dra bort etter dette måltid, uten at han har den mulighet ennå å hente noe som er latt tilbake. Det er virkelig slik som om det ennå ikke fullt modne menneske et øyeblikk hadde klarsyn om natten, når han som ved en avgrunn var adskilt fra det som inneholdes i hans legemlighets borg og ville kaste et blick inn, men da, uten at han hadde vunnet den tilsvarende erkjennelse, - det vil si, hvis han ikke var kommet med spørsmålet, - ville alt lukke seg for ham igjen, han ville, også når han så våknet, ikke mere kunne komme inn i denne borg. Hva forsømmer egentlig Parzival?

Vi har hørt, hva den hellige gral inneholder. Den inneholder det hvorav menneskets fysiske instrument på jorden må næres som den ekstrakt, den rent mineralske ekstrakt, som utvinnes av alle næringsmidler og som i den edleste del av den menneskelige hjerne forbinder seg med de edleste sanseinntrykk, inntrykk som kommer inn i oss gjennom sansene. Ja, til hvem skal denne spise rekkes? Egentlig skal den rekkes, - det viser seg for oss, når vi fra den eksoteriske dikterfremstilling trer inn i den esoteriske mysteriefremstilling, - egentlig skal den rekkes til det menneske som har vunnet en forståelse for det som gjør mennesket modent

til virkelig litt etter litt bevisst å heve seg til det som denne Hellige Gral er. Hvorved oppnår man så den evne bevisst å heve seg til det som den hellige gral er?

I diktningen blir det tydelig pekt på for hvem egentlig den hellige gral er. Når man trenger inn i gralslegendens mysteriefremstilling, da endog i ganske særlig grad. I den opprinnelige gralslegende er borgens hersker en fiskerkonge, en konge over et fiskerfolk. En annen var også sammen med et fiskerfolk, en som bare ikke ville være konge over disse fiskere, men noe annet blandt disse fiskere, som har formådd å herske over dem som en konge, som har bragt dem noe annet enn den herskende konge - Kristus Jesus. Der blir altså hentydet til at forvillelsen hos fiskerkongen, - for *det er* egentlig Amfortas i den opprinnelige legende, - at denne forvillelse hos fiskerkongen er den som går mot den ene side. Han er så å si dog ikke helt verdig til virkelig å motta frelsen gjennom gralen, han er det ikke, av den grunn at han vil beherske sitt fiskerfolk med maktmidler. Han lar ikke bare ånden råde blandt dette fiskerfolk. - Parzival er først ikke så vidt åpen i det indre, at han på selvbevisst måte spør: Hvortil er gralen? - Hva trengtes det nu? - Hos fiskerkongen trengtes det at han dødnet sin personlige interesse og gjorde sin interesse så vid som hele menneskehetens interesse hos Kristus Jesus.

Hos Parzival er det nødvendig at han hever sin interesse opp over den blotte uskyldige beskuelse til indre forståelse av det som i hvert menneske er det samme, som tilkommer hele menneskeheten, den hellige grals gave. Mellom Parsifal og Amfortas eller den opprinnelige fiskerkonge, midt derinne, svever så på en vidunderlig måte mysteriet på Golgatas ideal, og på en fin måte antydes det slik nettopp på det avgjørende sted i legenden, at på den ene side har fiskerkongen tatt for meget personlighet med inn til astrallegemets sfære, og på den annen side står Parsifal, som ennå har båret for lite almen verdensinteresse der opp, som ennå er for naiv, er for lite følende med den almene verdensinteresse. Det er også nettopp det uhyre pedagogiske ved gralslegenden at den kunne virke slik inn i sjelene hos den hellige grals elever, at man hadde noe *for* seg som en vekt: på den ene side det som var hos Amfortas, og på den annen side det som var hos Parsifal, at man da visste at likevekten kan frembringes. Når astrallegemet følger sin aller mest uregne interesse, vil det heve seg opp til hin horisont for den almeneste menneskelighet, som da oppnåes, når det ord blir gjort til sannhet: Hvor to er forsamlet i mitt navn, er jeg midt iblandt dem, uansett hvor i jordutviklingen disse to møtes.

Nettopp i dette punkt ber jeg Dem om endelig ikke å ta en del for det hele, men absolutt å holde sammen betraktningen idag og den imorgen, for den enkelte del kan fremkalle misforståelser, - men det er absolutt nødvendig at det menneskelige astrallegeme på dette punkt heves opp i sin utvikling til menneskehetens

horisont på en ganske særlig måte, slik at de almeneste menneskehetsinteresser blir dets interesser, at det føler seg krenket, såret, sorgende i seg selv, når menneskeheten et eller annet sted blir såret. Dertil kreves at mennesket, når det litt etter litt kommer derhen at dets astrallegeme blir fritt, uavhengig av de øvrige ledd i menneskenaturen gjennom den esoteriske utvikling, at det da i første linje vebner og beskytter seg vesentlig mot hvilkensomhelst innflytelser fra andre astrallegemer, for når astrallegemet blir fritt, så er det ikke mere beskyttet gjennom det fysiske- og eterlegemet, som så å si er en fast borg for astrallegemet. Det er fritt, det blir gjennomtrengelig, og de krefter som er i andre astrallegemer, kan meget lett virke inn i det. Sterkere astrallegemer enn det egne kan da vinne innflytelse på det, hvis det ikke kan vebne seg ved sine egne krefter. Det ville være skjebnesvangert om noen kom helt opp til fri bruk av sitt astrallegeme og vedble å være så uskyldig med hensyn til astrallegemets forhold, som Parsifal er i begynnelsen. Det går ikke, for da ville alle mulige innflytelser utgående fra astrallegemer kunne ha den tilsvarende virkning på hans astrallegeme.

Ser De, i en viss forstand kan det, hvortil der nu nettopp hentydes, også ha betydning i den ytre eksoteriske verden. Menneskene lever jo ute over hele jorden i visse enkelte religionssystemer. Disse religionssystemer har sine kultuser, de har sine ritualer. Disse ritualer omgir mennesket med det som jo absolutt er imaginasjoner, som ved hjelp av astrallegemet er tatt fra høyere verdener: i det øyeblikk da et slikt religionssamfunn opptar et menneske, er han midt i imaginasjoner, som, mens ritusen virker på ham, befri hans astrallegeme, i det minste for korte øyeblikke blir astrallegemet til en viss grad fritt innen en hvilkensomhelst religiøs ritus. Og jo sterkere ritusen er, jo mere den undertrykker eterlegemet og det fysiske legemes innflytelser, jo mere den arbeider med slike midler at astrallegemet frigjøres, desto mere blir astrallegemet under den tilsvarende seremoni lokket ut av eterlegemet og det fysiske legeme. Det er derfor også - undskyld uttrykket, det kunne synes som om jeg ville bruke uttrykket med en viss spott, men det er ingen spott, - det er derfor ingensteds så farlig å sove som i kirken, fordi astrallegemet i søvnen allikevel alt skiller seg fra det fysiske- og eterlegemet, og fordi det som foregår i ritusen, nettopp skaffer seg innpass i astrallegemet, for ved hjelp av astrallegemet er det tatt ned fra høyere verdener. Altså den såkalte kirkesøvn, som jo i mange egne av mange er en meget yndet ting, den burde egentlig unngåes. Det dreier seg da mere om kirker som har en ritus, mindre om de religionssamfunn som etter nutidens anskuelser alt er kommet bort fra en viss ritus eller innskrenker seg til et minimum av en ritus. Her omtales ikke disse ting med noen som helst slags forkjærlighet eller ikke-forkjærlighet for denne eller hin bekjennelse, men rent i forhold til de objektive kjennsgjerninger. Når altså mennesket har frigjort sitt astrallegeme fra de øvrige ledd i

menneskenaturen, så har lett de impulser, de krefter innflytelse på ham som igjen er vunnet ved hjelp av astrallegemer, og her ligger også den mulighet at en personlighet som er kommet til fri benyttelse av sitt astrallegeme, når den er sterkere enn en annen, som også på en viss måte kan frigjøre sitt astrallegeme, at den første personlighet kan vinne en uhyre innflytelse på den annen. Det er da formelig som en overføring av det ene astrallegemes krefter hos den sterkere personlighet på den svakere personlighets astrallegeme. Og når man så klarsynt betrakter den svakere personlighet, så bærer den i sitt astrallegeme egentlig helt den sterkere astrale personlighets bilder og imaginasjoner.

De ser hvorledes moralen nødvendigvis må vokse i en jordbunn, hvor okkultismen skal dyrkes, for man kan naturligvis ikke dyrke egoismen, uten at man i virkeligheten tilstreber å frigjøre astrallegemene fra de øvrige ledd i menneskenaturen. Det forderveligste på okkultismens felt er imidlertid når de sterkere personligheter enn på noen som helst måte streber etter makt for sine personlige interesser og personlige intensjoner. Berettiget til å virke på okkult felt er egentlig bare de personligheter som fullstendig gir avkall på å ha noen som helst personlig innflytelse, og det største ideal for den okkultist som skal oppnå noe berettiget, er slett intet å ville oppnå gjennom sin personlighet, mest mulig å sjalte ut det han har personlige sympatier eller antipatier for, fra alt det som han vil utrette. Den som derfor har sympatier eller antipatier for dette eller hint, og vil virke okkult, han må omhyggelig så å si bare bære sammen disse sympatier og antipatier til sitt aller privateste felt og la dem gjelde på sitt aller privateste felt, på den jordbunn, hvor en okkult bevegelse skal blomstre, må han i hvert fall selv ikke verne om og dyrke noen av disse personlige antipatier og sympatier. Og så paradoksalt det egentlig høres ut, så kan man dog si: Det likegyldigste for den okkulte lærer er egentlig for ham hans lære, det aller likegyldigste er læren, som han jo til syvende og sist virkelig bare kan gi etter sine talenter og temperament. Den vil bare ha en betydning, når læren som sådan egentlig ikke på noen måte er maktpåliggende for ham personlig, men bare så meget maktpåliggende som denne lære kan hjelpe sjeler. Derfor vil heller ingen okkult lærer noensinne påtvinge en tidsalder noe av sine kunnskaper, når han vet at denne del av kunnskapene ikke duger for denne tidsalder, at den bare kunne være brukbar for en annen tidsalder. Alt dette kommer i betraktning, når der tales om astrallegemets egenartede natur under innflytelsen av okkult utvikling.

I vår tidsalder, allerede da den forberedte seg og slik som den har utviklet seg videre, finnes det ennå en komplikasjon til. Hva for en tidsalder er da vår? Vår tidsalder er den da bevissthetssjelen utvikles. Intet er så meget knyttet sammen med egoismen, der trenger seg opp til de snevreste, personligste interesser, som bevissthetssjelen. Derfor finnes det ikke i noen

tidsalder en slik fristelse til å forveksle de personligste interesser med de almeneste menneskehetsinteresser, som i vår tidsalder. Denne tidsalder måtte jo litt etter litt så å si trekke menneskehetsinteressene sammen inn i det menneskelige jeg, nemlig i den del av det menneskelige jeg som er bevissthetssjelen. Vi ser hvorledes henimot vår tidsalder de menneskelige interesser trenger seg sammen mot jeg-punktet, mot egoitetens punkt. I denne henseende er det uhyre lærerikt, når man en gang dypt alvorlig spør seg selv om slikt noe som f.eks. den hellige Augustinus allerede har skrevet i sine konfesjoner noensinne kunne vært mulig i det gamle Grekenland. Det ville vært absolutt utelukket.

Grekeren var etter hele sin natur slik at hans indre sto i en viss samklang med det ytre, så at ytre interesser samtidig var indre interesser, og indre interesser strakte seg over mot det ytre. Ta hele den greske kultur! Den er slik at man overalt ennå må forutsette en viss sammenknytning av det menneskelige indre med det ytre. Man forstår først den greske kunst, de greske tragikere, de greske historieskrivere og filosofer, når man vet hvorledes hos grekerne det sjelelige ennå var utgytt i det ytre, og det ytre som selvfølgelig føyet seg sammen med det indre. Sammenlign dermed noe sånt som Augustins konfesjoner. Alt lever for *ham*, i sitt indre søker han, graver han, forsaker han. Forsøk så overalt i Augustins skrifter å forfølge hele den personlige individuelle karakter, man vil finne den. Man må si: Augustinus lever lenge før vår tidsalder bryter inn, men han forbereder den, han er den ånd i hvis skrifter vi finner den første morgenrøde lenge før soloppgangen, den første morgenrøde av den tidsalder som helt er avpasset etter bevissthetssjelen. I hver linje av Augustinus kan dette iakttas, og hver linje av Augustinus adskiller seg for en finere fornemmelse fra alt det som var mulig i den gamle hellenisme.

Og nu når man vet det: Augustinus lever henimot den tidsalder, da egoiteten, menneskets beskjeftigelse med sitt eget indre alt innenfor det fysiske legeme, blir som en slags karakter hos denne tidsalder, da kan man begripe at den der, som Augustinus, igjen har videre interesser ved siden av, ser hen til menneskehetens samlede utviklingsgang, at han riktig gyser, når der trer hen til ham et menneskevesen, som lar ane at ved en viss utvikling opp mot høyden må astrallegemet normalt komme til en slags egoisme. Augustinus går løs på egoiteten, ren og edel og stor. Man kunne si: Uselvisk går han løs på egoiteten. Men han kommer inn i den tidsalder, da menneskeheten har løsgjort seg fra de store interesser i det ytre. Betenk hvordan ennå i det tredje efteratlantiske tidsrom hvert egyptisk menneske rettet sitt blick opp mot stjerneverdenen og i stjernene leste menneskelige skjebner, hvorledes da sjelen var forbundet med almene interesser. Det kunne man naturligvis kun oppnå da mennesket ennå i det gamle elementære klarsyn evnet å bevare sitt astrallegeme mere avsondret fra det fysiske legeme. Derfor

måtte Augustinus gyse, når der trådte imot ham et menneske som så å si minnet ham om: Med en høyere utvikling vokser først egoismen. Det kan han begripe, det føler han, det gir hans instinkt ham: han lever jo henimot egoitetens tidsalder. Da føler han, idet et menneske trer ham imøte som representerer en høyere utvikling *utover* den i det fysiske legeme: det går i retning av egoismen. Og han kan samtidig ikke begripe at dette menneske ennå bringer med *over* en almen menneskelig interesse. - Forsøk å nå frem til den fornemmelse, hvorledes Augustinus ifølge sin egen bekjennelse står overfor manikeerbiskopen Faustinus; - for *ham* er det jeg har skildret. Da han sto likeoverfor denne, da følte Augustinus, hva et menneske kan føle som så å si på edel vis nærmer seg egoismens tidsalder og kun gjennom den indre kraft vil beskytte denne tidsalder mot egoismen og som må vende seg bort fra et slikt menneske som manikeerbiskopen var. Han vendte seg bort fra ham, fordi han for ham representerte det der viser seg som noe man ikke skal røre ved, for han skjuler noe i seg som i egoitetens tidsalder aldri kan finne forståelse i det eksoteriske liv. Manikeerbiskopen Faustinus trer altså overfor kirkefaderen Augustinus, overfor ham som går henimot bevissthetssjelens tidsalder, trer et menneskelig vesen som på den måte som slikt kan bevares i en okkult verdensstrømning, bevarer sammenhengen med den åndelige verden, og dermed astrallegemets grunnegenskap, som Augustinus gyser for, fra hans synspunkt med rette gyser for.

La oss gå et par århundrer videre. Ved universitetet i Paris trer der oss da imøte et menneske som er blitt lite kjent i litteraturen, for hva han har skrevet gir ingen forestilling om hans personlighet, hva han har skrevet synes å være pedantisk. Men personlig må han ha virket storartet, personlig synes han fremfor alt å ha virket slik at han så å si har bragt noe sånt som en fornyelse av gresk verdensanskuelse inn i hele sin omgivelse. Et riktig renessanse-menneske var han. Han døde 1518 og virket til da ved Pariser-universitetet. Denne personlighet forholdt seg så å si til hellenismens vesen - om enn meget mere eksoterisk - slik som manikeerbiskopen Faustinus forholdt seg til manikeerismen, som jo fremfor alt i sine tradisjoner ved siden av meget annet hadde opptatt alle gode og store sider ved den tredje efteratlantiske, den egyptisk-kaldeiske kulturperiode. - Det finnes altså denne manikeerbiskop Faustinus, som trer oss imøte i forbindelse med Augustinus, og som derved at han er *det*, bevarer nettopp de okkulte grunnlag for den tredje efteratlantiske kulturperiode. I 1518 dør i Paris et menneske som overfører visse - om enn eksoterisk - visse sider ved grunnlaget til den fjerde efteratlantiske kulturperiode. Derved var han uhyggelig for dem som den gang i hans omgivelser virket i den tradisjonelle kristendom. Munkene betraktet ham som sin dødsfiende, men han gjorde et stort inntrykk på Erasmus av Rotterdam, da denne oppholdt seg i Paris. Kun forekom det Erasmus av Rotterdam som om den ytre omgivelse skulle passe

dårlig til det som egentlig levet i det indre av denne merkvordige sjel, og da Erasmus reiste bort igjen og var reist til England, skrev han en gang til den som imidlertid var blitt hans venn, han burde da en gang frigjøre seg fra sitt fysiske legeme, hvori podagraen hersket, og burde flyve i luften til England, i den ytre omgivelse ville *der* være meget mere å finne av jordbunn for det som *han* fornemmet i sin sjel. At denne personlighet som har virket den gang, på en anskuelig måte kunne la gresk følelse, gresk fornemmelse oppstå, det går især opp for oss, når vi tar i øyesyn den fintfølende Erasmus av Rotterdams forhold til denne personlighet. Så levet - man kunne si - nettopp ved utgangspunktet for egoitetens tidsalder denne personlighet som da døde i 1518 i Paris, så levet den som en fiende av dem som ville avpasse menneskesjelens liv etter egoitetens tidsalder, og som følte en slags gyden for en slik sjel, som kunne virke slik, fordi den ville trylle frem en annen tidsalder, den greske tidsalder, da mennesket så å si sto astrallegemets egoitet nærmere. På Erasmus av Rotterdam virket denne personlighet absolutt sympatisk. Denne personlighet kaltes Faustus Andrelinos.

I det 16. århundre hadde man i Mellomeuropa å gjøre med en personlighet, som fremstilles som en slags farende sanger, om hvem vedkommende folkebok forteller at han vendte seg bort fra den tradisjonelle teologi. Denne personlighet ville senere ikke kalle seg noen teolog, kalte seg verdensmenneske og medisiner, la Bibelen på hyllen en stund og befattet seg med studiet av naturen. Nu er også studiet av naturen nettopp i den tidsalder, hvor overgangen fra alt mulig gammelt til alt mulig nytt fant sted, slik at det likedan som manikeerdommen, som den gamle hellenisme, bringer den astrale egoitet nær til mennesket. Slik bragte den astrale egoitet *det* nær som den gang sto på grenseskillet mellom den gamle alkjemi og den nye kjemi, den gamle astrologi og den nye astronomi osv. Dette at naturvidenskapen så eiendommelig flimret og glimtet mellom det gamle og det nye standpunkt, det bragte mennesket, når det en tid la Bibelen på hyllen, nær til en slik astralitet, hvor man må komme til en forklaring med egoiteten. Intet under at de gyste som med sine tradisjoner ville finne seg tilrette med egoitetens tidsalder, hvor bevissthetssjelen alt fullstendig hadde funnet sin oppgang, og i Mellomeuropa oppsto sagnet om den tredje Faust, om Johannes Faust, også kalt Georg Faust, som jo har vært en virkelig historisk personlighet. Og det 16. århundre sveiset sammen all gysen for astrallegemets egoitet, idet det føyet sammen til en skikkelse de tre Faust'er, Augustins, Erasmus's og Mellomeuropas Faust, til den skikkelse i den mellomeuropeiske folkebok som da også blir Marlowe's Faust. Av denne Faust skapte Goethe med fullstendig forvandling sin Faust, i hvilken han vil gjøre klart for oss: Det finnes mulighet for ikke å gyse for bæreren av det som bringer astraliteten nær til en, men å forstå ham bedre, så at han kan vise en utvikling, så at vi kan uttale det ord: Vi kan frelse ham. (Wir können ihn erlösen.) Hele

tidsaldre drøftet spørsmålet om astrallegemets egoitet, og i hele legendediktninger, ja også i historien, er det en etterklang av menneskets gysen for astrallegemets egoitet og menneskets lengsel etter å løse dette astrallegemets problem på den riktige måten, slik som det svarer til verdens vise ledelse og den enkelte sjels esoteriske utvikling.

8. Foredrag.

Haag, 27. mars 1913

Ser man hen på de prosesser som foregår i menneskets astrallegeme og dets selv, slik som de kan erfares, oppleves ved en okkult utvikling, da blir skildringen vanskeligere og vanskeligere. For med opplevelsen av disse lemmer i menneskenaturen fjerner man seg meget langt fra det, man er vant til å oppleve i den daglige tilværelse. I det almindelige sjeleliv, der er det jo slik, at man riktignok føler sitt astrallegemes liv med de bølgende lidenskaper, affekter, drifter etc. som sitt indre liv, at man også føler det som finner sin sammenslutning i Jeget som sitt indre liv. - Men det man opplever slik, det er jo intet annet enn gjenskinnet, speilbilledet av Selvet og astrallegemet i eterlegemet og jeget, det er ingen bevisst opplevelse av og med astrallegemet og jeget. - Og man kan med det man har i sitt almindelige sjeleliv overhodet ikke komme til en riktig forestilling om den egentlige opplevelse av de høyere verdener i astrallegemet og Selvet. Derfor må man, når man skildrer disse ting, ta sin tilflukt til en slik fremstillingsmåte som er naturlig for disse høyere verdener, - man må ta sin tilflukt til imaginasjoner, og disse imaginasjoner blir jo også opplevet i virkeligheten. Men De må ikke forestille Dem, at det eneste man opplever er anskuelsen, likesom stirringen hen på de klarsynte imaginasjoner, det er på en måte heller ikke hovedsaken, hovedsaken er *det* man er med på i sitt indre, det som sjelen gjennomgår av opplevelser og indre prøvelser, når den står likeoverfor disse imaginasjoner. - - Og slik er det da også særlig likeoverfor sådanne betydningsfulle, veldige imaginasjoner som den der er skildret i Paradisimagnasjonen. Den som virkelig opplever denne Paradisimagnasjonen, den som altså kan ha den for seg som en (oppnåelse) erobring av den høyere opplevelse, den føler at han står midt inne i en indre sjelebølgegang, - den føler seg grepet av en indre sjelebølgegang - og føler hvordan han på en måte kan vike bort i de to retninger som ble betegnet igår, hvordan man blir tiltrukket, levende tiltrukket av alle de lidenskaper, affekter som virker etter fra det personlige liv som man nu engang fører på det fysiske plan, - for som hundre og atter hundre magnetiske tiltrekningskrefter virker de personlige interesser som man litt etter litt har trukket til seg på det fysiske plan sterkere og sterkere. - Men på den annen side føler man enno noe annet: jo nærmere man kommer og jo tydeligere denne

Paradisimagnasjon kan sees, desto større styrke vinner disse krefter, som trekker en ned til de personlige interesser. Og det de bevirker hos mennesket er følgende: de slukker stadig mere og mere disse Paradisimagnasjoner for en, eller bedre sagt, de lar dem slett ikke oppstå riktig, man blir som bedøvet. - Det som man der sleper med seg av personlige interesser, affekter, følelser og fornemmelser osv. det er like så mange hundre og atter hundre magnetiske krefter, likesom de på den annen side er bedøvelsesmidler. Og da, når man forsøker å bringe det så langt i sin selvoppdragelse at man så å si mere betrakter sitt astrallegeme - i sannhet (man er jo, når man har denne Paradisimagnasjon utenfor sitt fysiske og eterlegeme - man er altså i sitt astrallegeme og jeg) - når man har oppfattet astrallegemets natur og karakter da vet man: Det er den som er egoisten. Og den er bare berettiget på dette punkt som man har oppnådd ved selvoppdragelse, når den i sine egoistiske interesser ikke gjør det *personlige* til sitt vesen, - det som da kommer med hundre og atter hundre krefter, men når den stadig mere og mere kan gjøre de helt almenmenneskelige - og verdensinteresser til sine egne. - Man føler nemlig på dette okkulte utviklingstrinn som en motvekt mot astrallegemets egoisme noe annet, som mere og mere kommer opp, jo mere så å si de egoistiske krefter beveger seg i astrallegemet som nu er blitt fritt. - Man føler stadig mere ensomhet, isnende ensomhet. Det hører også med til det som man opplever i den indre bølgegang, den isnende ensomhet. Og denne isnende ensomhet er det som kurerer en fra å la egoismen ta overhånd, og man har oppdradd seg riktig, når man på dette punkt i sin okkulte utvikling kan føle side ved side denne drift til å være alt ved seg selv og for seg selv, - men også kan føle den kjølige ensomhet nærme seg.

Det er likeså viktig å ha denne følelse, som litt efter litt å nærme seg til Paradisimagnasjonen. Og når disse to krefter, egoismen som utvider seg til verdensinteresser, og den kjølige ensomhet virker sammen, da nærmer man seg mere og mere paradisimagnasjonen. Og når disse er opptrådt med den tilsvarende livfullhet, når den virkelig er der, da er også tidspunktet kommet, at man på den helt riktige måten opplever møtet med terskelens vokter. Det er vanskelig på engang å karakterisere denne terskelens vokter, - jeg har jo gjort det på forskjellige steder i våre antroposofiske betraktninger. Idag skal det komme mindre an på å karakterisere denne terskelens vokter enn på den indre opplevelse av det menneskelige hyller og det menneskelige Selv. - Kommer man altså nær Paradisimagnasjonen, det vil si blir den stadig mere levende, og møter man så terskelens vokter, da føler man først riktig sterkt de skildrede magnetiske krefter, - og idet man står likeoverfor terskelens vokter, føler man seg - og det er en forferdelig rystende følelse - som lenket, som fastbundet. For alle disse magnetiske krefter som trekker en ned til det personlige de utøver nu sin sterkeste innflytelse, og bare når man har bragt det

så langt, når den isnende ensomhet er blitt slik til oppdrager, at man er istand til å gjøre virkelige verdensinteresser til sine interesser, da først kommer man forbi terskelens vokter, og da kan man føle det som man kan kalle: man forener seg med Paradisimagnasjonen, man blir til ett med den. Man føler seg da inne i den. - Denne følelse, å føle seg inne i den - det er som å føle seg berettiget til å vere delaktig i verdensinteressene slik at man kan tilstå for seg selv: Ja, du har lov til å gjøre dine egne interesser gjeldende, for de er nu verdensinteressene. - Men kommer man ikke forbi, har man ennå ikke vunnet nok almeninteresser, da trekker de personlige interesser en tilbake og da inntre det som man i okkultismen kaller: Man kommer ikke forbi terskelens vokter. Da formørker disse personlige interesser Paradisimagnasjonen, - da når man så å si til enkelte stykker av den, får utydelige inntrykk, men ikke fullstendige, og man blir igjen revet tilbake til det personlige liv. Men da kan det tilfelle inntre, at man til en viss grad har fått muligheten til å ha klarsynte opplevelser. Men disse klarsynte opplevelser er da først riktige Maya-opplevelser, de kan være helt misvisende, for de er overalt gjennomtrukket og omtåket av de personlige interesser. Ved en slik opplevelse begriper man først fullt ut, blir det så å si først alvor for en, hvordan de personlige interesser må være gått over til verdensinteresser, hvis man vil se det som virkelig er riktig i den åndelige verden. Det er virkelig slik at man ikke riktig kan tro det før, da jo de personlige interesser taler mot denne tro, men på det skildrede sted merker man det nok.

Vi befinner oss her ved et så å si riktig voget punkt i skildringen av okkulte forhold, dog skal det forsøkes også å betegne de neste skritt på en slik måte, som de da viser seg, ut fra okkultistens erfaring, og slik som de må gis, når det kan regnes med at tilhørerne forsøker på å gjøre disse ting på en viss måte til sin sjels eiendom, forsøker på å arbeide videre på dem, for i tørre abstrakte begreper kan man ikke gi disse ting, man må forsøke å tegne etter det som viser seg for den klarsynte betraktning. Nu må denne klarsynte anskuelse ikke forstås slik som om den kunne tegnes med stivnet skjematisk nødvendighet, men det, jeg vil skildre er igjen en typisk opplevelse, likesom paradisoopplevelsen, og man må egentlig ha denne opplevelsen for siden å kunne gjøre det klart for seg hva egentlig erkjennelsen er for noe og hva som egentlig er okkult skuen. - Før kan man ikke ha noe riktig begrep om det, jeg mener intet *opplevet* begrep om okkult skuen, men man kan, når slike ting er blitt skildret for en, forstå selv slike ting, når man anvender sin sunne menneskeforstand. Men det må engang skildres slik som det nu engang kan skildres ut fra beskuelsen.

Jeg antar hypotetisk at et menneske er kommet forbi terskelens vokter, har feiret sin forening med paradisoimagnasjonen, føler seg slik i den som om nu denne Paradisimagnasjon var blitt dets eget større astrale hylle. Altså slik at det riktignok ennå nøye

føler sitt astrallegeme i og for seg, så at det vet: dette er sammenhengende med Selvet, men at dette astrallegeme samtidig utvider sine interesser til alt det, som angår Paradisimagnasjonens ting og vesener.

Når mennesket har feiret denne forening med paradisimagnasjonen, da kan det ha omtrent følgende inntrykk: Det vil iaktta sitt eget astrallegeme som tilhørende seg selv, - og når det så tilstrekkelig har følt *det*, som nettopp er blitt skildret som isnende ensomhet, da vil denne følelse være en kraft i mennesket, - og denne følelse av isnende ensomhet vil bevare det fra bare å se seg selv, når det har feiret foreningen med Paradisimagnasjonen. - Ved det vil man likesom skaffe seg organet til å skue andre vesener. - Dets okkulte blikk vil først falle på et annet vesen, på et vesen, som vil gjøre et særlig inntrykk på det derved, at det vil vise seg å ligne en selv. Mennesket selv føler seg i Selvet og i sitt astrallegeme, det andre vesen vil foreløpig også komme tilsyne med et Selv og et astrallegeme. Saken kommer derav, at de egenskaper og krefter, som mennesket bringer med seg for et slikt øyeblikk bevirker at det nettopp kan skue et slikt vesen, som fremstiller seg som i et selv og i et astrallegeme. - Nu vil mennesket føle det følgende - og denne følelsen blir bevirket av den isnende ensomhet, som det har lært å tåle.

Dets astrallegeme vil i sine kraftvirkninger fremstille seg slik som om det ville strømme oppover. Skulle jeg fremstille det skjematisk, da måtte jeg tegne det slik - men som sagt jeg gjør bare en rent skjematisk tegning. - Selvet tegner jeg som en kometkjerne og astrallegemet som en oppadsvevende komethale. - Men det er skjematisk, for man skuer et vesen, man skuer seg selv som et vesen - og anskuelsen er meget mere komplisert enn anskuelsen av det egne vesen som fysisk menneske. Det annet vesen som man ser hen på, ser man også i dets Selv. Som sagt, det er en typisk opplevelse, det er ment slik, at helt enkelt blikket først faller på et slikt vesen, - men man føler: Dette vesen står ikke i en slik sfære av isnende ensomhet som man selv, og derved viser det astrallegemet som rettet nedover. - Det er høyst betydningsfullt å oppleve dette: å føle seg selv som et astrallegeme som åpner seg oppover, utfolder sine kraftvirkninger oppover, vil strømme oppad, og så se den annen, det andre vesen som et Selv, hvis astrallegeme utfolder sine krefter nedover. - Likeoverfor denne typiske opplevelse dukker det nu opp i selvbevisstheten noe som dette: Du er uheldig stillet, du er mindre verd enn dette annet vesen. Det verdifulle hos dette andre vesen er, at det kan åpne sitt astrallegeme nedover, likesom kan utgyde sine krefter nedover. Det er noe verdifullt ved dette vesen. Og man får det inntrykk, at man jo har forlatt den fysiske verden. Kreftene som fra den annens astrallegeme går nedover de går til den fysiske verden og virker

der som velsignelseskrefter, kort sagt man har det inntrykk, at man står likeoverfor et vesen som får lov til å sende ned til jorden som en velsignende åndsregn det som det har tilegnet seg i den åndelige verden, men selv kan man ikke dirigere sitt astrallegeme nedover, det vil oppover. - Man får den følelse, at man derved er mindre verd, fordi man ikke kan dirigere astrallegemet nedover. Og man får videre følgende følelse: Denne bevissthet, som er oppstått der i deg, den må føre deg til en åndelig (dåd) gjerning. En åndelig beslutning modnes. - Den åndelige beslutning som modnes er, at man bærer sin ensomhet hen til dette annet vesen, og at man lar sin kulde oppvarme ved det annet vesens varme, at man forener seg med dette annet vesen. - Man har et øyeblikk det inntrykk - som om nu bevisstheten ville slukne, som om man hadde bevirket et slags avlivning av sitt eget vesen, som en slags forbrenning av sitt eget vesen. Da inntreer det, som man kan betegne slik: I den selvbevissthet som allerede følte seg likesom utslukt bryter nu noe inn som man først nu lærer å kjenne: nemlig *inspirasjonen*. Man føler seg inspirert. Det er som en samtale, som en typisk samtale som nu føres med et vesen, som man bare lærer å kjenne fordi det lar en få del i sin inspirasjon. - Er man istand til virkelig å forstå det, som dette vesen sender inn som sin inspirerende stemme, da vil man kunne oversette det, som dette inspirerende vesen sier til omtrent disse ord: Fordi du har funnet veien til det andre og har forenet deg med dets offer-regn, så får du lov til med ham og i ham å vende tilbake til jorden, og jeg vil på jorden sette deg til hans vokter. Og man har følelsen av at man derved har opptatt i sin sjel noe uendelig betydningsfullt ved at man fikk lov til å høre disse ord - *ordene ved inspirasjonen*. - Det finnes i det åndelige et vesen, som er verdifullere, enn en selv som velsignende får utgyde sin astralitet nedover. At man får forene seg med det, og at man, når man er ankommet nede kan få være dets vokter, - gjennom dette inntrykk lærer man først å forstå, hvordan man som fysisk menneske som går omkring på jorden, virkelig forholder seg med sitt fysiske- og eterhylle til det, som blir impregnert i en, i Selvet og i astrallegemet som høyere krefter. Man er, med det man har som fysisk- og eterhylle, vokteren av det, som skal utvikle seg videre og videre til høyere sfærer. Og i den indre opplevelse har man egentlig først en riktig, sann forståelse av de ytre hyllers forhold til menneskets indre vesen, når man føler det ytre vesen som vokter for det indre vesen.

Men, når man nu er kommet forbi Terskelens vokter, blir denne opplevelsen som jeg har skildret her ikke den eneste, men den blir fulgt av en annen. Først har jeg skildret for Dem den rent klarsynte og inspirerte opplevelse som man kan ha, når man utenfor det fysiske legeme og eterlegemet er kommet til å forene seg med Paradisimagnasjonen, og så får den inspirasjon som først egentlig gir en et begrep om hyllenes forhold. Men når man er kommet forbi denne terskelens vokter da slutter seg

til dette første inntrykk et annet. Blikket åpner seg likesom forbi terskelens vokter og ned til den fysiske verden. Jeg tegner denne strek som grenselinjen mellom de høyere åndelige verdener og den fysiske verden, så at der oppe skulle være de åndelige verdener gebet og der nedenfor den fysiske verdens. Nu ser man likesom ned i den fysiske verden, og da opptrer et annet bilde, det bilde at man selv står dernede som menneske. Man legger merke til sitt astrallegeme, men dette astrallegeme som nu viser seg som i speilbilleder rettet nedover, det vil ikke utfolde kraften til å strømme hen til den åndelige verden. Det blir likesom klebende og hengende ved det fysiske plan, det løfter seg ikke mot høyden. Man ser også det annet vesens speilbilde: dets astrallegeme strømmer oppad. Man har den følelse: dette astrallegeme strømmer inn i den åndelige verden. Man ser seg selv, man ser den annen, man har denne følelse: Du står dernede ennu en gang til, istedetfor det annet vesen, står et virkelig annet menneske dernede, det er et menneske - det er bedre enn du er, dets astrallegeme streber oppad, går som røk oppad. - Ditt astrallegeme streber ned mot jorden, går som røk nedover. Man får en følelse av det *Selv* som lever inne i en, idet man ser ned der, og man får det fryktelige inntrykk: I deg gryr en beslutning, en fryktelig beslutning - den beslutning å drepe den annen, som du føler er bedre enn deg. - Man vet: denne beslutning kommer ikke helt fra Selvet, for Selvet har man deroppe. Det er et annet vesen som der nede taler ut av en, men det inngir en beslutningen til å drepe den annen. - Og nu hører man påny den stemmen, som før inspirerte inspirasjonen, men nu som en forferdelig hevrende stemme: Hvor er din bror? Og fra dette selv løsriver motstemmen seg fra den foregående: Derved at du har forenet deg med det annet vesens velsignende makter, vil den utgyde deg nedover med disse velsignende makter, og jeg vil gjøre deg til vokteren for det annet vesen. Nu løsriver følgende ord seg fra dette vesen, som man erkjenner som seg selv: Jeg vil ikke være min brors vokter. Først beslutningen til å drepe den annen, så protesten mot stemmen, som var således inspirerende: Jeg innsetter deg, fordi du har villet forene din kulde med den annens varme til vokter for denne andre, - så protesten: Jeg vil ikke være vokteren. - Har man hatt denne imaginative

opplevelse, da vet man hva et menneske kan være istand til, og da vet man frem for alt dette ene, at de edleste ting i de åndelige verdener, kan bli til de frykteligste ting i den fysiske verden, når det blir snudd opp ned på dem. Man vet da at ved fordreieren av den edleste offervillighet kan det på bunnen av menneskets sjel oppstå det ønske å drepe sitt medmenneske. - Fra dette øyeblikk av vet man hva det er ment med Kain og Abelhistorien i Bibelen, men også først fra dette moment, for Kain og Abelhistorien er intet annet enn gjengivelsen av en okkult opplevelse, og da nettopp denne, som nu er blitt omtalt. Hvis skriveren av Kain og Abelhistorien hadde kunnet skildre det som er foregått med mennesket *før* tidspunktet for paradishistorien av andre grunner enn de som forelå i menneskehetsutviklingen, da ville han ha skildret det første, det øverste på tegningen. Men nu begynner han med paradishistorien og skildrer speilbilledet, for slik følte Kain likeoverfor Abel før det tidspunkt i jordutviklingen som er antydnet ved Paradishistorien, slik følte Kain likeoverfor Abel som det er antydnet ovenfor. - Og etter fristelsen, og etter tapet av den anskuelse, som igjen blir vunnet ved okkult skuen gjennom paradisisiminasjonen, var hos Kain offervilligheten gått over i det som opptrer hernede. - Og sjelens ønske om å drepe den annen hadde i virkeligheten forandret seg. Og ropet som meddeles oss i Bibelen: skal jeg være min brors vokter? det er speilbilledet av den annen imaginasjon: Jeg vil her nede på jorden innsette deg til den annens vokter.

Nettopp ut fra denne fremstilling, ser De - vil De kunne forstå at slike typiske opplevelser sikkert er betydningsfulle, for *de* danner en viss forbindelse mellom det som *vi* kan være idag, og de almene menneskehetsinteresser. Men på samme tid viser de oss helt tydelig at nettopp det, som *vi opplever ved dem* i det opp og ned bølgende sjeleliv er hovedsaken: at det er hovedsaken å føle, hvordan menneskehetsutviklingen har gjort dette kolossale sprang fra det jeg har skildret for Dem som den første, så å si før-jordiske imaginasjon, til det som blir stillet frem i Kain og Abelhistorien som menneskehets begivenhet etter utdrivelsen av paradiset, etter den utdrivelse som førte til å gjøre terskelens vokter usynlig for menneskene. - Bekjentskapet med dette sprang i menneskehets utvikling viser oss først egentlig hva dette jordiske menneske er: for når man helt igjennom *føler det* som nu er fortalt, da erfarer man - litt etter litt - hvordan dette jordmenneske - slik som det er stillet på jorden, - likesom er blitt forandret til det motsatte av det, det engang var. - Og helt sikkert vet man hva man *ville* ha blitt til hvis intet annet var inntrådt. Hadde man uten alt det andre simpelthen utfoldet seg i denne jordutvikling, da ville man ha visst, hva det er gjenspeilingen av på jorden. Det måtte man fra først av ikke vite. I grunnen er det først i vår tid blitt mulig for menneskene å få vite hva Kain og Abelhistorien er et speilbillede av: at den er et speilbillede av et stort offer. Alt det som var oppe, som var før—paradisisk ble tilhyllet, idet vokteren selv tilhyllet det, idet med andre ord menneskene ble

drevet ut fra paradiset. Og det kunne bare skje derved, at menneskets fysiske og eterlegemet nu ble slik gjennomsyret med krefter, så at mennesket ikke utfører det som fremstiller seg som speilbillede — for helt sikkert ville mennesket utføre det, hvis det følte alt det, som er i astrallegemet. Det fysiske legeme og eterlegemet bedøver mennesket så dypt, at ønsket i ham om å drepe den annen ikke blir til en kjennsgjerning.

Betenk hva der er sagt med denne enkle setning: Derved at de gode, fremadskridende guddommelig—åndelige makter har gitt mennesket dets fysiske og eterlegeme slik, at det ikke kan se tilbake, derved blir tillike noe som en slags bedøvelse utgytt over ønsket om krigen alle mot alle. Dette ønske blir ikke levende i sjelen, fordi menneskets fysiske og eterlegemet er blitt slik tilberedt at dette ønske blir bedøvet. Mennesket kan ikke se sitt astrallegeme, derfor blir også dette ønske ukjent for ham, han utfører det ikke. — Når man virkelig vil skildre astrallegemet i dets vekselvirkning med Selvet, da må man skildre ting, som ikke bare faktisk *forblir* skjult for menneskenaturen, men som også *må* forbli skjult. Men hva er nu skjedd ved at dette og lignende ønsker som går ut på tilintetgjørelsen, på ødeleggelsen av det som binder det menneskelige og alt annet sammen på det fysiske plan er overdøvet? De er neddempet, den menneskelige sjel føler dem bare avdempet, føler dem så å si bare svakt. Og denne svake følelse av disse ønsker, som ville være så fryktelige hvis mennesket ville leve dem ut slik som de egentlig er, det er den virkelige menneskelige erkjennelse på jorden. —

Jeg uttaler hermed først definisjonen av hva den menneskelige erkjennelse på jorden er. Denne menneskelige erkjennelse på jorden er de neddempede ødeleggelsesdrifter. Schiwa i sin forferdeligste makt *så* sterkt avstumpet, at han ikke utlever seg, men likesom er blitt luvslitt, blitt utpresset til den menneskelige forestillingsverden, *det* er det indre livs Maja, det er menneskets erkjennelse. Slik måtte erkjennelsen avsvettes, slik måtte driftene og de indre krefter neddempes, forat *det* fra først av forferdelige, som Ahriman regjerer i - (for fra først av er det Ahriman som ansporer dette ønske -) forat Ahrimans makt kunne avsvettes, slik at mennesket ikke skulle utleve Ahriman og derved stadig gjøre seg til Schiwas tjener. - Det som er summen av disse krefter måtte neddempes slik, at de bare virker så meget i mennesket at det med sine begreper og ideer kan sette seg inn i de andre vesener. -

Forsøker man med et begrep å gjennomtrengre et annet vesen, forsøker man å senke sin forestilling ned i en annens vesen, da er denne forestilling, som er senket ned i en annens vesen, Kains avstumpede våpen som ble støtt inn i Abel. Og at dette våpen ble så avsvettet, det muliggjorde, at det, som med et rykk ble snudd om til det motsatte, går over til evolusjon. - Og så kommer mennesket i langsom evolusjon gjennom alltid fortsatt styrkning

av erkjennelsene til litt etter litt å utvikle det, som det ikke fikk lov til å utleve i den fysiske verden, fordi det der er blitt ødeleggelsesdrift - får utvikle det først til den *objektive erkjennelse*, så til den *imaginative erkjennelse*, som allerede går inn i den annens vesen, til den *inspirative erkjennelse* som trenger enno dypere inn i den annens vesen og til den *intuitive erkjennelse*, som går helt inn i det, men åndelig selv lever videre med den annen i det annet vesen. - Slik kjemper vi oss litt etter litt frem til å begripe, hva dette Selv egentlig er. —

Astrallegemet er, - betraktet ut fra sin innerste natur den store egoist. *Selvet* er mere enn den store egoist, det vil ikke bare seg selv, det vil også seg selv i den annen, det vil også gå over i den annen. Og erkjennelsen, slik som den er vunnet på jorden, er den avstumpede trang til å gå over i det annet vesen, til å utvide alt det, man er, ikke bare i seg selv, men videre ut over seg selv, inn i det annet. Det er en stigning av egoismen ut over seg selv. Ser De først og fremst på denne erkjennelsens kilde, da vil De forstå, at det overalt foreligger en mulighet for å misbruke denne erkjennelse, for i det øyeblikk, da denne erkjennelse tar feil, blir den med en gang til misbruk, når denne erkjennelse da virkelig er en erkjennelse i Selvet. - bare ved at man skrider fremover, gjør denne inntrengen i det annet mere og mere åndelig, og - *fra det til verdensinteresser utvidede astrallegeme når til å gi avkall* på enhver inntrengen i det annet vesen, - at man fullstendig uberørt lar dette annet bestå i seg selv, at man stiller den annens interesser høyere enn sine egne interesser, - bare derved gjør man seg moden til å stige oppover i erkjennelse. - Uten dette kan man allikevel ikke erkjenne et vesen fra angelois hierarki. Er man ikke nådd til det, at man er mere interessert i angeloienes indre enn i sitt eget, har man mere interesse for sitt eget vesen enn for angeloienes vesen, da kan man ikke erkjenne angeloiene. — Man må altså oppdra først seg selv til verdensinteresser, og så til de interesser; som går enno videre, slik at andre kan være viktigere for en enn man selv. I det Øyeblikk da man forsøker å bringe Selvet videre i de okkulte opplevelser, og dog dette Selv er verdifullere for en enn de andre vesener, som man vil erkjenne, i det øyeblikk er villfarelsen der. Og her når De forfølger denne tankegang, kommer De egentlig til en virkelig forestilling om det, som er sort magi, for den sorte magi begynner der, hvor den okkulte virksomhet blir båret inn i verden, uten at man er istand til først å utvikle sine interesser til verdensinteresser, uten at man kan skatte andre interesser mere enn sine egne interesser. —

Slike ting kan egentlig bare gis slik, at man gir en impuls til forestillingene, for de er for betydningsfulle til at man kunne gi mere enn en impuls til dem. Jeg ville vise hvordan man litt etter litt kan komme til å erkjenne det, som lever i vårt indre som astrallegeme og Selv i sine sanne skikkelser, og ikke i Maja, for slik som mennesket opplever sitt astrallegeme i sitt indre, slik er det ikke i det virkelige astrallegeme, men det er astrallegemet

som det avspeiler seg i eterlegemet. Og det som mennesket kaller Selvet er ikke det virkelige jeg, det er jeget slik som det avspeiler seg i det fysiske legeme. — Mennesket opplever bare speilbilleder av sitt indre. Og ville det umodent oppleve utformningene av det egne indre astrallegeme og jeg, så ville ødeleggelsesdrifter oppstå i det, da ville det bli et aggressivt vesen, da ville lysten til å skade oppstå i det. Og disse ting ligger jo til grunn for hver sort magi. Selv om også de veier den sorte magi går er svært forskjellige, effekten som de oppnår har alltid noe av et forbund med Ahriman eller med Schiwa. — Og bare derved lærer man å erkjenne astrallegemet og jeget i deres virkelige skikkelser at man vet: Man får bare lære å erkjenne dem, når man samtidig sier ja til den nødvendighet at de må utvikle seg og gjøre seg verdige til å være det, som de skal være. —

Astrallegemets innerste natur er egoismen, — men idealet må være å få lov til å være egoist fordi verdensinteressene blir ens egne interesser. Idealet må være å få lov til å dukke under i det annet vesen, fordi viljen er der til i det annet vesen ikke å søke seg selv og sine interesser, men å finne det annet vesen mere betydningsfullt enn seg selv. - Selvoppdragelsen må gå så langt at man føler billedet ovenfor i hele dets okkult-moralske betydning, at man litt etter litt omdanner dette billedet - det som man selv er - slik at de egne affekter, de egne drifter, begjær, lidenskaper ikke kan varme en, men ved at man lever seg inn i astrallegemet, lever seg inn i isnende ensomhet og derved åpner seg for varmen, det vil si, den varme interesse, som strømmer ut fra de andre verdener, og som vil forene seg med de velsignende krefter, som går ut fra dette andres vesen.

Dermed er det gitt oss et utgangspunkt for at vi litt etter litt kan oppløftes til de høyere hierarkier i deres virkelige skikkelse. Vi når ellers ikke opp i de høyere hierarkiernes vesener, hvis vi ikke er istand til å stille oss verdig likeoverfor denne imaginasjon og inspirasjon slik som de er skildret, og holde ut deres motbilde, det vil si, mulighetene i den menneskelige naturs dyp, da den ble kastet ut fra de åndelige verdener ned til den fysiske verden. Vil man ikke se dobbeltbilledet Kain og Abel nede, seg selv og representanten for sitt høyere Selv, men også formidleren mellom seg og de høyere hierarkier, kan man ikke stige opp.

Men, er man istand til å kultivere i seg den følelse som er antydnet her, da opplever man sitt Selv, og ut fra dette adgangen til hierarkiene av de høyere ordener

9. Foredrag Haag, 28.mars 1913

Engang kjente jeg en dikter som nu forlengst er død. Den mann ytret en gang overfor meg - det var i annen halvdel av 80 årene i forrige århundre - at han næret stor frykt for menneskehetens fremtid. Og jeg vil betone at uttrykket for hans angst riktignok

muligens var noe paradoksalt, men angsten selv og den retning han ville hentyde til med sitt paradoksale uttrykk var det bitreste alvor for ham. Hans stemning var endogså farvet av en viss pessimisme, fordi han hadde denne angst. Han sa nemlig at det forekom ham som om menneskehetens utvikling i fremtiden ville foregå slik, at mennesket mer og mer ville komme til å utforme sitt hode og alt annet på mennesket ville forkrøbles i forhold til hodet. Det var som sagt det bitreste alvor for ham med denne forestilling og han uttrykte den paradoksalt på følgende måte: han var redd for at det forstandige, intellektuelle vesen hos mennesket en gang ville ta overhand i den grad, at hodet ville bli som en stor kule og at menneskene ville komme til å rulle seg bortover jorden som kuler. Denne manns angst var bittreste alvor for ham. Han tenkte seg nemlig at vi lever i intellektualismens tidsalder i utformningen av de intellektuelle krefter som har sitt uttrykk i hodet, og at disse intelligenskrefter ville tilta mer og mer, sa at mennesket gikk en lite ønskverdig fremtid imøte.

Nu er dette naturligvis en ganske paradoksal uttalelse, og man kunne på en måte si at angsten som hadde inngitt ham hans pessimisme også på et vis var paradoksal. Men som det så ofte går med forstannen, så også i dette tilfelle: menneskets forstann har nemlig tendensen til å utarte, til å trekke slutninger når den har gjort en iakttagelse. Det kan man se nok av både i det ytre eksoteriske liv og likeså på den antroposofiske bevegelses område. Hvis man bare ser seg litt om i det ytre eksoteriske liv, så vil man legge merke til at de erfaringer, de virkelige iakttagelser, som menneskene har gjort i tidens løp, alltid har fremkalt et utall av teorier og hypoteser. Hvor mange hypoteser er ikke i løpet av menneskehetens utvikling så å si sunket i avgrunnen som verdiløse. På det antroposofisk okkulte område kan man gjøre den erfaring at en eller annen som har gjennomgått en okkult skole og altså i en viss betydning har klarsynte krefter, meddeler et eller annet ut fra virkelig klarsynt iakttagelse. Straks kommer da teoretikerne og finner ut alle mulige teorier og skjemaer - saken blir utbygget. Ofte er iakttagelsen liten og skjemaene og teoriene som er bygget opp på den omfatter hele verdner. Det er nettopp det gale at en sådan forstannstendens foreligger. Vi har jo denne tendens enda til en viss grad på anstendig måte i den berømte bok: "Esoterisk Buddhisme" av Sinnet. En del virkelige okkulte kjennsgjerninger ligger til grunn for denne bok. De står i de mitterste deler av boken og hentyder til den mitterste del av jordens utvikling. Men så er det på dette bygget en skjematisme om kredsløp og raser, og dette triller og ruller nu rundt seg selv, stadig mer eller mindre det samme og det samme opp igjen. Det er slutninger og teorier som er laget ut av de få angivelser som virkelig svarer til kjennsgjerningene og som også finnes i denne bok. Slik var det også omtrent min dikter: han hadde en slags ubevisst, instinktiv imaginasjon i bakgrunnen - den sa ham noe som er sant. Man kunne si: et gramm(lodd) er sant og han

laget en tonn (centner) eller endog flere tonn ut av det. Slike ting forekommer ofte i verden. Hva er så det sanne ved saken?

Sannheten er den, at i vår moderne tidsalder - i den inneværende jordcyklus står mennesket i en bestemt evolusjon med hensyn til sitt hode. Hodets formasjon, hele hodets utformning vil i fremtiden undergå forandringer. Når vi retter blikket fremover på en meget fjern jordens fremtid, må vi virkelig forestille oss, at utformningen av menneskets panne, menneskets nese, menneskets kjeve vil ha undergått vesentlige forandringer og at alt annet som mennesket bærer om seg som jordorganisme på en viss måte virkelig er gått tilbake. Men selvfølgelig vil aldri i jordens tid hodet bli som en rullende kule i forhold til det øvrige legeme. I meget, meget ringe grad kan det altså virkelig iakttas. Til gjengjeld har menneskets øvrige organisme vært under forvandling, under en slags utformning i eldre utviklingsperioder av jorden, før mitten av den atlantiske tid. Siden mitten av den atlantiske tid har menneskets organisme - når vi unntar hodet - forandret seg forholdsvis lite - *forholdsvis* lite. Men før den atlantiske tid derimot, gjennomgikk mennesket store forandringer i sin øvrige organisme. Derav vil De kunne dra den slutning - og den er riktig fordi den ikke er annet enn iakttagelse omsatt i ord - at menneskets utseende jo lenger vi går tilbake i den atlantiske, den lemuriske tid, har vært vesentlig anderledes — også for menneskets syn på seg selv. Og i den gamle lemuriske tid så mennesket ganske anderledes ut enn det vi nu kjenner som menneske. Det syn som mennesket ville hatt på seg selv i den siste lemuriske tid, viser seg nu på en viss måte for mennesket, når det litt etter litt nærmer seg det klarsynte inntrykk som fører til det vi alt har karakterisert, - som fører til Paradisimagnasjonen. Jeg har riktignok også sagt Dem - og det er riktig - at denne Paradisimagnasjon svarer til en fullstendig fremstilling av det fysiske menneskelegeme - så å si av Paradiset selv. Mennesket glir likesom fra hverandre, det deler seg opp. Den legemlighet vi har nu, viser seg utbredt på den måte hvorpå det er blitt fremstillet. Men på den tid, det vil si, da den tid virkelig eksisterte som man likesom ser klarsynt tilbake i, når man har Paradislegenden for seg, på den tid foregikk det et sprang fremover - et mektig rykk fremover. Og ved dette rykk - som man også kan iakttå gjennom klarsynt skuen, ble det man kan kalle det menneskelige vesens utbredelse forholdsvis raskt trukket sammen til det som så ble utgangspunktet for menneskets senere utvikling. Allikevel var mennesket umiddelbart etter den tid som svarer til Paradismyten, høyst forskjellig fra det som mennesket er blitt til idag hva skikkelsen angår. Og igrunnen var også alt det som omga mennesket i naturens riker meget ulikt det som idag omgir mennesket i naturen. Jeg har allerede sagt Dem i de foredrag jeg har holdt her, at mennesket kunne komme til å få denne Paradisimagnasjon, hvis han et øyeblikk under søvnen plutselig ble klarsynt og likesom skuet tilbake på sitt fysiske og eteriske legeme og ble ansporet til en slik imaginasjon gjennom sitt

fysiske og eteriske legeme. I almindelighet kan det sies at man må ha gjennomgått meget med hensyn til esoterisk utvikling hvis man vil komme til denne Paradisimagnasjon. Mange overvinnelser må man ha gjennomgått og meget av det som er nødvendig for å forvandle personlige interesser til verdensinteresser og interesser for menneskeheten i almindelighet. Når man da går over fra den dypeste søvn - søvnen har jo sine grader - til en mindre dyp søvn, da viser *det* seg som senere i verdensutviklingen så å si var en realitet: nemlig den tilstand hvori mennesket eksisterte i den gamle lemuriske tid - altså etter at det hadde gjort dette store rykk fremover. Vi kan altså si: det finnes en mulighet for å skue denne jordens urfjerne fortid, derved at man med sitt "selv" og sitt astrallegeme skiller seg fra sitt fysiske og eterlegeme og ser tilbake på disse. Da nu - ja man kunne si - naturens innretning kommer en til hjelp fordi man om natten er utenfor sitt fysiske legeme, så kan man så å si benytte denne naturens innretning. Man kan innrette sin trening slik at man likesom våkner av søvnen, men ikke vender tilbake til sitt fysiske legeme, likesom våknende i en annen bevissthetstilstand ser sitt fysiske legeme. Derav vil De kunne utlede at denne skuen som nettopp er nevnt, byr den eneste mulighet for å lære å kjenne hvordan menneskets skikkelse var formet i urfjern fortid.

Det kommer til å vare lenge enda, men en gang vil den tid komme da man vil vite og vil si følgende: hvor besynderlig menneskene fra det 19. og 20. århundre var: de trodde den gang at de gjennom naturforskning kunne erkjenne menneskets avstamning. De trodde de kunne dra slutninger fra det som omgir dem på det fysiske plan av dyrevesner med hensyn til menneskets avstamning. Men nu viser det seg for den menneskelige erkjennelses virkelige utvikling at man ikke kan komme til noen riktig anskuelse om menneskets opprinnelse på jorden, om dets gamle form, uten gjennom klarsynt iakttagelse. At man aldri på annen måte kan få noen innsikt i hvordan mennesket var f.eks. i den lemuriske tid enn ved klarsynt iakttagelse, ved en skuen tilbake som man lar anspore av sitt eget fysiske og eteriske legemes inntrykk. Men da viser det seg - og dette kommer man til å vite i fremtiden - at mennesket aldri har lignet noen av de dyreformer som lever omkring mennesket i det 19. eller i det 20. århundre. For de former som mennesket hadde i fortiden og som viser seg for den klarsynte bevissthet på den antydende måte, de avviker fra alt som omgir mennesket av dyreformer i det 19. århundre. Og selv de uttrykk vi har brukt - tyren, løven osv., de er jo bare brukt som sammenligning. Fremtidens mennesker vil komme til å si: særlig grotesk er det å se hvordan menneskene i det 19. eller 20. århundre fører sitt stamtre opp til apelignende vesner. For i den lemuriske tid fantes det overhodet ikke aper i den skikkelse hvori de senere fremsto på jorden. De oppsto først av menneskeskikkelser som var kommet i forfall, degenererte - og i en meget senere tid. Det tilbakeskuende blikk finner overhodet ikke denslags dyrevesner

som kan sammenlignes med de nulevende aper, før i mitten av den atlantiske periode av jordutviklingen. Jo lenger man nemlig går tilbake i menneskehetens utvikling, desto mere får man se at vår skikkelse, vår form har holdt seg, er blitt bevart fra fortiden av slik som den viser seg for det klarsynte blikk når vårt "selv" betrakter den under søvntilstanden om natten. Og slik foregår det også at mennesket, når det betrakter seg selv, lærer sitt fysiske legemlige vesen å kjenne som et uendelig meget finere - man kunne si - meget mere eterisk legemlig vesen, men ikke i betydning av vår nuværende eter. Slik viser da mennesket seg for sitt eget blikk. Dets skikkelse ligner mere et livaktig drømmebillede enn den skapning av kjød og blod som mennesket idag forekommer seg selv å være. Vi må således sette oss inn i den forestilling av vårt "selv" og astrallegemet når de er utenfor menneskevesenet, nesten ikke kan se hodet. Det blir ganske skyggeaktig. Det utslettes ikke aldeles, men det blir rent skyggeaktig. Menneskets øvrige organisasjon derimot blir tydelig. Den blir også skyggeaktig, men den blir slik at mennesket - selv om det ikke forekommer seg å være av kjød og blod - dog har et tydelig inntrykk av å ha en meget mektigere organisasjon. De vil finne det paradoksalt, men det er allikevel så: når mennesket klarsynt skuer seg selv under søvnen, ser det i visse øyeblikk slik ut - det vil si, det fysiske legeme og eterlegemet ser for "selvet" og astrallegemet slik ut, - at man absolutt blir minnet om Kentaurens skikkelse. Det er bare så at det som oventil viser seg som Kentaurens menneskelige fortsettelse, som viser menneskeansikt, det er helt skyggeaktig. Men det som ikke stemmer med noen dyreform fra vår tid, men som dog på en måte minner om dyriske former, det vinner makt og man sier til seg selv: for det åndelige blikk er dette endogså sterkere, tettere enn den nuværende skikkelse av kjød og blod. Jeg har allerede engang berørt dette i en foredragscyklus. Men De må naturligvis være på det rene med at alle disse imaginasjoner - unntatt Paradisimagnasjonen - er flyktige og at man kan fremstille dem fra forskjellige sider. Jeg kunne likeså godt gi et litt annet bilde og De ville se at dette bare svarer til et annet utviklingspunkt og da ville vi komme til Sfinxens skikkelse. Menneskets utvikling i rekkefølge fremstiller seg nemlig i forskjellige bilder, i forskjellige aspekter. De mytologiske bilder, de såkalte mytologiske symboler eier meget mere virkelighet, meget mere sannhet enn de fantastiske forstannskombinasjoner som videnskapen av idag lærer.

Om natten blir vi altså til en meget eiendommelig skikkelse. Men nu blir også noe annet klart for oss. Når vi har for vårt klarsynte blikk denne fortsettelse nedover som minner om et dyrevesen, da får vi kjennskap til noe som vi får et ganske bestemt inntrykk av. Og jeg sa allerede igår: disse inntrykk, disse indre opplevelser, de er egentlig det vesentlige. Billedene er viktige, men de indre opplevelser er ennu viktigere. Man får et inntrykk, som gjør at man bakefter vet: det som om dagen driver deg til dine rent personlige interesser, som bare innpoder i

din sjel personlige interesser, det skriver seg fra det, du om natten ser som din dyriske fortsettelse - så å si. Om dagen ser du den ikke, men den er i deg i form av krefter. Det er de krefter som på en måte trekker deg ned og forleder deg til de personlige interesser. Og når man utformer disse inntrykk mer og mer, kommer man til å erkjenne hvem det er, som i vår utvikling egentlig, realt er Lucifer. Jo lenger tilbake vi nemlig retter blikket henimot den tid som svarer til Paradisimagnasjonen, desto skjønnere blir det billede, som egentlig først for den senere tids vedkommende minner om det dyriske. Og når vi går helt tilbake til det paradisiske, da tar tingen seg slik ut at den dyriske fortsettelse likesom er revet løs fra mennesket og er mangfoldiggjort, blitt til flere, i tyren, løven og ørnen. Og da kan vi si, at disse skikkelser som vi benevner slik når det gjelder disse gamle tider, de kan i en viss henseende stå for oss som sinnbilleder på skjønnheten. Disse skikkelser blir stadig skjønnere og skjønnere. Og hvis vi går ennå lenger tilbake til den tid vi talte om igår, da vi fremstillet inntrykket av offeret, da kommer vi til den tid da så å si Lucifers sanne skikkelse viser seg i opphøyet skjønnhet, men bare slik som han ville bevare seg, holde seg i utviklingen fra den gamle Måne over til jorden. Av den fremstilling som jeg har gitt i boken: "Videnskagen om det skjulte" vil De se at astrallegemet ble gitt mennesket på Månen. Det vi bærer i vårt astrallegeme har i det hele tatt spillet en stor rolle på den gamle Måne. Vi har nettopp betegnet det som egoiteten, egoismen. På den gamle Måne måtte denne egoisme innplantes i menneskene. Og da mennesket på den gamle Måne mottok sitt astrallegeme, så er det nettopp i dets astrallegeme at egoismen sitter. Og da Lucifer har bevart sitt månevesen, så har han båret med seg inn i jorden egoismen som den innerste sjelelige egenskap i sin skjønnhet. Derfor er han på den ene side skjønnhetens ånd, på den annen side egoismens ånd. Og det man kan kalle hans urett ville bare bestå i at han har forplantet over til jorden noe som passet for menneskene - om man kan bruke et sådant uttrykk - på månen, dette nemlig å gjennomtrenge seg, å impregnere seg med egoisme. Men derved ble også nettopp den mulighet som ofte er nevnt menneskenes eie, - den mulighet nemlig at mennesket i seg selv, i sitt indre kunne bli et i seg avsluttet fritt vesen. Det ville mennesket aldri blitt hvis ikke Lucifer hadde båret egoiteten fra månen til jorden. Slik lærer man i indre opplevelse å kjenne Lucifer så å si som nattens gjest. Og den forandring som foregår med vårt astrallegeme og vårt selv under vår okkulte utvikling, den er forbundet med dette at vi om natten føler oss i Lucifers selskap.

Hvis De lar denne forestilling bli hengende igjen på overflaten, så vil De kanskje til å begynne med finne det temmelig fatalt at mennesket når det blir klarsynt under søvnen oppdager at det om natten kommer i Lucifers selskap. Men når De tenker nøyere etter vil det snart gå opp for Dem, at det er klokere å lære å erkjenne Lucifer, det er bedre at man vet man er i hans selskap, enn om man tror at han ikke er tilstede, men at man bare har

ham og hans krefter usynlig virkende i seg. Det har man jo også om dagen. Det gale består ikke i at Lucifer er ved vår side for efterhånden lærer vi ham å kjenne som den ånd der bringer friheten. Det gale består i at man ikke kjenner ham. Men på en måte skulle ikke menneskene se ham mere efter at de så å si var blitt ham vår ved forførelsen i den lemuriske tid. For da ville det bare ha kommet små partielle forførelser til denne urforførelse i den lemuriske tid. Derfor måtte det guddommelig-åndelige vesen som ville menneskets fremskritt, trekke et slør for nattens skuen. Dermed gikk mennesket riktignok også glipp av alt det annet som det ville ha fått se om natten. Og den verden hvori mennesket er fra innsovning til oppvåkning bedekker søvnen for det med et mørke. I det øyeblikk det slør ville bli dradd tilside som bedekker natten med mørke, ville vi finne at Lucifer er ved vår side. Hvis mennesket var sterkt nok, ville det ikke skade. Men da det til å begynne med ikke kunne være sterkt nok ifølge jordutviklingens plan og mening, så måtte dette slør trekkes over nattesøvnens tid. Og efter urforførelsen som i sine følger efterlot muligheten for den menneskelige frihet, skulle ikke de andre forførelser bli istann til å nå mennesket gjennom en umiddelbar skuen av Lucifer fra innsovningen til oppvåkningen. Nu finnes det et motstykke. Man kan nemlig ikke skue Lucifer om natten, hvis man ikke om dagen kan skue hans felle Ahriman. Og således blir det som bevirker betraktningen av tingene om dagen, i våken tilstand anderledes for den som er kommet så langt i utviklingen av astrallegemet og selvet, enn det blir for det naive menneske. Mennesket lærer å erkjenne at det står anderledes overfor ting enn det sto før utviklingen av astrallegemet og selvet. Til å begynne med lærer mennesket å betrakte visse inntrykk som virkninger av Ahriman, inntrykk som det ellers opptar i abstrakt mening. Således lærer det å erkjenne at begjær - ikke det som kommer innenfra, det er luciferisk - men det som kommer utenfra, det som utenfra vekker begjær i mennesket, altså det som tiltrekker oss i ting og vesner rundt om oss, slik at vi følger denne tiltrekning av personlig interesse - altså alt som lokker oss til nydelse: det lærer man å erkjenne som ahrimansk innflytelse. Og derefter lærer man å erkjenne ahrimansk innflytelse i alt det som utenfra inngir oss frykt - som vekker frykt i oss utenfra. Det er to poler, kan jeg si: nydelse og frykt. Rundt om oss er den såkalte materielle og den såkalte åndelige verden. Både den materielle og den åndelige verden viser seg for dagsbevisstheten i Maja, - i illusjon. Sansenes ytre verden fremstiller seg i Majaen - illusjonen, for menneskene ser ikke at overalt hvor de blir oppflammet til nydelse av ytre ting og vesner, der er det Ahriman som kikker frem og fremkaller nydelsen i sjelen. Men det som f.eks. materialistene benekter, som er virkelig åndelighet overalt i materien, det bevirker frykt. Og når materialistene merker at frykten kommer inn på dem fra sjelens undergrunn, ut fra det astrale, da bedøver de seg, da utpønsker de materialistiske teorier. Og det inneholder dyp sannhet, hva dikteren sier: Folket merker aldri djevelen - Ahriman nemlig -

ikke om han alt hadde tatt dem i nakken. I hvilken hensikt avholdes f.eks. materialistforsamlinger? For å besverge djevelen. Det er bokstavelig sant, men folk vet det bare ikke. Overalt i verden hvor det idag avholles materialistforsamlinger og hvor det i smukke teorier hevdes at bare materien eksisterer, der har Ahriman alt tatt folket i nakken. Og det finnes ingen gunstigere anledning i våre dager til å studere djevelen, enn når man går i materialistiske eller monistiske forsamlinger. Slik ledsaker Ahriman en for hvert skritt, når man har gjennomgått en viss utvikling av sitt astrallegeme og selv. Når man begynner å se ham, kan man beskytte seg mot ham. Da ser man at han kikker frem bak forlokkelsen til nytelser og bak angstinntrykkene.

Det var atter på grunn av menneskenes umodenhet at også denne Ahriman måtte skjules det vil si - det ble kastet et slør over hans vesen. Det ble gjort noe anderledes enn med Lucifer. Det ble gjort slik at utenverdenen ble dukket ned i Maja for menneskene. Det ble dem foregjøglet at derute i verden var materie istedenfor Ahriman som overalt stikker frem. Overalt hvor menneskene drømmer inn materien, der er i virkeligheten Ahriman. Og den største forførelse er den materialistiske fysikkteori, de materielle atomer. For de er i virkeligheten ikke noe annet enn Ahrimans krefter.

Nu er menneskeheten som helhet i en utvikling, i en evolusjon. Og denne evolusjon går slik for seg at mennesket faktisk hen imot fremtiden mer og mer utvikler intellektualismens krefter. Derved kommer dets hode utvendig til å anta en annen plastisk form. I en viss henseende er begynnelsen til denne utvikling mot intellektualisme gitt, sånn omtrent fra det 16. århundre av, i de nyere videnskapers morgenrøde. Men denne intellektuelle utvikling vil, når den stadig mere utdyper seg, komme til å øve en stor innflytelse på menneskets "selv" og astrallegeme. Det opprandt en tid da man ennå hadde det gamle klarsyns tradisjoner. De fallt nettopp sammen med de nyere videnskapers morgenrøde. Det var akkurat i det 16. århundre. Da visste man at det ville komme en fremtid hvor menneskene mer og mer ville bli istann til virkelig å skue Ahriman som følge av den høyere utvikling av deres selv og deres astrallegeme. Så kom en formørkelse fordi den intellektuelle utvikling nettopp i den første tid av all makt verget seg imot det å bli vår, - å iaktta det åndelige. Men i Mefistoskikkelsen ved Faust's side - som ikke er noe annet enn Ahriman - har det 16. århundre kunnet peke på at Ahriman igrunnen på bevisst måte blir farligere og farligere for fremtidens menneskehetsutvikling. At Mefisto så å si stadig mere og mere kommer til å bli en slags forfører for menneskeslekten. I den første tid viste det seg bare derigjennom at menneskene ennå hadde en erindring om de gamle åndelige skikkelser. Nu er det glemt av menneskeheten i almindelighet, men i fremtiden vil nok den erkjennelse påtvinge seg mennesket at det ledsages av Mefisto - Ahriman gjennom hele livets våkne

tilstann. Dertil svarer naturligvis motbilledet, nemlig at mennesket går en fremtid imøte, da det ved hver oppvåkning vil ha det inntrykk - først som en flyktende drøm, men siden tydeligere og tydeligere: din følgesvenn om natten var Lucifer. De ser derav at mennesket gjennom den antroposofisk-okkulte utvikling av sitt selv og sitt astrallegeme kan forutane noe av det som i fremtiden vil inntreffe for menneskeheten - kan ane noe om samhörigheten, om forbundet mellom Ahriman og Lucifer. Ved en bestemt lovmessighet i utviklingen trådte først Lucifer i forbindelse med mennesket i den lemuriske tid, og senere kom, som følge av den luciferiske innflytelse, den ahrimanske innflytelse. I fremtiden blir det omvent. Fra først av vil den ahrimanske innflytelse være sterk og derefter vil den luciferiske innflytelse slutte seg til den. Den ahrimanske innflytelse vil fortrinnsvis virke i den våkne tilstann, den luciferiske fortrinnsvis i søvntilstanden eller i alle tilstander som vistnok ligner søvntilstanden, men som er bevisst, i alle den menneskelige sjels klarsynte tilstander som vil utvikle seg mer og mer.

Fordi Ahriman skal tre inn i menneskets ytre sanselige liv i dets våkne tilstand, trengte mennesket først en beskyttelse mot Ahriman for denne våkne tilstand. Slike impulser til beskyttelse blir gitt mange, mange århundrer før den tilsvarende fare inntreffer i menneskehetens utvikling. Mens den fulle bevissthet om Ahriman - Mefisto ennå ikke finnes hos menneskeheten i almindelighet, så er impulsen til beskyttelse inntrådt allerede i begynnelsen av vår tidsutvikling dermed at Kristus kom fysisk tilsyne i jordutviklingen. Derved at Kristus en gang i jordutviklingen fremsto i fysisk legeme, ble det båret omsorg for at mennesket, ved å oppta Kristus-impulsen, kunne være veibet mot den nødvendige innflytelse som skal komme fra Ahriman-Mefisto. Senere vil mennesket være veibet mot den luciferiske innflytelse, det er en innflytelse som vil inntreffe for en annen bevissthet: mot denne innflytelse vil mennesket bli veibet derved at Kristus kommer tilsyne i eterlegemet, og det er allerede mange ganger omtalt at denne tilsynekomst nærmer seg. Likesom Kristus en gang er fremstått i fysisk legeme og impulsen fra dette har bredt seg videre, slik vil Kristus komme til å kunne fornemmes, å bli merkbar i eterisk skikkelse allerede fra dette 20. århundre av, først av et lite antall, siden av et stadig større antall mennesker. Og slik ser vi at menneskenes videre utvikling bevirkes ved en slags likevekt, en slags impulsenes hollen-hverandre-stangen.

Det som fremstilles i fortellingen om fristelsen i evangeliene hvor Kristus står overfor Lucifer og Ahriman - i det ene evangelium på en måte, i det andre på en annen - jeg har engang talt om det - det er et vidnesbyrd om at mennesket gjennom Kristusimpulsen, gjennom impulsen fra Golgamysteriet, kan finne den riktige fremtidsutvikling. Det hører med til en virkelig utvikling av "selvet" og astrallegemet at mennesket i dette forvandlede "selv" og astrallegeme kan motta inntrykkene av

hvordan det forholder seg med Ahriman, med Lucifer og med Kristus i menneskehetens evolusjon. Og en riktig utvikling av "selvet" og astrallegemet fører til en sådan erkjennelse av de tre impulser, som betinger menneskehetens evolusjon.

Men en riktig utvikling innbefatter dette at astrallegemets egoitet ledes til almenmenneskelige interesser og verdensinteresser. Og det virker som gift hvis mennesket bærer sine personlige interesser og personlige aspirasjoner med seg opp i de regioner av sin klarsynte iakttagelse hvor det bare skulle være impregnert med almenmenneskelige interesser og verdensinteresser under den klarsynte skuen. Da kommer ikke sannheten frem for den klarsynte iakttagelse, men det kommer frem imaginasjoner som er usanne, uriktige, - som bare er gjenspeilinger av de personlige interesser og aspirasjoner. Da kan det undertiden forekomme at en klarsynt som ennå er ganske oppfylt av personlige interesser og aspirasjoner gjør noe lignende som det jeg nu vil fortelle:

Jeg fikk et brev hvori en skrev til meg at han måtte meddele meg noe som jeg burde vite. Kristus skulle være født igjen i et fysisk legeme, hans adresse var London W. der og der. Maria var født igjen i et fysisk legeme. Hennes adresse var hos vedkommendes niese, den og den gate. Paulus var født igjen. Det var denne manns svoger, hvis adresse også ble angitt. På den måten var da hele selskapet som skildres i evangeliene født igjen blandt denne manns slektninger og i dette brevet var hver enkelts adresse oppgitt. Dette brevet kunne jeg vise hvemsomhelst. Så grotesk det tar seg ut, er det et dokument om å føre personlige interesser opp i de høye sfærer hvor verdensinteresser og interesser for menneskeheten skulle råde.

Men nu må man være klar over dette at hvis noen tar feil med hensyn til sine abstrakte forstanserkjennelser så setter han med denne feiltagelse frem noe som igrunnen er lett å kontrollere. Det lar seg forholdsvis lett skaffe ut av verden, til tross for at menneskets erkjennelse er av den - man kan si - fryktelige opprinnelse som det ble hentydet til igår. Fordi menneskets erkjennelse, slik som den nu engang lever seg ut i vårt våkne dagsliv, inneholder så fortynnede impulser at enhver kan utvikle full frihet overfor disse fortynnede impulser, behøver ingen å la seg blenne av det som menneskets intellekt utpønsker av tåpeligheter. Og de som lar seg blenne av hva menneskets intellekt finner på av tåpeligheter, de vil kunne helbredes i løpet av forholdsvis kort tid. Men la oss anta at det på den omtalte måte fremkommer uriktige imaginasjoner i den klarsynte skuen, da virker disse uriktige imaginasjoner på et vis sjelelig smitsomt. De smitter på den måte at de utslukker nettopp den sunne menneskeforstand og intellektualiteten. De skader altså i langt høyere grad enn de blott og bart intellektuelle tåpeligheter. Man gjør derfor rett i å prøve å gjennomtrenge alt som vinnes på okkultismens område med den sunne menneskeforstans former.

Hvis man uten videre gir imaginasjonene videre og ikke forsøker å begrunne dem på den måte som vi forsøker å gjøre det i denne foredragscyklus, så fører man bak lyset nettopp *det* i den annen, som skulle virke i ham til å tilbakevise den slags imaginasjoner. Og det er bare slike imaginasjoner som består med urette, som man kommer til å gi videre som rett og slett imaginasjoner. Og mens den som utbrer intellektuelle tåpeligheter utfordrer kritikken - lett utfordrer kritikken - så kunne det nok hende at en som utsprer uriktige imaginasjoner, nettopp med disse berøver de andre, som tror på ham, muligheten for kritikk, det vil si, gjør dem blinne for den nødvendige reaksjon imot denslags imaginasjoner. Vi kan se av det hvor det egentlig er nødvendig at mennesket i det øyeblikk dets erkjennelse går ut over det som er det tiltenkt i utviklingens naturlige løp, altså i det øyeblikk mennesket hever seg opp til klarsynt erkjennelse hvor det da er ubetinget nødvendig at dets utvikling går i retning av verdensinteresser og almenmenneskelige interesser. Det er noe som til alle tider anerkjennes i den sanne okkultisme. Og den motsatte påstand - nemlig at man kunne komme inn i den åndelige verden på en sunn måte, at det altså kunne finnes en sunn utvikling av selvet og astrallegemet uavhengig av de menneskelige interessers utvidelse til uselviske interesser for verden og menneskeheten, - altså den motsatte påstand av det som her er hevdet - den kunne bare utspringe av et sinnelag som gjennomsyret okkultismen med frivolit, (letsindighet).

Dette må vi holde oss for øye som viktig, når vi taler om de forandringer som foregår med det astrale menneske og "selvet" ved den høyere åndelige utvikling

10. Foredrag.
Haag, 29. mars 1913

Vi har sett at der finner forandringer sted i det menneskelige vesen under en antroposofisk eller esoterisk, okkult utvikling, som drives alvorlig og De har kunnet se at der i vår fremstilling er lagt hovedvekten på de forandringer, som så å si blir opplevet i det indre. Man må meget nøye holde disse forandringer i det indre, ut fra de beskrivelser som det klarsynte blikk kan gi av det, som det oppfatter utenfra, - det er naturligvis noe annet. I den egentlige esoteriske utvikling er det jo først og fremst viktig, at man vet, hva som foregår i menneskets indre og hva som venter en, når man gjennomgår en okkult utvikling. Interessant, om enn kanskje ikke så viktig er de forandringer, som blir synlige for det ytre klarsynte blikk. Og vi kunne da, som en kort karakteristikk si: Det, som iakttas i det indre, som om de enkelte dele av det fysiske legeme så å si blir bevegelige og uavhengige, det viser seg for det klarsynte blikk, som altså ikke innenfra opplever forandringene i det fysiske legeme, men som betrakter det utenfra, - det viser seg derved at det fysiske legeme hos et menneske, som er i okkult utvikling, på en måte deles, spaltes, -

og derved at det spalter seg føler det klarsynte blikk - at det går fra hinannen. Hos en personlighet, som alltid trenger dypere og dypere inn i sin okkulte utvikling, ser man, når man møter ham på et bestemt tidspunkt at det, som det klarsynte blikk ser som det fysiske legeme har en bestemt størrelse, - møter man ham igjen etter års forløp, så er det fysiske legeme blitt større, vokset. Der gis altså en sådan vekst av det fysiske legeme ut over den almindelige fysiske størrelse, dette betinges alene av at det fysiske legeme blir mere skyggeaktig. Man ser av dette: Når den det gjelder utvikler seg får han et legeme, som alltid blir større og større, men det er så å si sammensatt av enkelte dele og disse enkelte deler viser seg for en, som det man i det okkulte sprog kaller imaginasjoner. Alltid mer og mer viser det fysiske legeme seg hos et menneske som er iferd med å utvikle seg okkult som en sum av imaginasjoner, - at på en måte i det indre levende, bevegelige billeder - og disse billeder er og blir alltid mer og mer fengslende, - for disse billeder er ikke tilfeldige. De er i begynnelsen, når den det gjelder står i begynnelsen av sin okkulte utvikling, ennu ikke særlig betydningsfulle. Allermest er de betydningsfulle, når det klarsynte blikk betrakter et ennu ikke okkult utviklet menneskelegeme, da ser man en del billeder, imaginasjoner. Den fysiske materie forsvinner for det klarsynte blikk, istedet trer imaginasjonene frem, - men de er skjøvet sånn inn i hinannen at de ikke viser det tiltalende, i det indre lysende billede av et menneske, som befinner seg i en okkult utvikling, men viser seg som en i seg formørket materie. - Men det viser seg hos det ennu ikke utviklete menneske også som deler og hver del står i forhold til noe i makrokosmos. I hovedsaken kan man adskille tolv deler. Hver sånn del er egentlig et billede, et billede av en del av den store verden. Ser man alle deler samtidig, har man følelsen av at en eller annen maler har skapt miniatyrbilleder, tolv stykker, og har av dette skapt menneskelegemet. Når nu mennesket er iferd med å utvikles okkult, så blir disse billeder alltid større og større, men også stadig mere tiltalende, lysende innenfra. Det skyldes at hos et menneske, som ikke er okkult utviklet blir makrokosmos bare avbildet i sin ytre skikkelse, men hos et menneske, som gjennomgår en okkult utvikling viser der seg mer og mer i billedene også det åndelige innhold av makrokosmos. Så viser den okkulte utvikling seg sånn for oss at det menneske, som står i en okkult utvikling fra å være et helt og holdent fysisk mikrokosmos alltid mer og mer blir et åndelig mikrokosmos. Det vil si at der alltid mer og mer viser seg billeder ikke bare av planeter og sol, men også av åndelige vesener fra de høyere hierarkier. Det er forskjellen på et menneske, som gjennomgår en okkult utvikling og på et menneske, som ikke gjennomgår en okkult utvikling. Og alltid høyere hierarkier viser seg, jo mer et menneske trenger frem i sin okkulte utvikling. Man lærer alltså så å si å kjenne verdens sammenheng, når man klarsynt ser på det fysiske menneskelegeme.

Det eteriske menneske, viser hos en person, som ikke er i okkult

utvikling verdens tilblivelse, det som følger hinannen i tiden. Det viser hvordan planeter og sol eller også menneskelige kulturer på jorden eller enkelte mennesker gjennom sine inkarnasjoner forandres, hvorledes de viser seg i de på hinannen følgende utviklinger. — Eterlegemet er altså egentlig en forteller. Det forteller verdens utviklingsgang. Mens menneskets fysiske legeme er som en sum av malerier, malt av en fremmed maler, viser eterlegemet seg som en art forteller, som forteller verdenshistorien selv i dens egne indre hendelser. Og jo mer et menneske er opptatt med okkult utvikling, jo lenger rekker fortellingene. Et menneske, som er nådd forholdsvis kort i okkult utvikling, viser kanskje for det klarsynte blick et par generasjoner, de som er like før ham i den fysiske arvrekke — for denne utveksling viser seg også i det menneskelige eterlegeme. Men jo lenger et menneskes okkulte utvikling rekker, jo mer er det mulig å se menneskehetens kulturer i eterlegemet, de enkelte inkarnasjoner av denne eller hin individualitet, ja mulig å stige opp til den kosmiske tilblivelse og til den del, som ånder av de høyere hierarkier har i denne kosmiske utvikling.

Menneskets astrallegeme sees jo for den almindelige betraktning så å si bare i sitt indre skyggeaktige billede, gjennom tanke— vilje og følelses opplevelser, det blir alltid mer og mer uttrykk for det, som mennesket er verd i kosmos. Jeg ber Dem ta dette, som noe meget betydningsfullt: Astrallegemet hos et menneske, som er i okkult utvikling blir stadig mer og mer uttrykk for menneskets verd i kosmos. Vi har jo skildret hvorledes vi kom til det at astrallegemet i sin uopprinnelse er en stor egoist, — hvorledes en okkult utvikling må overvinne dette, gjennom at personlige interesser heves opp til verdensinteresser. Iakttar man astrallegemet hos en person, som er i okkult utvikling, da vil man i dette astrallegemet se, — alt eftersom det gir seg tilkjenne i skarpe falske toner eller i harmoniske rene toner, vil man se om den angjeldende personlighet har ledet sin okkulte utvikling slik at han har vedblitt å være forbunnet med sine personlige interesser, som det ble talt om, eller om han virkelig har gjort verdensinteresser til sine. Det, som kan vise seg i astrallegemet hos en personlighet, som står i en høyere utvikling, når denne utvikling er ført ut fra en riktig okkult moral, er at vi i det kan se hvor vidunderlig mennesket blir ved at det løfter sine interessers horisont utover det personlige og inn i det alment menneskelige og utvider det til å omfatte de store verdensinteresser. Astrallegemet blir alltid mer strålende, alltid mer sollignende, når mennesket alltid mer og mer lærer å gjøre de felles menneske og verdensideer til sine.

Menneskets *Jeg* viser — jo lenger mennesket når fremover i sin okkulte utvikling, en stadig økende tendens til å splittes fra hinannen — til å dele seg. Det sender likesom ut sin bevissthets innhold. Dette bevissthetsinnhold gjør på en måte tjeneste som bud. Ja, hvis mennesket vil lære å kjenne et vesen av englenes

hierarki, så er det ikke nok at han bruker de almindelige erkjennelseskrefter. Hvis han virkelig vil lære det å kjenne, da må han kunne flytte en del av sin Jegbevissthet inn i det vesen av englenes hierarki, som det gjelder. Ethvert vesen, som vi vil lære å kjenne, kan vi bare lære å kjenne, hvis vi flytter vår jegbevissthet inn i dette vesen. Jeget har en trang i seg til å flytte over i et annet vesen og til å la det, som først har levet i oss, leve videre i dette. Denne tendens viser seg på det menneskelige vesens lavere mennesketrinn, på det almindelige menneskes tilværelsestrinn, i en viss trang til å fjerne sin bevissthet fra seg selv, — det viser seg i trangen til søvn. Og det som sjelelig sett driver mennesket til å sove, det er helt og holdent den samme impuls, som ved en høyere utvikling av bevisstheten leder over i, — ikke den ubevisste søvnens verden, men over i englenes eller formens ånders eller høyere hierarkiers bevissthet. Man kan altså uttale den paradoksale setning: Hva betyr det å lære å kjenne en elohim, en av formens ånder? Det betyr å ha utviklet seg så langt at man er istand til å sove over i en elohims bevissthet og våkne opp i en elohim med den bevissthet, som er denne formens ånds egen bevissthet. Denne ånd, som tilhører de høyere hierarkier. Det å lære å kjenne et høyere vesen vil si: å gi opp sin egen bevissthet slik, som man gir den opp i søvnen - men de høyere krefter, som er våknet i en gjør at man kan oppgi den slik, at denne bevissthet våkner opp og lyser en imøte som dette høyere vesens bevissthet. Således blir astrallegemet under en riktig okkult utvikling en sol, som stråler sine verdensinteresser ut, men jeget blir, når det utvikler seg, som planetene, som kretser rundt astrallegemets sol og som ved sin kretsen møter andre vesener og idet de møter andre vesener bringer de bud til menneskets erkjennelse om disse andre vesener. - Således viser virkelig astrallegemet og jeget hos et menneske, som er i okkult utvikling billedet av en sol - det er astrallegemet - omgitt av sine planeter - det er et antall av mangfoldiggjorte jeger, som sendes inn i andre vesener, således at mennesket gjennom det, som hans mangfoldiggjorte jeg stråler tilbake til ham av disse andre vesener, lærer å kjenne disse andre veseners egenart. —

Og den følelse, som man har når man lærer å kjenne de høyere hierarkier i deres indre vesen, - (ved hjelp av det fysiske legeme og eterlegemet lærer man å kjenne dem i deres ytre vesen, - deres indre vesen lærer man å kjenne ved hjelp av astrallegemet og jeget, man kommer ved hjelp av astrallegemet og jeget så å si i samkvem med disse vesener fra de høyere hierarkier,-) denne følelse er som om man helst ville gjøre sitt astrallegeme til en sol og skille ut fra seg selv ett jeg, som har en tilbøyelighet til å dukke ned i englenes hierarki, et annet jeg, som har en tilbøyelighet til å dukke ned i erkeenglenes hierarki og ennu et annet jeg, som har en tilbøyelighet til å dukke ned i formens ånders hierarki. Et fjerde jeg har en tilbøyelighet til å dukke ned i bevegelsens ånders hierarki, et femte jeg dukker under i visdommens og viljens ånders hierarki, et sjette jeg i cherubims

hierarki og et syvende i serafims hierarki. Det er mulig at mennesket, når det utvikler sitt vesens fire dele og hever denne utvikling opp på et høyere trinn, i virkeligheten kommer til en sånn opplevelse, som vi nettopp har karakterisert. - Dette er mulig, men ved siden av at mennesket når frem til en slik utvikling av sine jeger, som jeg nettopp har antydnet, kan det nå frem til en på en måte ennu høyere utvikling av sine jeger. —

Når nemlig jeget utskiller syv jeger, gjennomgår det selv som det ottende jeg, som er blitt tilbake, en høyere utvikling. Altså vil De være så snill å se på saken slik: Vi har menneskets opprinnelige jeg, som er gitt mennesket før det gjennomgår en okkult utvikling. Så gjennomgår det en slik og derved sender mennesket syv jeger ut fra seg selv. Ved det, at det som opprinnelig er gitt ham, har kunnet sende ut syv jeger, har han måttet anvende en indre kraft. Ved at dette jeg har gjennomgått dette, er det steget ett trinn høyere opp. Nu ber jeg Dem om å være oppmerksom på, at det som jeg har skildret her, så å si i sin ekstremitet, — det fullbyrder seg litt etter litt.

Det menneske, som gjennomgår en okkult utvikling er ikke med engang en fullkommen sol i sitt astrallegeme omgitt av jegets planeter. Man oppnår først en ufullkommen soltilstand, en ufullkommen utvikling av sine planetariske jeger, — det foregår alt litt etter litt, men derved foregår også utviklingen av det almindelige jeg til et høyere jeg langsomt og litt etter litt. Når denne utvikling er nådd frem til et bestemt punkt, når altså jeget er nådd høyere og høyere opp, da byr litt etter litt den mulighet seg å kunne se tilbake på sine tidligere inkarnasjoner. Jeg viser dere altså her et punkt, hvorfra det er mulig å se tilbake på sine tidligere inkarnasjoner. Det er utviklingen av jeget utover seg selv, slik at det med de krefter, som gjør det mulig for det å nå utover seg selv også får muligheten til å se igjennom de høyere hierarkier. Man kunne altså si, at mennesket for det klarsynte blick gjennom en okkult utvikling med hensyn på sitt jeg og astrallegeme blir lik stjerner, lik stjernesystemer.

Dermed har jeg mer eller mindre skildret for dere, hva som viser seg for det ytre klarsyn, når det ser på en annen person, som er blitt klarsynt, mens jeg i de foregående foredrag mer har skildret hendelsene som indre hendelser. Ennu noe viktig må sies, som på en måte vil komme til å utføre videre en antydning, som allerede er gjort. Mennesket når, som De ser, når det altså utvikler sitt jeg og sitt astrallegeme frem til å se en verden som før var tom, oppfylt med vesener fra de høyere verdener, de høyere hierarkier — engler, erkeengler, archai osv. — Nu kunne De komme til å spørre, forandrer også naturens riker seg for menneskene? Og virkelig — naturens riker forandrer seg ganske betraktelig. Ser De, jeg har allerede før Sagt Dem, at for den klarsynte viser det fysiske legeme seg som en samling av malerier, som altså blir mer og mer lysende jo mer personligheten går frem. Hvorledes er dette hos dyrene? Ja, ser man på dyrene så forandrer også deres fysiske legemer seg for

det klarsynte blick i imaginasjonen og man vet da, at dyrene ikke er det som de syntes å være ut fra maya, men de er imaginasjoner, det vil si, de er imaginasjoner tenkt ut fra en bevissthet. Hvem tenker altså dyrene i imaginasjoner? Hos hvem er de imaginasjoner? I sine ytre former er dyrene og plantene, men plantene mindre enn dyrene og minst mineralene Ahrimans imaginasjoner. –

Våre fysikere søker i de ytre naturriker naturens lover, - den okkult erkjennende kommer mer og mer dit, at de ytre naturriker, forsåvidt som de viser sitt materielle vesen er Ahrimans imaginasjon. Vi vet jo at gruppesjelene ligger til grunn for dyrene. Gruppesjelene er ikke Ahrimans imaginasjoner, men de enkelte dyr er i sin ytre skikkelse Ahrimans imaginasjoner. Når vi altså har løvens verden, så tilhører gruppesjelen så å si de gode åndelige makter og Ahrimans kamp mot de gode åndelige vesener består nettopp i at han putter deres gruppesjeler inn i de enkelte individuelle dyreskikkelser og preger disse med sine imaginasjoner. Den enkelte løve, slik som den løper omkring i verden derute er av Ahriman påtvunget gruppesjelen. Således forvandler den verden, som omgir oss seg litt etter litt til noe ganske annet enn hva den synes ut fra maya. –

Nu vil jeg gi dere en sort skjematisk tegning, så at dere dog har noe, som dere kan føye de tanker, som har åpnet seg for oss under denne cyklus likesom trinnvis oppover en stige. Først tegner jeg nu til venstre det som vi kan kalle det almindelige menneskes inndeling i fysisk legeme, eterlegeme, astrallegeme, fornemmelsessjel, forstands eller følelsessjel, bevissthetssjel, åndsselv, livsånd og åndsmenneske. Slik kjenner vi menneskets inndeling. Jeg vil altså bare betegne det med streker. Det indre er fornemmelsessjelen, forstands eller følelsessjelen, så kommer bevissthetssjelen og derefter åndsselvet - de andre deler tenker vi oss, vi har ikke bruk for dem idag. Menneskets konstruksjon viser seg i det ytre slik, at det legemlige er tilstede i de tre nederste deler, det som opplever det sjelelige i de tre mittre deler og åndsselvet så å si nesten ikke er tilstede uten som et fremtidsperspektiv i mennesket. Når mennesket gjennomgår en okkult utvikling, så gjelder det først og fremst at noe i selve sjelen undertrykkes. Det er jo den første fordring for virkelig å kunne komme fremover okkult, at man sjalter ut de ytre sanseintrykk, derved at mennesket sjalter ut de ytre sanseintrykk forandrer nemlig den del av sjelen seg, som først og fremst utvikles ved de ytre sanseintrykk, bevissthetssjelen. Oppfatt dette riktig: Bevissthetssjelen har for øyeblikket sin hovedutformning fordi de ytre sanseintrykk først og fremst har betydning her. De må ikke forveksle den kjennsgjerning, at bevissthetssjelen utvikles mest ved inntrykk fra sansene med den kjennsgjerning, at disse sanseintrykk formidles ved hjelp av fornemmelsessjelen. Når det gjelder en okkult utvikling, så må man ta hensyn til hvilke innflytelser mest styrker

bevissthetssjelen. (Jeg vil altså til høyre tegne det, som i en okkult utvikling svarer til de enkelte deler av sjelen), - bevissthetssjelen hos et menneske, som utvikler seg okkult må først og fremst tre tilside. - Med dette menes altså det, som i det daglige liv frem for alt får mennesket til å betone sitt jeg, det som på alle områder får ham til fremfor alt å betone sitt *jeg*. - I vår tid understrekes jo dette jeg enndog på tenkningens område. Det er ikke noe man oftere hører enn: Dette er mitt standpunkt, - jeg tenker det eller det. Som om det hadde noen betydning, hva dette eller hint menneske tenker, som om det ikke meget mer kommer an på hva sannheten er. Sannt er det, at summen av trekantens tre vinkler er lik 180 grader, likegyldig er, hvilket standpunkt mennesket inntar til dette. Sannt er at hierarkiene deler seg i tre ganger tre høyere trinn regnet fra mennesket av, likegyldig er det hvilket standpunkt mennesket inntar til dette.- Altså det, som fremhever jeget trer tilbake, istedet fyller bevissthetssjelen seg, som tidligere fortrinnsvis tjente jegets utvikling, med det, som vi kaller imaginasjoner. Vi kan godt se hos det menneske, som utvikler seg okkult forandrer bevissthetssjelen seg til imaginasjonssjel.

Vi vet fra de foregående dagers forestillinger, at selv tenkningen som fortrinnsvis utvikles i forstands- eller følelsessjelen, må forandre seg. Vi har hørt hvorledes den alltid mer og mer må gi avkall på å utvikle egne tanker, hvorledes den alltid mer og mer må undertrykke sin egen tenkning. Hvis det lykkes for mennesket å undertrykke det, som mennesket i dette almindelige liv har kunnet gjøre forstands- og følelsessjelen til, da går inspirasjonen inn - istedetfor det, der som almindelig tenkning, som forstands og også som almindelig følelsesliv lever i mennesket på det fysiske plan,- da forvandler forstands- og følelsessjelen seg i inspirasjon, i den inspirerte sjel. Kulturrens inspirerte verker er blitt inspirert inn i den forvandlede forstandssjel.

Fornemmelsessjelen sjaltes litt efter litt ut derved at man overhodet overvinner astrallegemet, gjør verdensinteresser til sine, og derved kommer ut over det blott og bart følelsesmessige, derved forvandler fornemmelsessjelen, alle indre impulser, indre lidenskaper og affekter til intuisjon. Istedenfor fornemmelsessjelen trer intuisjonssjelen. Således at vi her til høyre kunne tegne opp det okkult utviklede menneske om hvilket vi kan si, det består av astrallegeme, eterlegeme og fysisk legeme, - men i det indre av intuisjonssjel, inspirasjonssjel, imaginasjonssjel, som så går over i åndsselv. Og nu kan De ut fra skjemaet, som gjengir kjennsgjeringene *riktig*, så å si beholde, hva der er sagt i foredragene, om hvorledes mennesket ved graden av sin utvikling, graden av sin moralske utvikling øver innflytelse på sin okkulte utvikling. Et menneske, som helt og holdent er oppfylt av sine personlige affekter, personlige lidenskaper, som handler ut fra inntrykket av det, man kan kalle sine menneskelige instinkter. Hva er egentlig

det? –

Et sådant menneske lever ennå helt i sin fornemmelsessjel, - det modererer ikke sine instinkter ut fra sine forstandsbegreper, - for ikke å tale om ut fra en utviklet bevissthet, det er så å si, - hvis jeg nu tegner inn den moralske utvikling i midten som denne strek - (liten pil) - bare utviklet hit til fornemmelsessjelen, det vil si, at det helt og holdent er behersket av sine personlige begjær, drifter, osv. La oss anta at et sånt menneske blir skrudd oppover ved en okkult utvikling, følgen ville bli at han forvandlet fornemmelsessjelen og at han hadde visse intuisjoner, men disse intuisjoner ville da vise seg å være hans egne personlige drifter, begjær og instinkter, som er blitt forvandlet. Et menneske, som i sin moralske utvikling var nådd til forstandssjelen, det vil si, til å ha tilegnet seg almindelige begreper, som ihvertfall med sin følelse omfatter almindelige verdensinteresser, han vil i det minste forvandle sin følelse til inspirasjonssjel og han kan nå opp til visse inspirasjoner, om enn hans klarsyn ikke er uklanderlig. Først, når et menneske med sitt jeg, virkelig er nådd til bevissthetssjelen, utvikler han forvandlingen av bevissthetssjelen i imaginasjonssjelen og det annet gir seg så å si av seg selv fordi han jo er gått gjennom de andre stadier. I vår tid må derfor et tidsmessig klarsyn gå i den retning, at det stiller mennesket som oppgave å drive sin moralske utvikling slik, at det først og fremst sjalter ut fra sin personlighet sine drifter og begjær og hever dem opp til de almindelige verdensinteresser, - det må forsøkes at et sånt menneske virkelig griper seg selv som Jeg, men griper seg selv som jeg i *bevissthetssjelen*. Da kan uten fare fornemmelsessjel, følelsessjel, bevissthetssjel forvandles til imaginasjonssjel, inspirasjonssjel, og intuisjonssjel. –

Når vi ser med den almindelige bevissthet på det fysiske plan, så er fornemmelsessjelen den rikeste sjel. Hvilken sum av instinkter og drifter er ikke skjult i en menneskesjel, står den aldri så lavt - hvilke drifter og begjær er ikke en menneskesjel istand til! Denne menneskesjel er allerede fattigere på forstands- og følelsesinnhold, men allerfattigst er bevissthetssjelen, - den er skrumpet inn til bevissthet om jeget: altså på en måte til *ett punkt*. Man kunne si at den figur, som skulle fremstille den menneskelige sjel i sin naturlige tilstand på det fysiske plan, ville se ut som en pyramide med spissen rettet oppover, (se de to trekanten), - nede ved basis summen av drifter og begjær og lidenskaper, - oppe ved spissen bevissthetssjelens punkt, - den omvendte pyramide ville da vise sjelen utviklet ut fra det sanne klarsyn. En pyramide, som har basis oventil, nemlig alle mulige imaginasjoner, som man kan gjøre seg og som der gir uttrykk for alt det, som kan gjenspeile verdensinnhold for oss og nederst som spiss har det, som er menneskets høyere egenbevissthet. Men også på en annen måte er dette skjema illustrerende. Jeg har ofte i den nye utgave av min "Teosofi" hentydet til at vi kunne si: fornemmelsessjelen er likesom det provisorisk

omdannede astrallegeme, således at her kunne stilles sammen nederst fysisk legeme, så eterlegemet, så astrallegemet. Det provisorisk omdannede astrallegeme er på det fysiske plan fornemmelsessjelen, det provisorisk omdannede eterlegeme er forstands- eller følelsessjelen og det provisorisk omdannede fysiske legeme er bevissthetssjelen. Altså bevissthetssjelen har vi først og fremst lokalisert i det fysiske legeme hos det nuværende menneske, - det vil si at den benytter det fysiske verktøy, forstandssjelen er lokalisert i eterlegemet, det vil si, at den benytter de eteriske bevegelser. Fornemmelsessjelen som inneholder begjær og lidenskaper benytter de krefter, som er lokalisert i astrallegemet. Følelsen eller forstandssjelen, der som innhold har de indre fornemmelseskrefter, medlidenhetsfølelse f.eks., benytter det eteriske legeme. Bevissthetssjelen benytter det fysiske legemes hjerne.

Når på denne måte fornemmelsessjelen blir omdannet til intuisjonssjel, så må De overensstemmende dermed også forestille Dem at intuisjonssjelen har sitt verktøy i menneskets astrallegeme. Inspirasjonssjelen er den omdannede forstands- eller følelsessjel, den har sitt verktøy i menneskets eterlegeme, og imaginasjonssjelen, den omdannede bevissthetssjel har i menneskets fysiske legeme sitt verktøy. Og sammenligner De det, som jeg har oppstillet her som skjema, med det som jeg nettopp har sagt, da vil De se at De i dette skjema har et erindringsbillede. Jeg har fremstillet for dere, at det fysiske legeme, når det forvandles i imaginasjoner er et maleri av makrokosmos. De ser på dette skjema, at imaginasjonssjelen utfyller det fysiske legeme. I virkeligheten dukker imaginasjonssjelen inn i det fysiske legeme, gjennomtrenger det, således at den klarsynte bevissthet, jo mer utviklet det menneske er, som den står overfor, ser dets fysiske legeme gjennomtrengt med alltid høyere og høyere imaginasjoner, som blir innpreget det fysiske legemet fra denne persons indre. I det almindelige menneske er der en del imaginasjoner, som preget inn i hans legemes dele av høyere åndelige vesener, hos det høyere utviklete menneske viser der seg ved siden av de imaginasjoner, som opprinnelig finnes i det fysiske legemes deler - de som han ut fra sitt eget indre preger inn i sine legemsdeler, - således at det fysiske legeme som organ alltid blir rikere og rikere, hos et okkult utviklet menneske. –

Jeg ville ikke gi annet i dette skjema enn en slags notis, som sammenfatter det, som jeg har skildret i disse foredrag. Jeg gjør Dem især oppmerksom på det De ut fra dette skjema alltid i hukommelsen kan beholde at fornemmelsessjelen, følelsessjelen- eller forstandssjelen, og bevissthetssjelen snur seg, så bevissthetssjelen ikke blir intuisjonssjel, men imaginasjonssjel og at fornemmelsessjelen ikke blir imaginasjonssjel men intuisjonssjel.

Dermed har vi gitt Dem en skisse av det, som i løpet av disse

foredrag kunne gis om temaet: De menneskelige hyller og det menneskelige jugs forandringer i løpet av en alvorlig drevet antroposofisk utvikling eller en esoterisk okkult utvikling, hva jo i grunnen kan falle helt sammen. De har sett hvordan vi begynte med de små, nesten ikke synbare forandringer i det fysiske legeme, som den person, som er beskjeftiget med en okkult utvikling først merker ganske svakt, de enkelte deler av det fysiske legeme blir alltid mer og mer levende i det indre, mens ellers det hele fysiske legeme hos mennesket forekommer en levende. Så har vi sett hvorledes visse forandringer viser seg som henger sammen med veldige kjennsgjæringer i det indre liv, jegets og astrallegemets forandringer, som gir disse veldige imaginasjoner, som likesom lar oss føle oss hensatt til vår jordiske mennesketilværelses begynnelse, ja ennu et stykke utover det, som fører til Paradis- Kain og Abelmyten. De har sett hvorledes der som en real virkelighet oppstår en slags kraft i det fysiske legeme, som likesom tvinger det til å dele seg,- det holder dog sammen, det gir ikke etter fordi i den nuværende menneskehetsperiode den okkulte øvelse ikke må gå så langt, at den skader det fysiske legeme, men der gis dog en styrkegrad i den okkulte utvikling, som fører til den mulighet, at det fysiske og eterlegemet trekker til seg indre ødeleggelseskrefter og i grunnen er det alltid tilfelle når mennesket har et møte med vokteren på terskelen. Man kan slett ikke møte vokteren på terskelen, uten å stå overfor den fare å innplante visse ødeleggelseskrefter i sitt fysiske legeme og sitt eterlegeme, men enhver riktig okkult utvikling skaper samtidig motmidlene, og disse motmidler er gitt i det, som De i min: "Åndsvidenskap" finner betegnet som *biøvelser*, de seks biøvelser: tankekonsentrasjon, det vil si en sterk konsentrasjon av sine tanker, utvikling av et viss viljeinitiativ, en viss likevekt overfor glede og smerte, en viss positivitet i sitt forhold til verden, en viss fordomsfrihet. Den, som under en okkult utvikling parallelt med denne oppdrar sin sjel i disse egenskaper, hos ham utvikler der seg nok en viss tilbøyelighet i det fysiske legeme og i eterlegemet til å gå itu, det vil si til å oppta dødskimet i seg under den okkulte utvikling, men i like stor utstrekning, som dette utvikler seg, blir det igjen opphevet, slik at det egentlig aldri er virksomt, hvis mennesket utvikler de anførte egenskaper eller gjennom sine moralske egenskaper uten dette allerede har nok av egenskaper, som er likeverdige med disse seks egenskaper. Ennu mer enn å gi dere en fremstilling har jeg ønsket å fremkalle i deres hjerter en følelse for det, som en okkult utvikling er og hvor allsidig en okkult utvikling griper inn i menneskets vesen og hvor det forandrer mennesket. De har kunnet ane og forstå, at mennesket står overfor meget rystende og faretruende ting, når han gjennomgår en okkult utvikling, men ved siden av meget, som selv ved en teoretisk betraktningsmåte har inngydt en lett gysen, må dog hele tiden den tanke trylles frem for sjelen, der rydder bort all frykt for fare, som alene fremkaller entusiasme og viljestyrke i sjelen, - den tanke, at vi, idet vi bringer oss selv videre, fritt arbeider på

den utvikling, som gudene har villet. Den, som kan forstå denne tanke i hele sin storhet, i hele dens ildnende og begeistrende omfang, - den som forstår den tanke slik, at okkult utvikling i sin beste mening står for ham som hans plikt, han føler ved siden av alle farer, ved siden av all forvirring, ved siden av alle hindringer, som er forbunnet med okkult utvikling - begynnelsen til å kunne nærme seg den åndelige verdens salighet. Den, som i disse tanker føler den begeistrende kraft i utviklingens ideal, kan allerede begynne å føle denne utviklings salighet. Men denne salighet forutsetter, at denne utvikling, de okkulte fremskritt anerkjennes, som en nødvendighet. Da vil fremtiden for en sann spirituell esoterisk bevegelse, som vår er, vise at det å utvikle menneskesjelen spirituelt alltid mer og mer vil ansees, som en nødvendighet og at det å utelukke, det å stille seg fiendtlig til åndelig utvikling vil si å forbinde seg med sine egne jordiske avfallsprodukter, som må gå til grunne i jordens tetthet, - med å falle ut av verdensaltets gudevillete utvikling.